

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI**

**İSLAM AİLE HUKUKUNDA NİŞANLANMA VE
EVLİLİK AKDİ ESNASINDA ORTAYA ÇIKAN
ÇAĞDAŞ PROBLEMLER**

**ABDOURAHAMANE
SAVADOGO**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Murat ŞİMŞEK**

KONYA-2018

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	ABDOURAHAMANE SAVADOGO
	Numarası	148106011162
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TEMEL İSLAM BİLİMLERİ / İSLAM HUKUKU
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Murat ŞİMŞEK
	Tezin Adı	İSLAM AİLE HUKUKUNDA NİŞANLANMA VE EVLİLİK AKDİ ESNASINDA ORTAYA ÇIKAN ÇAĞDAŞ PROBLEMLER

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan **İSLAM AİLE HUKUKUNDA NİŞANLANMA VE EVLİLİK AKDİ ESNASINDA ORTAYA ÇIKAN ÇAĞDAŞ PROBLEMLER** başlıklı bu çalışma 14/05/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Danışman	Doç. Dr. Murat ŞİMŞEK	
2	Asil Jüri	Prof. Dr. Orhan ÇEKER	
3	Asil Jüri	Dr. Öğr. Üyesi Hasan ÖZER	

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	ABDOURAHAMANE SAVADOGO		
	Numarası	148106011162		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TEMEL İSLAM BİLİMLERİ / İSLAM HUKUKU		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	İSLAM AİLE HUKUKUNDA NİŞANLANMA VE EVLİLİK AKDİ ESNASINDA ORTAYA ÇIKAN ÇAĞDAŞ PROBLEMLER			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

**ABDOURAHAMANE
SAVADOGO**

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	ABDOURAHAMANE SAVADOGO		
	Numarası	148106011162		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TEMEL İSLAM BİLİMLERİ / İSLAM HUKUKU		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Murat ŞİMŞEK		
Tezin Adı	İSLAM AİLE HUKUKUNDA NİŞANLANMA VE EVLİLİK AKDİ ESNASINDA ORTAYA ÇIKAN ÇAĞDAŞ PROBLEMLER			

Bu asırda dünyanın küreselleşmesine bağlı birçok evlilik ve nişanlılık türü ortaya çıkmış ve yaygınlaşmıştır. Yazılmış olan tez günümüz aile hukuku problemlerinden nişanlılık ve evlilik ile ilgili olan mevzuları incelemektedir. Bu amaçla yaptığımız çalışma bir giriş, iki bölüm ve bir sonuçtan oluşmaktadır.

Giriş bölümünde aile hukuku üzerinde durulmuş, aile hukukunun önemi ve amacına yer verilmiştir.

Birinci bölüm nişanlılık kavramından bahsedilmiş ve sonra nişanlılık akdi esnasında çıkan çağdaş problemler üzerinde durulmuştur.

İkinci bölüm evlilik kavramından bahsedilmiş ve sonra evlilik akdi esnasında çıkan çağdaş problemler üzerinde durulmuştur.

Bu araştırma neticesinde şeri hükmü ortaya koymak suretiyle, uygun çözüm yolları bulmak daha kolay olacaktır. Yer aldığı “Sonuç” bölümü ile çalışma sona ermiştir.

Anahtar kelimeler: aile hukuku, nişanlılık, evlilik ve çağdaş fıkıhçılar.

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	ABDOURAHAMANE SAVADOGO		
	Student Number	148106011162		
	Main Science / Science Department	FUNDAMENTAL ISLAMIC SCIENCES / ISLAMIC LAW		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Doç. Dr. Murat ŞİMŞEK		
Title of the Thesis/Dissertation	CONTEMPORARY PROBLEMS DURING THE ADOPTION AND MARRIAGE OF THE ISLAMIC FAMILY LAW			

In this century, many types of marriage and engagement related to the globalization of the world have emerged and become widespread. The thesis that has been written examines the issues related to marriage and engagement from today's family law problems. The study we have done for this purpose; an entry, two parts and a result.

In the introduction, family law was emphasized and the purpose of family law was mentioned and its purpose was given

The first part mentions the concept of engagement and then focuses on contemporary problems that emerged during engagement.

The second part mentions the concept of marriage and then focuses on the contemporary problems that arise during marriage.

As a result of this research, it will be easier to find suitable remedies by proving the shari'a provision. With the " Conclusion " section the study ended.

Key words: family law, engagement, marriage, contemporary jurists.

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar	v
ÖNSÖZ	vi
GİRİŞ	1
AİLE HUKUKU	1
I. İslam Düşüncesinde Aile.....	1
II. Aile Hukuku	1
III. Ailenin Önemi ve İslam'ın Ona Verdiği Değer	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
NİŞANLANMA AKDİ ESNASINDA ORTAYA ÇIKAN ÇAĞDAŞ PROBLEMLER	3
I. Nişan Kavramı	3
A. Nişanın Tanımı.....	3
B. Nişanın Meşruiyeti	4
C. Nişanın Meşru Olmasının Hikmeti	5
D. İslam Hukukunda Nişanın Hükümü.....	6
II. NİŞANLANMA AKDİ ESNASINDA ORTAYA ÇIKAN BAZI PROBLEMLER	7
A. İletişim Araçlarıyla Nişanlanmak	7
İletişim Araçlarıyla Nişanlanmanın Hükümü	8
B. Nişan Yüzüğü.....	10
Nişan Yüzüğünü Takmanın Hükümü	10
a. Nişan Yüzüğünün Caiz Olmadığını Savunanlar	10
b. Nişan Yüzüğünün Caiz Olduğunu Savunanlar	11
C. Kişinin Kendi Nişanlıyla Konuşması, Onunla Çıkması ve Baş başa Kalması	14
1. Erkeğin Nişanlandığı Kızla Beraber Çıkması ve Onunla Baş Başa Kalması	15
2. Nişanlı Olanların Baş Başa Kalmasının Hükümü.....	16
3. Halvetin Haram Olduğuna Dair Delil Olarak Gösterilen Hadisler	16
D. Evlilikten Önce Tıbbi Muayene ve Onun Hükümü	19
1. Evlilikten Önce Tıbbi Muayene	19
2. Evlilikten Önce Muayene Olmanın Hükümü.....	19
a. Muayeneyi Zorunlu Kılmanın Caiz Olmadığını Savunanlar	20

b.	Muayeneyi Zorunlu Kılmanın Caiz Olduğunu Savunanlar	21
E.	Nişandan Vazgeçmek.....	26
1.	Nişandan Vazgeçmenin Hükümü.....	27
a.	Nişandan Vazgeçmenin Mekruh Olduğunu Savunanlar	27
b.	Nişandan Vazgeçmenin Caiz Olduğunu Savunanlar	27
2.	Nişandan Vazgeçildikten Sonra Mehrin Hükümü	29
3.	Nişandan Vazgeçildikten Sonra Hediyelerin Hükümü	32
a.	Hanefî Mezhebi	32
b.	Maliki Mezhebi	32
c.	Şafii Mezhebi	33
d.	Hanbelî Mezhebi	33
4.	Nişandan Vazgeçmekten Kaynaklanan Zararların Tazmin Edilmesinin Hükümü.....	34
Birinci görüş.....		35
İkinci görüş:		35
Üçüncü görüş:		35
Dördüncü görüş:.....		36
a.	Tazminatın Verilmeyeceğini Savunanlar	37
b.	Tazminatın Verileceğini Savunanlar	38
	İKİNCİ BÖLÜM.....	40
	EVLİLİK AKDİ ESNASINDA ORTAYA ÇIKAN ÇAĞDAŞ PROBLEMLER	40
I.	EVLİLİK KAVRAMI.....	40
A.	Evlilik Tanımı	40
B.	Evliliğin Meşruiyeti	41
C.	Evliliğin Meşru Olmasının Hikmeti.....	42
D.	Evlenmenin Hükümü	43
Birinci görüş.....		43
İkinci görüş.....		43
Üçüncü görüş.....		44
Dördüncü görüş.....		44
II.	NİKÂH AKDİ ESNASINDA ORTAYA ÇIKAN BAZI PROBLEMLER ..	45
A.	YENİ İLETİŞİM ARAÇLARIYLA NİKÂH AKDİNİ YAPMAK.....	45
1.	Yeni İletişim Araçlarıyla Yazılı Olarak Nikâh Akdini Yapmak.....	45
Birinci görüş:.....		45
İkinci görüş:		46
2.	Yeni İletişim Araçlarıyla Konuşarak Nikâh Akdini Yapmanın Hükümü	47

Birinci görüş:.....	47
İkinci görüş:	48
Önceki fakihlerin belirttiği görüşlere binaen çağdaş âlimler,	49
Birinci görüş:.....	49
İkinci görüş:	50
3. İnternet Üzerinden Görüntülü Konuşarak Nikâh Akdini Yapmanın Hükümü.....	50
Birinci görüş:.....	50
İkinci görüş:	51
B. BELLİ BİR KAZANÇ ELDE ETMEK İÇİN FORMALİTE OLARAK EVLENMEK.....	53
1. Meselenin Hükümü	53
Birinci görüş:.....	53
İkinci görüş:	53
Birinci görüş.....	54
İkinci görüş:	54
2. Bu Konuda Bazı Çağdaş Âlimlerin Görüşleri.....	55
Birincisi:.....	58
İkincisi:.....	58
C. EHLİ KİTAPLARLA EVLENMENİN HÜKMÜ	59
1. Ehli Kitap	59
2. Sâbifler	59
3. Mecûsîler.....	60
4. Ehli Kitap Olan Bayanla Evlenmenin Hükümü	61
Birinci görüş:.....	61
İkinci görüş:	62
D. MİSYÂR NİKÂHI	73
1. Misyâr nikâhının tanımı	73
2. Misyâr nikâhının hükmün	74
Birinci Görüş (Caiz Diyenler).....	74
İkinci Görüş (Haram Diyenler)	76
Üçüncü Görüş (Çekimser Kalanlar).....	77
1- Gizli evliliklerle misyâr nikâhı arasındaki mevcut şüphe.....	78
2- Kocanın kadına ait kasm ve nafaka gibi hakların ıskatını şart koşması.....	79
3- Misyâr nikâhı ile ilgili şeriatın maksatlarına aykırı mıdır?	80

Bu mesele ile ilgili bazı çağdaş hukukçular görüşleri:.....	80
E. EZ-ZEVÂCÜ'L-MÜYESSER / ARKADAŞ (FRIEND) EVLİLİĞİ	83
1. Friend Evliliğin Tanımı.....	83
Friend evliliği şu şekilde yapılır:	83
Friend evliliğinin tanımı şu şekildedir:	83
2. Friend Nikâhı ile Misyâr Nikâhı Arasında Mukayese	84
3. Friend evliliğin hükmü:.....	85
Birinci görüş:.....	85
İkinci Görüş:	86
a) Tenzihen Mekruh Olması.....	92
b) Haram Tahrimen Mekruh Olması	92
F. BOŞAMA NİYETİYLE EVLİLİK.....	94
1. Tanımı	94
2. Mutâ Nikâhından Farkı	94
3. Meselenin Hükmü	94
Birinci görüşü:.....	95
Bu görüşte olanların delilleri:.....	97
İkinci görüş:	98
SONUÇ	103
BİBLİYOGRAFYA	106

Kısaltmalar

a.g.e.	: Adı geçen eser
b.	: Bin/İbn
bk.	: Bakınız
By.	: baskı sayı yok.
c.c.	: Cella celaluhu
h.	: Hadis
Hz.	: Hazreti
r.a.	: Radiyellâhü anhü
s.	: Sayfa
s.a.s.	: Sallallahü aleyhi ve sellem
Trz.	: tarihsiz
Yey.	: yayın evi yok.
yy.	: baskı yer yok.

ÖNSÖZ

İslam dini aileye büyük önem vermiştir. Bu nedenle sağlıklı bir aile hayatının yollarını en güzel şekilde belirlemiştir. Karı-koca aile hayatının çekirdeğini oluşturur. Ancak aile hayatının temeli sahih nikâh akdine dayanır. Öte yandan nikâh akdinin hükümlerine dair Kitap ve Sünnet'te birçok nass yer alır. Ayrıca evlilik Allah'ın (c.c) insanoğluna bahsettiği en büyük nimetlerin başında gelir. Bu asırda dünyanın globalleşmesine bağlı, birçok evlilik ve nişanlılık türü ortaya çıkmış ve yaygınlaşmıştır. Bunların her birinin mahiyeti ve hükümleri farklıdır. Konu çokça tartışılmış ve araştırmacıların farklı yaklaşımlarına sahne olmuştur. Diğer taraftan bu yeni evlilik ve nişan türleriyle ilgili fetva makamında olanların fetvaları da farklı olmuştur. İşte bu araştırmanın hedefi konuyla ilgili problemlerin çözümüdür. Bu da özverili bir araştırma neticesinde şerî hükmü ortaya koymak suretiyle uygun çözüm yolları belirlemek şeklinde olacaktır. İslam hukukunun çağın meydan okumalarına ve yeni sorunlarını halletmeye yönelik ne derece etkili bir hukuk sistemi olduğunu göstermek de çalışmanın bir diğer hedefidir. Çalışma, günümüz aile hukuku problemlerinden söz konusu iki meseleyle ilgili olanları konu edinmektedir. Bu nedenle adını “İslam Aile Hukukunda Nişanlanma ve Evlilik Akdi Esnasında Ortaya Çıkan Çağdaş Problemler” olarak koyduk.

Bu araştırmanın önemine dair şu hususların altını çizebiliriz: Aile hukuku ile ilgili problemler Müslümanın günlük hayatını yakından ilgilendirmektedir. Bu nedenle toplum içerisinde önemli bir yere haizdir. Konu güncel olduğu için, klasik literatürde yer almamaktadır. Modern çalışmalarda da konuyu etraflıca alan bir kitap yoktur. Öte taraftan bu yeni uygulamaların gençler arasında ve özellikle de üniversite öğrencileri arasında yaygın olması, konuyu daha çok önemli hale getirmektedir.

Bu çalışmanın en başıt amacı nişan ve evlilikle ilgili çağdaş problemlere dair şerî hükmün belirlenmesidir. Zira bu konular toplumu özellikle de aileyi olumsuz şekilde etkilemektedir. Ayrıca konunun modern yöntemlerle araştırılması ve tüm boyutlarıyla ele alınıp İslam hukuku açısından değerlendirilmesi de hedeflenmektedir. Çünkü sevgi ve devamlılık evliliğin maksatlarındandır. Bundan

başka konuyla ilgili –varsa- fukahânın ve modern dönem araştırmacılarının görüşlerini tespit etmek ve görüşler arası mukayese yapmak da hedeflenmektedir.

Çalışmamızda aşağıdaki yöntemler izlenecektir: Konuyla dair her bir mesele ile şerî nasslar, fukahânın içtihatları ve fetvalar ele alınırken istikrâ (tüme varım) yolu takip edilecektir. Nasslar, fetva ve içtihatlar analiz edilerek şerî hükümlere ulaşılacak ve imkânlar ölçüsünde mevcut görüşler arasından tercih yöntemine gidilecektir. Ayrıca ulaşılabilecek yeni görüşler de ihdas edilerek konu tahlil edilecektir. Araştırmamızın yöntemlerinden biri de konuyu uzatmadan ve dağıtmadan incelemek, konun sınırlarını aşmamaktır. Ayrıca konuyla ilgili mevcut yaklaşımların kime ait olduğu delilleriyle birlikte belirtilmek suretiyle müdellel bir yöntem uygulanacaktır.

Araştırmamız süresince çalışmalarımızı takip edip maddi ve manevi destekleriyle birlikte zengin kütüphanesini bana açan kıymetli hocam Doç. Dr. Murat ŞİMŞEK'e ve Prof. Dr. Ahmet YAMAN'a teşekkürü borç bilirim. Yine kaynak desteklerinin yanında görüş ve tavsiyelerinden istifade ettiğim ilgili bilim dalındaki diğer hocalarıma, fikir ve düşüncelerini benimle paylaşan değerli dostlarıma ve her zaman desteğini yanımda hissettiğim aileme şükranlarımı belirtmek isterim.

ABDOURAHAMANE

SAVADOGO

Konya 2018

GİRİŞ

AİLE HUKUKU

I. İslam Düşüncesinde Aile

Aile; insan yapısının ruhsal, akli, itikadi, bedensel, vicdani ve sosyal açıdan temelidir. Bundan dolayı İslam'ın bu oluşum üzerinde durduğunu ve onun esaslarını koyduğunu görmekteyiz. Nitekim Peygamber (s.a.s.): «تَخَيَّرُوا لِنَطْفِكُمْ» “Nesliniz için seçimde bulunun”¹ buyurmuştur. Bu seçim de iyi evlatlar içindir. Aynı şekilde o, neslin akıl ve beden bütünlüğünü sağlamak için iyi bir eş seçmeyi teşvik etmiştir.²

II. Aile Hukuku

Aile hukuku, aile hükümleri ve ahvâl-i şahsiyye-ki bu yeni bir kavramdır-kavramlarından maksat bir ailenin bireyleri arasındaki ilişkileri düzenleyen hükümlerin tümüdür.³ Fukahâ bu hükümleri bölümlere ayırmıştır. Hitbe, nikâh ve nafaka konularından başlayarak miras konularına kadar devam etmişler.

III. Ailenin Önemi ve İslam'ın Ona Verdiği Değer

Aile, fitratın kaynağı, yaratılışın aslı ve tüm mahlûkatın ilk oluşum kuralından ortaya çıkmaktadır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: {وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا} “Her şeyden de çift çift yarattık ki, düşünüp öğüt alasınız”.⁴ Başka bir ayette de şöyle buyurmuştur: {سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُثْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ} “Yerin bitirdiklerinden, insanların kendilerinden ve henüz mahiyetini bilmedikleri şeylerden bütün çiftleri yaratan Allah'ı tesbih ve takdis ederim.”⁵ İslam, aileyi toplumun dayandığı omurga kılmıştır. İslam ailenin tüm oluşum dönemlerinde onu korumaya özen göstermiştir. Onu düzenleme, koruma

¹ İbn Mâce, *Sünenü İbn Mâce*, Nikâh, b. 46.

² Âmir, Usman b. Salih, Mesûliyyetü'l-müsakkafü'l-İslâmî ticâhe kadâye'l-irhâb, by, yey, yy, ty. s. 2.

³ *Vizâretü'l-Evkâf ve 'Ş-Şüûni'l-İslâmiyye, el-Mevsû'atü'l-fihîyye*, 1. Baskı, yey, Kuveyt, 1423/2002. IV, 224.

⁴ Zâriyât, 51/49.

⁵ Yâsîn, 36/36.

ve cahiliyet bataklığından temizlemede büyük bir çaba harcamıştır. İslam, Müslüman toplumunun bu büyük temel kuralını ayakta tutmak için gerekli olan tüm dinamiklerle aileyi kuşatmıştır.

Sosyal sistemin oluşmasındaki önemli olduğu için İslam bunu iki cinsiyet arasındaki fitrat cazibesine bağlamıştır. Zira erkek ve kadından her birinin diğerinin yanında aradığı sevgi ve huzurun gerçekleşmesi için İslam, her bir tarafa diğer tarafı sevme duygusunu vermiştir. Bu da ancak güçlü ailenin kurulması ve iyi bir yuvanın oluşması içindir ki bundan iyi toplumlar meydana gelmektedir. Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur: {وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ} *“Kaynaşmanız için size kendi (cinsi)nizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet peydâ etmesi de O'nun (varlığının) delillerindendir”*.⁶ Başka bir ayette ise şöyle buyurmuştur: {وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا} *“Allah, evlerinizi sizin için bir huzur ve sükûn yeri yaptı”*.⁷ Aile, yaratılışın başından beri Allah Te'âlâ'nın insan hayatı için kabul ettiği bir fitrattır. Allah peygamberleri örnek olarak göstermiştir. Nitekim şöyle buyurmuştur: {وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ} *“Andolsun senden önce de peygamberler gönderdik ve onlara da eşler ve çocuklar verdik”*.⁸

Eşlerin üzerinde yaratıldığı fitrat, her bir tarafın diğer bir tarafta aradığı ve diğerine karşı beslediği sevgi, evlilikle kurulan evi kaplayan huzur ve her iki tarafın kalbinde dolan sevgi; erkeğin, kendi malını eşi için feda etmesine, hayatını değiştirmesine ve önceki bağlarını yeni bağlarla değiştirmesine vesile olmaktadır. Aynı şekilde bu etkenler, ailesine çok düşkün olan kadının; yabancı bir erkekle evlilik bağı kurması, onunla sıkıntılarını paylaşması, onun erkekle erkeğin de onunla huzur bulması ve akrabalar arasındaki sevgi ve merhametten daha güçlü bir sevgi ve merhametin onlar arasında oluşması için bir vesiledir. Kadın erkekle olan bağlantısının herhangi bir bağlantıdan daha güçlü bir bağ olacağına ve onun erkekle yaşamasının herhangi biriyle yaşamaktan daha rahat olacağına güvendiği için erkekle evlilik bağı kurmaktadır. Bu fitri bir bağıdır. Bağların en güçlüsü ve sağlam olanıdır.

⁶ Rûm, 30/21.

⁷ Nahl, 16/80.

⁸ Ra'd, 13/38.

BİRİNCİ BÖLÜM

NIŞANLANMA AKDİ ESNASINDA ORTAYA ÇIKAN ÇAĞDAŞ PROBLEMLER

I. Nişan Kavramı

Her sözleşmenin kendinden önce bazı hazırlıklar bulunmaktadır. İnsan hayatında evlilik sözleşmesinden daha etkili olan bir sözleşme bulunmamaktadır. Evlilik sözleşmesi erkeğin kadınla meşru bir şekilde beraber yaşamasını ve aile kurmasını sağlayan bir sözleşmedir. Evlilik sözleşmesi vazgeçemedikleri sürece hayatının sonuna kadar devam eden bir sözleşmedir. Evliliğin bazı ön hazırlıklarının olması en uygun olanıdır. O ön hazırlık da nişanlılıktır. Fakat Nişanlılık evliliğin sıhhat şartlarından biri değildir.

A. Nişanın Tanımı

Nişan: Evlenmek isteyen erkeğin, kadınla ilgili şer'î hükümlere bağlı kalma isteğini ortaya çıkaran bir araçtır. Allah ve Resulünün açıkladığı hükümler yerine getirildiği zaman kızı isteyen kişi ve kızın velisi arasında anlaşma ve rıza olduktan sonra nişan yapılır.⁹

Nişanı şöyle de tanımlayabiliriz: Erkeğin kızla evlenmesini talep etmesidir. Bu isteği doğrudan kıza ya da onun akrabalarından birine iletmesidir. Evlilik talebi erkek ya da onun bir yakını tarafından gelir.¹⁰

Günümüzde örfte nişanın başka anlamları da vardır. Zira nişan yüzük takmak ve evlilik üzerine sözleşmek anlamına gelmektedir. Nişan yüzüğü adayların parmağında olmadığı sürece henüz nişan sürecinin tamamlanmadığı anlamına gelmektedir. Bu örfte nişan evlilik üzerine belli bir şekilde yapılan

⁹ Zarâr, Malakatu Yusuf, *Mevsû'atü'z-zevâc ve'l-alâkati'z-zevciyye fi'l-İslâm*, by, Daru Garib li'l-Tiba', yy, ty. s. 145.

¹⁰ Bedrân, Abu'l-Aynayn, *Ahkâmü'z-zevâc ve't-Talâk fi'l-İslâm*, 2. Baskı, Daru't-Taalif, Mısır, 1961. s. 38.

anlaşma anlamına gelmektedir. Sadece evlilik sözü vermek yeterli olmamaktadır. İnsanlara ilan ederek yüzük takma şeklinde olması gerekir.¹¹

Böylece nişan, evlenilmesi helal olan bir bayanı nikâhlamak için talep etmektedir. Nişan sözleşmeyle bağlayıcı hale gelmeyen bir sözdür. Tarafların icap ve kabulüyle gerçekleşen ve rızaya dayalı olan bir anlaşmadır. Günümüzde yüzüğün takılmasıyla nişan meydana gelir.

Eski Türkler, İslâm hukukundan farklı olarak nişanlanma müessesesine önem vermişlerdir. Erkek ailesi kız ailesine bir elçi yollar; kızın babası teklifi kabul ederse kalın tesbit edilir. Kalın, erkek veya ailesi tarafından kızın babasına veya ailesine verilen ve miktarı tarafların malî ve sosyal durumuna göre değişen muayyen eşya veya hayvandan ibarettir. Kalının aşağı ve yukarı haddi tesbit edilmiştir.¹² Kalının tesbiti nişanlanmaya mecburî bir karakter vermektedir. Yani modern hukukların aksine olarak eski Türkler'de nişanlanma tarafları evlenmeye zorlayıcı bir karakter taşımaktadır. Hattâ kalının tesbiti ile tarafları evlilik bağı ile birbirlerine bağlı farzetmek mümkündür. Öyle ki kalının tesbitinden sonra evlenme sadece bir formalitenin yerine getirilmesi olarak telâkki edilir.¹³

İslam hukukunda nişanlılık müessesesi tanınmakla birlikte hukûkî sonuçlar izafe edilmemiş, sadece evlenme teklif veya talebi diyebileceğimiz bir usul kabul edilmiştir. Cin, bu anlamıyla kararnâmenin nişanlılığı hukûkî bir müessese olarak tanıyan ilk İslam hukuk kodu olarak sayılabileceğini belirtmektedir. Kararnâmenin 1. maddesinde “*nişanlanmakla veya vaâd ile nikâh mün’akit olmaz*” hükmü konulmaktadır.¹⁴

B. Nişanın Meşruiyeti

Nişan kitap ve sünnetle meşru kılınmıştır. Kitaptaki delili şu ayeti kerimedir: {وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْتَنْتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ} (İddet beklemekte olan) سَتَذَكَّرُوْنَهُنَّ وَلَكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا

¹¹ el-Attâr, Abdu'n-Nasır Taufik, *Hıbetü'n-nisâ' fi ş-Şerî'ati'l-İslâmiyye ve't-teşrî'âti'l-Arabiyye*, by, Matbaatu's-Saada, Kahire, ty, s. 7.

¹² Cin, Halil, *İslam ve Osmanlı hukukunda evlenme ve boşanma*, by, AÜ Yayınevi Ankara, 1974, s. 274.

¹³ Cin, a.g.e., s. 276.

¹⁴ Cin, a.g.e., s. 293-294.

kadınlarla evlenme hususundaki düşüncelerinizi üstü kapalı biçimde anlatmanızda veya onu içinizde gizli tutmanızda size günah yoktur. Allah bilir ki siz onları anacaksınız”.¹⁵ Nitekim bu ayette Allah Te‘âlâ, iddet beklemekte olan kadına üstü kapalı bir şekilde evlenme düşüncesini anlatmayı mubah kılmıştır. Bu caizse evlenilmesi haram olmayan kadınlardan iddet beklemeyenlere evlilik teklifinin götürülmesi daha öncelikli olarak caiz olur.

Nişanın sünnetteki delili ise şudur: Ebû Hâtim el-Müzenî’den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: «إذا جاءكم من ترضون دينه وخلقه فأنكحوه إلا تفعلوا تكن فتنة في الأرض وفساد قالوا يا رسول الله! وإن كان فيه؟ قال إذا جاءكم من ترضون دينه وخلقه فأنكحوه ثلاث مرات» *“Size, ahlak ve dininden hoşlandığınız biri gelirse onu evlendiriniz. Eğer evlendirmezseniz yeryüzünde fitne ve büyük bir fesad olur. Dediler ki: Ey Allah’ın Rasulü, onun herhangi bir kusuru olsa da mı? Denilince, o; dini ve ahlakı sizi memnun eden birisi gelirse (kız isterse) onu nikâhlayınız, sözünü üç kere tekrarladı”*.¹⁶ Ümmü Seleme’den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: «قالت أرسل إلى رسول الله -صلى الله عليه وسلم- حاطب بن أبي بلتعة يخطبني له فقلت إن لي « Rasûlullah (s.a.s.) *Hâtib b. Ebî Balta ‘a’yı bana dünürcü olarak gönderdi. Ben ona; bir kızım var ve ben kıskanç biriyim dedim. Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: Onun kızının ona muhtaç olmaması ve Allah’ın onun kıskançlığını gidermesi için dua ederiz”*.¹⁷

Müslüman âlimler nişanın caiz ve meşru olduğu üzerinde icma etmişlerdir. Aynı şekilde Müslümanların örfü de evlilikten önce nişanın olması şeklindedir. Bu doğru bir örf olup Kitap ve Sünnetle çelişmemektedir.

C. Nişanın Meşru Olmasının Hikmeti

1. Nikâh sözleşmesi için nişana hazırlık yapmak, bu sözleşmenin önemini ilan etmek anlamına gelmektedir. Nişan, erkeği ve onun akrabalarını araştırma fırsatını kıza verir. Kız ve onun ailesinin, erkeğin dindarlığı, ahlakı ve benzer özelliklerini öğrenmelerine olanak verir.

¹⁵ Bakara, 2/235.

¹⁶ Tirmizî, Nikâh, b. 3.

¹⁷ Müslim, Cenaiz, h. 2165.

2. Nişanda erkeğin de kızı tanıma fırsatı bulunmaktadır. Bazen bu tanıma erkek veya kız tarafının nikâh sözleşmesini yapmamasına sebep olmaktadır. Bu durumda erkek istediği kızıdan vazgeçmekte ya da kız veya onun ailesi erkeğin isteğini geri çevirmektedir.

3. Nişan erkek ve kızın birbirlerinin tanımlarını kolaylaştırmaktadır. Bazen erkek ve kızın durumunu tam olarak öğrenme fırsatı olmamaktadır. Nişan bu durumları öğrenmek için açık bir kapı olmaktadır. Böylece araştırma, görme ve gönül rahatlığı gerçekleştikten sonra evlilik yapılmış olur.

4. Nişanla sevgi artmaktadır. Nişan erkek ve kızın aşamalı olarak birbirlerine alışmalarına yardımcı olmaktadır. Nişanlılık döneminde erkek ve kızın her biri dikkatli davranmaktadır. Her biri diğerinin hakkını öğrenmekte ve diğerine saygı göstermektedir. Erkek ve kızın her biri bunu alışkanlık haline getirirse ve nişan da evlilikle sonuçlanırsa onlar karşılıklı olarak birbirlerine saygı göstermeye fedakârlık ve îsarda bulunmaya devam ederler.

5. Nişan psikolojik bir rahatlık sağlamaktadır. Nişan erkek ve kız hazırlayıcı bir bağla birbirine bağlamaktadır. Gönül rahatlığıyla onların birbirleriyle evlenmelerine imkân vermektedir.¹⁸

D. İslam Hukukunda Nişanın Hükümü

Nişan evlilik sözleşmesi için bir zorunluluk değildir. Aslında mubah olan bir hadisedir. Yani o, haram ve mekruh olan durumlar dışında caizdir.

Âlimlerin çoğu nişanın; farz ve vacip olmadığı, nikâh akdinden önce müstahab olduğu görüşündedir. Bunu Gazzâlî ifade etmiştir.¹⁹ Bir grup, nişanın nikâh hükmüne tabi olduğu görüşündedir. Çünkü araçlar makâsıtlar gibidir.²⁰ Bu kadarla yetinip asıl konumuza başlayacağız.

¹⁸ Zeydân, Abdul-Kerim, *el-Müfassal fi ahkâmi'l-mer'eti ve'l-beyti'l-Müslim fi ş-Şerî'ati'l-İslâmiyye*, 1. Baskı, Müessesetü'r-Risele, Beyrut, 1413/1993.VI, 58-59.

¹⁹ İbn Cüzey, Muhammad b. Ahmad (ö. 741), *el-Kâvânînu'l-fikhiyye*, by, Daru'l-Arabiye lil-Kitap, yy, 1982. s. 130; Şîrbînî, Muhammed ibn Hatîb (ö.977/1570), *Muğni'l-muhtac ila ma'rifeti meani'l Minhâc*, by, Dâru'l Fikri, Beyrut, ty. III, 135.

²⁰ Şîrbînî, a.g.e., III, 135.

II. NİŞANLANMA AKDİ ESNASINDA ORTAYA ÇIKAN BAZI PROBLEMLER

A. İletişim Araçlarıyla Nişanlanmak

Bu araçlarla nişanlanma işlemine geçmeden önce yeni iletişim araçlarını şöyle tanımlayabiliriz: Bir asır içinde klasik iletişim araçlarının ötesine geçen birtakım teknoloji araçlarıdır. Bu araçlarla uzaktan iletişim kurulabilmektedir. Onlar da televizyon, telefon, radyo, bilgisayar, internet, dijital araçlar ve diğerleridir.

İletişim alanında büyük bir ilerleme meydana geldi. Hatta dünyanın bir ucundan diğer bir ucuna ses, görüntü ya da yazıyla doğrudan iletişim kurmak mümkün ve kolay bir durum haline geldi.²¹ İnternet üzerinden bazı programlarla; hızlı bir şekilde sesli ve görüntülü olarak başka biriyle karşılıklı konuşma imkânı bulunmaktadır. Örneğin Messenger Hotmail, Messenger Yahoo, Skype, WhatsApp ve Facebook'ta durum böyledir.

Nişanın ileride yapılması umulan evlilik sözleşmesi için bir ön hazırlıktır. Devamlılık üzerine kurulu olan evlilik sözleşmenin önemli ve evliliğin eşlerin hayatlarında etkili olmasından dolayı Şâri' erkeğin evlenmek istediği kıza bakmasını mubah kılmıştır. Buna Câbir'in (r.a.) hadisi delil olarak gösterilmektedir. O, Rasûlüllah'ın (s.a.s.) şöyle buyurduğunu aktarmıştır: «إذا خطب أحدكم امرأة فإن استطاع أن ينظر إلى بعض ما يدعوها إلى نكاحها فليفعل» فخطبتُ امرأةً من بني سليم فكنْتُ *“Sizden biriniz bir kadınla evlenmek istediğinde, onu nikâhlamaya götüreceğ bazı yerlerine bakma imkânı varsa yapsın”*. Câbir (r.a.) Benî Seleme'den bir kadını istediğini, onu görmek için hurma köklerinin arkasında gizlendiğini, o kadınla evlenmeye götüreceğ bazı yerlerini gördüğünü ve onunla evlendiğini ifade etmiştir.²²

Enes'ten (r.a.) rivayet edildiğine göre Muğîre b. Şu'be bir kadınla evlenmek istedi. Rasûlüllah (s.a.s.) ona şöyle dedi: *“Git onu gör. Bu aranızda uyum ve sevgi olması için daha uygundur”*. O da gidip kadını gördü. Kadının buna onay

²¹ Kabâyilî, Ömer, “Mekânetü vesâilî'l-ittisâli'l-hadîse fi'l-Cezayir”, *Macelletu'l-Akademiyye li'd-Dirasetu İctimaiyye ve İnsaniyye*, 2010, 3. Sayı, s. 31.

²² el-Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek ala's-Sahîhayn*, II, 179.

verdiğini anlattı.²³ Bu iki hadisin delalet yönü şudur: Eşler arasındaki geçimin devam etmesi için evlenilmek istenen kıza bakmak menduptur. Lakin şâri'in mubah kıldığı bakmanın üç şartı vardır:

- 1- Kıza şehvetle bakılmaması gerekir. Aksi takdirde haram olur.
- 2- Bakma esnasında halvet olmaması gerekir.
- 3- Bakan kişinin, baktığı kızla evlenme isteğinin olması gerekir.

Genelde adaylar doğrudan ya da vekâlet yoluyla birbirlerini tanımaktadırlar. Bazen evlenecek olanların kaldıkları yerlerin birbirinden uzak olması ya da başka engellerden dolayı erkek doğrudan kızın velisine gidip kız isteyememekte ve meşru bir şekilde kızı görememektedir.

Günümüz âlimleri iletişim araçlarını çok geliştirmişlerdir. Öyle ki evlenecek adaylar arasında mesafe ne kadar uzak olsa da onlardan her birinin diğerini internet üzerinden görmesi ve tanınması mümkün hale gelmiştir. Böylece erkek yeni iletişim araçlarıyla nişanlanabilir mi? Yoksa sedd-i zerî'adan dolayı buna engel mi olacağız. Buna engel bulunduğu takdirde özellikle kendi memleketleri ya da Müslüman ülkelerden hayat arkadaşlarını bulma umutları olan gurbetçilerin evlenmesi zorlaşacaktır.

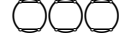
İletişim Araçlarıyla Nişanlanmanın Hükmü

Meseleye derin bir şekilde bakıldığında evlenecek olanların birbirlerini görmesinin mubah olmasıyla ilgili olan nasların bu konuda belli bir araçla sınırlı olmadığı görülmektedir. Yeni iletişim araçlarıyla meşru bir şekilde bu amaç gerçekleştirildiği takdirde o araçları kullanma ve onlardan yararlanmanın bir sakıncası yoktur.

İhtiyaç duyulduğu zaman bu araçları kullanarak nişanlanmak caizdir. Doğrudan erkekle tanışma olursa, erkek ve onun ailesinin kim olduğu öğrenilirse ve kandırma ve dolandırma ihtimali olmadığından emin olunursa bu araçlar kullanılabilir. Ama bu iletişim araçlarının doğrudan kız istemenin bir alternatifi olarak kabul edilmeden dikkatli bir şekilde kullanılması gerekir. Ayrıca bu yeni iletişim araçlarını kullanarak nişanlanmada insanların durum ve şartları göz

²³ el-Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek ala's-Sahîhayn*, II, 179.

önünde bulundurulmalıdır. Bulunması gereken şer'î kurallara da riayet edilmesi gerekir.²⁴

²⁴ Mümbevî, Ali Hasan, *Fikhü'l-maslahati fi's-Şerî'ati'l-İslâmiyye ve tatbikâtühü'l-asriyyeh fi'l-ahvâli's-şahsiyye*, Yüksek Lisans Tezi, Küliyyetu'd-Daavati'l-İslamiyye Üniversitesi, Libya, 2009/2010. s. 281; Merkezü't-temyîzi'l-bahsî fi fikhi'l-kadâye'l-mu'âsarah, *el-Mevsû'atü'l-müeyesserah fi fikhi'l-kadâye'l-mu'âsarah*, *Fikhü'l-üsrâ*, 1. Baskı, Maktabatü'l-Malik Fahd al-Vataniyye, Riyad, 1435. s. 175; Eşkar, Üsâme Ömer Süleyman, *Müsteceddâtün fikhiyyetün fi kadâye'z-zevâci ve't-Talâk*, 1. Baskı, Daru'n-Nafais, Umman, 1420/2000. s. 103.

B. Nişan Yüzüğü

Nişan ya da evlilik yüzüğünün hikâyesi binlerce yıl öncesine dayanmaktadır. İlk onu ortaya çıkaranların firavunlar olduğu söylenmektedir. Damat ve gelin; hayat, sevgi ve mutluluğun bir sembolü olarak parmaklarına küçük bir halka takmaktaydılar. Hindistan'da yapılan bir araştırmanın ortaya koyduğu gibi daha sonra bu Yunanlılarda ortaya çıktı. Nişan yüzüğünün bir Hıristiyan geleneği olduğu söylenmektedir. Damat, gelinin sol başparmağına yüzüğü koyup Baba adıyla diyordu. Daha sonra işaret parmağına koyup Oğul adıyla diyordu. Sonra orta parmağına koyup Ruhu'l-Kudüs adıyla diyordu. Âmin dedikten sonra onu yüzük parmağına takardı. Yüzük her zaman sol el ve yüzük parmağına takılmıyordu. Diğer parmaklara da takılıyordu. Adet olarak sol yüzük parmağına takılıyordu. Yunanlılar kalp damarının bu parmaktan geçtiğine inanmaktaydılar. Irk ve dinlere bakılmaksızın tüm dünyada yüzük âdeti gözetilen bir gelenek haline geldi. Yüzüğü sol elin parmağına takmaya en fazla özen gösteren halk İngilizlerdir.²⁵ Bu konuda asıl amacımız evlenecek adayların gümüş yüzük takmalarının hükmünü incelemektir. Bu mesele eski kaynaklarda geçmemektedir.

Nişan Yüzüğünü Takmanın Hükmü

Çağdaş âlimler bu konuda ikiye ayrılmışlardır.

a. Nişan Yüzüğünün Caiz Olmadığını Savunanlar

Evlilik münasebetiyle yüzük takmak caiz değildir. Çünkü bunda kâfirlerin âdetini yapma ve onlara benzeme söz konusudur. Zira bu, Müslümanların evlilikteki bir sembolü değildir. Bu, kâfirlerin evlilikteki bir adetleridir. Daha sonra imanı zayıf ve cahil olanlar onları taklit ettiler.²⁶ Bu görüşü savunanlar şunlardır:

Abdülaziz b. Abdillah b. Bâz, şunu ifade etmiştir: İslam hukukunda bunun bir aslı yoktur. Yüzük gümüş ya da başka bir şey olsun en evla olan onun terk

²⁵ el-Albânî, Muhammad Nasiru'd-Din, *Âdâbü'z-zifâf fi's-Sünneti'l-mutahhara*, by, el-Maktabatu İslamiyye, Umman, 1409. s. 212; Sakar, Atiyye, *Mevsû'atü'l-üsreti tahte ri'âyeti'l-İslam, Merâhile tekvinü'l-üsreh*, 2. Baskı, Maktabatu Vahebe, Kahire, 1427/2006. s. 307-308.

²⁶ ed-Düveyş, Ahmed b. Abdu'r-Razzak, *el-Fetâve'l-lecneti'd-dâime li'l-buhûsi'l-ilmîyye ve'l-iftâ*, 5. baskı, Daru'l-Müeyyid, Riyad, 1424/2003. XIX, 147.

edilmesidir. Lakin eğer yüzük altın ise bu erkeklere haramdır. Nitekim Rasûlullah (s.a.s.) altın yüzük takmayı nehyetmiştir.²⁷

Amman'ın genel müftüsü Ahmed b. Hamd el-Halîfî bununla ilgili şöyle söylemiştir: Nişan yüzüğünün aslı bir Roma hurafesidir. Daha sonra bu adet Avrupa'da yaygınlaştı. Demir yüzüğün yerini altın yüzük aldı. İslam ülkelerinde dini hassasiyetleri olmayanların çoğu bununla müptela olmuştur. Müslüman'ın bu tür konulara dikkat etmesi gerekir. Ayakların kayması ve zihinlerin sapmasından uzak durması gerekir. Muvaffak kılan Allah'tır.²⁸

b. Nişan Yüzüğünün Caiz Olduğunu Savunanlar

Bu görüşte olanlara göre nişan yüzüğü bir inançtan dolayı değilse ve kâfirlere benzeme yoksa caizdir. Bunu savunanlar şunlardır:

Atiyye Sakar şöyle demektedir: Müslümanlar bu âdetin etkenlerine bakmadan onu aldılar. Evleneceklerin onu takmasına özen gösterdiler. Yüzük çıkarıldığı zaman veya onun yeri değiştirildiği zaman bunu uğursuz saydılar. Tüm bunlar dinde yeri olamayan şeylerdir. Önemli olan onu takmanın hükmünün bilinmesidir. Yüzük takmanın haram olmasıyla ilgili bir nas olmadığı için kâfirlere benzeme kastı yoksa aslında onu takmak haram değildir. İslam'ın kabul etmediği şekilde bir dini amaç için takıldığı zaman yüzük takma haram olur. Eğer yüzük gümüşense erkek ve kadın için onu takmada bir sakınca yoktur. Ama altından yapılmışsa kadınlara haram değil, erkeklere haramdır.²⁹

Dârü'l-Ulûm Fakültesi Şerî'at Bölümü eski başkanı Rifat Fevzî bu konu hakkında şöyle söylemiştir: Yüzük dinle çelişmeyen yeni durumlardan biridir. Hatta bu, Peygamber'in (s.a.s.): "Kim dinde iyi bir çığır açarsa bunun mükâfatı ve kıyamete kadar bununla amel edenlerin mükâfatı kadar mükâfat ona verilecektir" hadisiyle uyumlu bir davranıştır. Bir kimse başka birinin nişanlısına talip olmaması için nişanlı olan kızın nişanlı olduğunun bilinmesi sünnettir. Bu yüzük de kızın nişanlı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla başka

²⁷ el-Meksud, Ebû Muhammed Eşref, *Fetâve'l-mer'eti'l-müslime li-ashâbi'l-fedileti'l-ulemâ'*, 1. Baskı, Maktabatu Teberiyye, Riyad, 1415/1995. II, 95.

²⁸ avb.s-oman.net/showthread.php?t=1810112&s=05db646dc5608c49ca17f092ccf7f30d [Erişim Tarihi: 23.01.2013].

²⁹ Sakar, Atiyye, *Fetâvâ ve ahkâmi'l-mer'eti'l-müslimeh*, 3. Baskı, Maktabatu Vehebe, Kahire, 1427/2006. s. 100.

biri ona talip olmamaktadır. Bu yüzük sünnete uygun bir uygulamadır. Sonradan ortaya çıkan ve sakıncası olmayan bir durumdur. Vehbe ez-Zuhaylî yüzük hakkında şöyle demektedir: Yüzük gümüşten yapılmışsa ve 45,4 gramdan daha az ise nişan ve onun dışındaki durumlarda onu takmak caizdir. Altın yüzük caiz değildir. Platin gibi başka maddelerden yapılmış olan yüzüğü takmak caizdir. Muhammed b. İbrahim Âlü's-Şeyh bununla ilgili şunları söylemiştir:

1. Nişan yüzüğü bu memleketlerde bilinmiyordu. Bu adetler komşu ülkelerden buralara gelmiştir. Körü körüne onları ve onların yaptıkları küçük veya büyük olan her şeyi taklit etmemek gerekir. Hâlbuki bu yüzük eşlere bir faydası olmayan küçük bir şeydir.

2. Erkeğin taktığı bu yüzük gümüşten yapılmışsa bunda bir sakınca yoktur. Nitekim Peygamber (s.a.s.) de gümüş yüzük takmıştır. Âlimler erkeğin gümüş yüzük takmasının caiz olduğunu söylemişlerdir.

3. Eğer yüzük altından yapılmışsa Şâri' kadınların altın takılar takmalarını mubah kılmıştır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: {أَوْمن يُنْشَأُ فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ} "Süs içinde yetiştirilip savaş edemeyecek olanı mı istemiyorlar? (Onları Allah'ın parçası mı sayıyorlar?)".³⁰ Kadının kendi zamanındaki kadınların adet haline getirdiği ziynetleri takması mubahtır. Ahmed Sa'îd Havâ şöyle söylüyor: Nişan yüzüğü takmanın bir sakıncası yoktur. Şer'a aykırı olmayan bu tür örfler bidat değildir. Bedrüddin Nasır el-Bedr şöyle söylüyor: Erkeklerin gümüş yüzük takmasının bir sakıncası yoktur. Lakin kâfirlere benzemek söz konusuysa bu caiz değildir. Çünkü Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: "Kim bir kavme benzerse o, onlardandır". Eğer bu yüzükte kâfirler benzeme yoksa bir sakıncası yoktur.³¹

Hayrettin Karaman: "alamet, nişan, sembol" olarak takılan altın yüzük, arma, rozet vb. haram değildir. Nişan yüzüğü adı üstünde "nişanlı veya evli olanların medeni durumlarını gösteren bir nişan, bir alamet, bir belliktir ve sakıncası yoktur."³²

³⁰ Zuhruf, 43/18.

³¹ www.startimes.com/?t=3676821 [Erişim Tarihi: 06.03.2007].

³² www.hayrettinkaraman.net/sc/00169.htm [Erişim Tarihi: Yok].

Ubeydullah Arslan: Nişan ve evlilik esnasında yüzük takmak dinde yoktur. İslam toplumunda maruf olan bir gelenek değildir. Kâfirlerin adetlerinden ve yaşam şekillerinden alınma bir gelenektir. Bu nedenle İslam dini meşru gözle bakmaz. Bu âdeti; ilk çıkartan firavundur, sonra nasara arasında yayılmıştır, kadim bir adettir, bu nedenle takmamak gerekir.³³

Altın ve ipek malumdur ki, dinimizde kadınlara helal, erkeklere haramdır. Takılan yüzüğün nişan yüzüğü olmasıyla bu haramlık ortadan kalkmaz. Dolayısıyla nişan yüzüğü de olsa, eğer altın ise erkeğe haramdır. Damat gümüş veya platinden bir nişan yüzüğü takmalıdır.³⁴

Bu meselede tercih edilen görüş ikinci görüştür. Nişan yüzüğünü takmak bu şartlarla caizdir:

- Erkeğin yüzüğü altından olmaması gerekir. Kadınının altın olması caizdir.

- Yüzüğün bozuk bir inançtan dolayı takılmaması gerekir.

- Yüzüğü takmada kâfirlere benzeme kastı olmaması gerekir. Onun aslının kâfirlere benzemesi, onu takanın kâfirlere benzeme kastıyla taktığı anlamına gelmemektedir. Bu yüzüğün Müslümanlar arasında yaygınlaşması, onu haram olan benzeme çerçevesinden çıkarmaktadır.

- Erkeğin kendi nişanlısına bizzat yüzüğü takmaması gerekir. Çünkü henüz onunla nikâh kıymadığı için nişanlısı ona yabancısıdır. Ona dokunması ve onunla tokalaşması haramdır. Yüzükte bu şartlara riayet edildiği zaman onu takmada bir sakınca yoktur. Rıfat Fevzi'nin de dediği gibi yüzük kızın nişanlı olduğunu göstermektedir. Bu sebeple başkası ona talip olmamaktadır. Bu ise sünnete uygun bir durumdur. Bunun doğruluk payı vardır. Zira başkasının nişanlısına talip olmak caiz değildir.

³³ www.ubeydullaharslan.com/index2.php?sayfa_id=41&id=418 [Erişim Tarihi: 25.02.2013]

³⁴ www.fetvalar.com/sorularla-cevabi-2958.html [Erişim Tarihi: Yok].

C. Kişinin Kendi Nişanlısıyla Konuşması, Onunla Çıkması ve Baş başa Kalması

Erkeğin nişanlanmak istediği kızla tanışmak için konuşması caizdir. Bu istenen bir durumdur. Zira onlardan her biri, öğrenmesi gereken durumları öğrenmiş olur. İstenecek kıza bakmak caizse onunla konuşmak da caizdir.

Bu konuşmadan maksat onun sesi, konuşma şekli ve dilinin kusurlu olmadığını öğrenmektir. Ayrıca kadın ve erkeğin her birinin diğerinin düşüncesini öğrenmesi amacıyladır. Bu konuşmayla onlardan her biri kendi arkadaşının bilgisini, görüşünü ve düşüncesini öğrenir. Kısa bir süre içinde birbirleriyle konuşmalarıyla maksat tam olarak gerçekleşmese de bunun bir faydası vardır. Bu yeni bir şey değildir. İddet bekleyen kadına üstü kapalı bir şekilde evlilik düşüncesinin ona iletilmesinden bahseden ayet de evlenilecek olanla konuşulabileceğini teyit etmektedir. Nitekim Yüce Allah o ayette şöyle buyurmuştur: {وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْتَنْتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ} *“İddet beklemekte olan kadınlarla evlenme hususundaki düşüncelerinizi üstü kapalı biçimde anlatmanızda veya onu içinizde gizli tutmanızda size günah yoktur. Allah bilir ki siz onları anacaksınız. Lâkin, meşru sözler söylemeniz müstesna, sakın onlara gizlice buluşma sözü vermeyin”*.³⁵

Evlenilmek istenen bayanla konuşulabileceğine dair sünnetten şu hadis delil olarak gösterilebilir: Peygamber (s.a.s.), Ebî Tâlib’in kızı Ümmü Hâni’ye evlenme teklifi yaptığında o, benim yaşım büyük ve çoluk çocuğum var dedi. Peygamber (s.a.s.) ise şöyle buyurdu: «نِسَاءٌ فَرِيضٌ خَيْرٌ نِسَاءٍ رَكِيْنٍ الْإِبِلِ أَحْنَاءُ عَلَى طِفْلِ وَأَرْعَاءُ عَلَى زَوْجٍ» *“Kureyş’in kadınları develere en iyi binebilen, çocuklara en çok şefkatli olan ve eşine en çok itaat eden kadınlardandır”*.³⁶ Peygamber’in (s.a.s.), Ümmü Hâni’yi istediğinde doğrudan onunla konuşması istenecek olan bayanla doğrudan konuşmanın caiz olduğunu göstermektedir. Ancak konuşmanın meşru sınırlar içinde olması gerekir. Kabul edilmeyen ve çirkin konuşmalar olmaması gerekir.

³⁵ Bakara, 2/235.

³⁶ Buhârî, Enbiya, b. 47; Müslim Fadâilü sahabe, h. 6620.

Âlimler nişan yapıldıktan sonra nişanlananlar arasında yapılan konuşmanın haram olduğunu ifade etmişlerdir. Çünkü erkek nişanlandığı kız için hala bir yabancısıdır. Bu konuşma, kızı velisinin evinden çıkarma ve baş başa kalmaya sebep olabilmektedir. Bu da yasak bir durumdur.³⁷ Genelde konuşma olduğu zaman kız sessinin inceliği ve yumuşaklığıyla erkeği hoşnut eder ve onunla gülüşür. Kız yabancı olduğu için bu konuşma yasaktır. Hanefilere göre bayanın sesi avrettir. Kadının erkek için sesini inceltmesi ve çekici bir edayla konuşması haramdır.³⁸ Malikilere göre kadının sesini yükseltmesi avrettir. Çekici bir edayla konuşması haramdır.³⁹ Şafiilere göre kadının erkekle konuştuğu zaman nağmeli konuşması haramdır.⁴⁰ Hanbeliler, kadın sesini inceltmeye de o sestem haz duymayı haram kılmıştır. Onlara göre kadının sesini inceltmesi daha öncelikli olarak haramdır.⁴¹

1. Erkeğin Nişanlandığı Kızla Beraber Çıkması ve Onunla Baş Başa Kalması

İslam evlenilecek kıza bakmayı mubah kılmıştır. Aynı şekilde evlenecek adayların birbirlerini araştırmaları ve birbirlerinin davranış ve ahlakını incelemeleri için tanışmalarını mubah kılmıştır. Bunun, Şâri'in mubah kıldığı sınırlar içinde olması şarttır. İstenen kıızı tanıma zaruretinden dolayı ona bakmak mubah ise bu zaruret, kendi miktarınca takdir edilir.

Erkek bazen nişanlısıyla baş başa kalmak istemektedir. Onun nişanlısı ya da nişanlısının ailesi de bunu kabul etmektedir. İkisi yanlarında bir mahremleri olmadan kendi başlarına çıkmaktadırlar. Eğlence yerlerine ve sinemaya gitmektedirler. Bazen yolculuğa da çıkmaktadırlar ki yolculuk kişinin gerçek ahlakını ortaya çıkarmaktadır. Başka durumlarda da onlar baş başa kalmaktadırlar.

³⁷ Ater, Abdurrahman, *Hıbetü'n-Nikâh*, 1. Baskı, Maktabatul-Menar, Ürdün, 1405/1985. s. 240-243; el-Hasûn, Ali b. Abdurrahman, *Ahkâmü'n-nazari ile'l-mahtûbeh*, 2. Baskı, Daru'l-Asûme, Riyad, 1425. s. 81-82; Merkezü't-Temyîzi'l-Bahsî fî fikhi'l-kadâye'l-mu'âsarah, el-Muvsû'atü'l-müyessere fî fikhi'l-kadâye'l-mu'âsarah, Fikhü'l-Üsre, s. 495-500.

³⁸ Serahsî, Şemsu'l-eimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl (ö.483/1090), *el-Mebsût*, by, Daru'l-Marife, Beyrut, 1414/1993. I, 133.

³⁹ el-Hattab, Muhammad Ra'înî, *Mevâhbü'l-Halîl fî Şerhi Muhtasari Halîl*, 3. Baskı, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1412/1992. I, 435.

⁴⁰ Nevevî, Ebû Zekeriyya Yahya b. Şerif (ö.676/1277), *el-Mecmu' şerhu'l-Mühezzeb*, by, Dâru'l Fikri, Beyrut, ty. III, 100.

⁴¹ İbn Müflih, Muhammad el-Makdisî (ö.762), *el-Fürû' ve tashîhu'l-fürû'*, 1. Baskı, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut, 1418. V, 157.

Onların yanında hiçbir akrabaları da bulunmamaktadır. Şimdi bu halvetle ilgili fikhîçilerin görüşlerini ele alacağız.

2. Nişanlı Olanların Baş Başa Kalmasının Hükümü

Fükâhâ nikâh kıyılmadığı sürece nişanlı olan kızın erkek için yabancı olduğu üzerinde ittifak etmiştir. Yabancı bir kadınla baş başa kalmak haramdır. Sadece ona bakmaya izin verilmiştir. Halvet haramdır. Ayrıca evli olmayan erkek ve kadının arasında haram olan bir şeyin meydana gelmeme güvencesi de yoktur.

Nikâh akdi yapılmaya kadar bu hükmün devam ettiği bilinmesi gerekir. Nikâh akdi yapılmadığı sürece nişanlı yapılmış olsa da onların tek başlarına kalmaları haramdır. Çünkü kız kendi nişanlısı için bir yabancısıdır. Bundan dolayı onunla tek başına kalması haramdır. Kızın bir mahremi olmadan insanların gözünden uzak bir yerde nişanlısıyla beraber kalması haramdır.

3. Halvetin Haram Olduğuna Dair Delil Olarak Gösterilen Hadisler

1- İbn Abbas'tan (r.a.) rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurdu: «لَا يَخْلُونَ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمْرَأَتِي خَرَجَتْ» «Sizden biriniz bir kadının yanında mahremi olmadan onunla baş başa kalmasın». Bir adam: “Ya Resulullah benim hamım hac yapmak üzere yola çıktı. Benim adım da falanca gazveye yazılmıştır” dedi. Rasûlullah (s.a.s.) de: “Dön ve hanımınla beraber hac yap” dedi.⁴²

2- Ukbe b. Âmir'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: «إِيَّاكُمْ وَالذُّخُولَ عَلَى النِّسَاءِ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَرَأَيْتَ الْحَمَوَ قَالَ «الْحَمَوُ الْمَوْتُ» «Sakin kadınların yanına girmeyiniz”. Ensâr'dan biri, “Ya Rasûlallah hamv (kayın) konusunda ne dersin?” diye sordu. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz, “Hamv (kayın) ölümdür.”⁴³ Buyurdu.

3- Abdullah b. Amr b. el-Âs'tan rivayet edildiğine göre: «أَنَّ نَفْرًا مِنْ بَنِي هَاشِمٍ دَخَلُوا عَلَى أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ فَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ وَهِيَ تَحْتَهُ يَوْمَئِذٍ فَرَأَاهُمْ فَكَرِهَ ذَلِكَ فَذَكَرَ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- وَقَالَ لَمْ أَرَ إِلَّا خَيْرًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- «إِنَّ اللَّهَ قَدْ

⁴² Buhârî, Nikâh, b. 110.

⁴³ Buhârî, Nikâh, b. 110.

بَرَّأَهَا مِنْ ذَلِكَ». ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ « لَا يَدْخُلَنَّ رَجُلٌ بَعْدَ يَوْمِي هَذَا بِرَأْهَا مِنْ ذَلِكَ ». عَلَى مُغِيْبَةٍ إِلَّا وَمَعَهُ رَجُلٌ أَوْ اثْنَانِ ». *Beni Haşim'den bir grup Esmâ b. Umeys'in yanına gitti. Esmâ Hz. Ebubekir'in hanımıydı. Hz. Ebubekir içeri girdiğinde onları gördü. Bu durumdan hoşlanmadı. Durumu Rasûlüllah'a (s.a.s.) anlattı. Hayır, dışında bir şey görmediğini söyledi. Rasûlüllah (s.a.s.) de: "Allah onu bundan beri kalmıştır"* dedi. Daha sonra Rasûlüllah (s.a.s.) minberin üzerine çıkıp şöyle buyurdu: *"Bu günden sonra hiç kimse yanında bir ya da iki erkek olmadan kocası yanında olmayan bayanın yanına girmesin"*.⁴⁴

4- Câbir'den rivayet edildiğine göre Rasûlüllah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: « أَلَا لَا يَبِيْتَنَّ رَجُلٌ عِنْدَ امْرَأَةٍ نَيْبٍ إِلَّا أَنْ يَكُونَ نَاكِحًا أَوْ دَا مَحْرَمٍ ». *"Hiçbir adam nikâhli olmadığı ya da yanına mahremi olmayan bir dul kadının yanında gecelemez"*.⁴⁵

5- Ebû Ümâme'den rivayet edildiğine göre Rasûlüllah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: *"Kadınlarla bir arada yalnız kalmaktan sakının. Allahü teâlâyâ yemin ederim ki, bir kişi bir kadınla yalnız kalınca, aralarına şeytan girer. Bir kimsenin çamurlu bir domuzla sıkışmış durumda olması, o kimse için kendine helâl olmayan bir kadına dokunmasından daha hafif kalır"*.⁴⁶

6- Abdullah b. Amr'dan rivayet edildiğine göre Rasûlüllah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: *"Hiçbir adam, yanında mahremi olmayan bir kadınla baş başa kalmayın. Erkek ya da kadından biri diğeriyle bir şey yapmayı aklından geçirir"*. *"Ya Rasûlallah bunlar salih olsa da mı?"* denildi. Rasûlüllah (s.a.s.): *"Onlar İmrân'ın kızı Meryem ve Zekeriya'nın oğlu Yahya olsa da"* dedi.⁴⁷

Tüm bu hadisler halvetin caiz olmadığı ve onun hükmünde esnek davranılmadığını göstermektedir. Ama kızın ahlakını öğrenme gerekçesi öne sürülürse kızın yanına gitmesi helal olan birine sorularak da bu öğrenilebilir. Tabi o kişiyi güvenilir olması gerekir. Erkek nişanlı olduğu kızla konuşarak da onun nasıl biri olduğunu öğrenebilir. Çünkü konuşmak insanın içindekini ifade eder. Kişinin akıl ve düşüncesinin ne olduğunu ortaya çıkarır.

⁴⁴ Müslim, Selam, h. 5806.

⁴⁵ Müslim, Selam, h. 5802.

⁴⁶ Taberânî, Ebû'l-Kasım Süleyman b. Ahmed (ö.360/971), *el-Mu'cemu'l-kebir*, 2. Baskı, Mektebetu'l-Ulum ve'l-Hikem, yy, 1404/1983. VIII, 205.

⁴⁷ İbnü'l-Cevzî, Abdurrahman b. Abi'l-Hasan, *Zemmü'l-Hevâ*, by, yey, yy, ty. s. 148.

Erkek veya kadın olan üçüncü bir kişinin bulunmasıyla halvet ortadan kalkar mı? Bu konuda âlimler arasında ihtilaf bulunmaktadır. Onlar iki görüşe ayrılmışlardır.

Bazısı herhangi üçüncü bir kişinin bulunmasıyla halvetin ortadan kalkacağını savunmaktadır. Bu görüşlerine de şu hadisi delil olarak göstermektedirler: *“Bu günden sonra hiç kimse yanında bir ya da iki erkek olmadan kocası yanında olmayan bayanın yanına girmesin”*. Bunlar halvetin haram olmasının illetinin günaha girme şüphesi ve endişesi olduğu görüşündedirler. Üçüncü bir kişinin olmasıyla bu endişe ortadan kalkmaktadır.

Başka bir grup âlim ise kadının mahremi olmadan herhangi üçüncü bir kişinin bulunmasıyla erkek ve kızın baş başa kalmasının caiz olmadığı görüşündedirler. Bunlar; *“Bir erkek mahremi yanında olmayan bir kadınla baş başa kalmasın”* hadisini buna delil göstermektedirler. Tercih edilen görüş de budur. Çünkü bu hadis diğer grubun delil olarak gösterdiği hadisi tahsis etmektedir.⁴⁸

⁴⁸ Zeydân, *el-Müfassal fî ahkâmi'l-mer'eti ve'l-beyti'l-Müslim fi'ş-Şerî'ati'l-İslâmiyye*, VI, 72-76; Ater, *Hutbetü'n-nikâh*, s. 231-240; Hasûn, *Ahkâmü'n-nazari ile'l-mahtûbeh*, s. 63-68; Merkezü't-Temyîzi'l-Bahsî fî fikhi'l-kadâye'l-mu'âsarah, *el-Muvsû'atü'l-müyessere fî fikhi'l-kadâye'l-mu'âsarah, Fikhü'l-Üsre*, s. 345-351.

D. Evlilikten Önce Tıbbi Muayene ve Onun Hükümü

1. Evlilikten Önce Tıbbi Muayene

Evlilikten önce muayene olmaktan maksat evlenecek olan adayların zorunlu ya da gönüllü olarak muayene olmasıdır. Bu muayene evlilik sözleşmesinden önce yapılan klinik ve laboratuvar muayenesidir.⁴⁹

Fıkıhçılara göre bu muayeneler; ileride evlenecek çiftlerin ya da çocuklarının sağlığını etkileyen genetik, bulaşıcı ve cinsel hastalıklar ve günlük alışkanlıkları kapsamaktadır.⁵⁰

Evlilikten önce yapılan tıbbi muayene insanın yaşamında ve meydana gelecek olan neslin geleceğinde büyük bir etkiye sahip konulardandır. Bu muayenenin amacı evlilik hayatının mutluluğunu ve eşler arasında sevgi ve merhameti devam ettirmektir. Ayrıca neslin sağlığını koruma amacı vardır. Çünkü nesil İslam'ın beş temel esasından biridir.

Önceki asırlarda Müslümanlar genel olarak kendi kusurlarını söylemede doğru ve güvenilir olduklarından ve hayat sade olduğundan o dönemde bu meseleyi araştırma ihtiyacı hâsıl olmamıştı. Ama günümüzde insanların güven ve doğruluk düzeyleri düşmüştür. Bunun yanı sıra insan hayatında bilimsel gelişme olmuştur. Eşlerin hasta olmadıklarından emin olmak için gerekli tıbbi önlemlerin alınması konusu artık araştırılmaya değer bir konu haline geldi. Bu muayeneyi yapma ve onun zorunluluğu hakkındaki görüşleri açıklama ihtiyacı meydana geldi.

2. Evlilikten Önce Muayene Olmanın Hükümü

Günümüz fıkıhçıları evlilikten önce muayene olmanın olumsuz yönleri olduğu gibi olumlu yönlerinin de olduğunu ifade etmişlerdir. Buna binaen evlilikten önce muayenenin meşru olduğu üzerinde ittifak etmişler. Bunu zorla yaptırmada iki görüşe ayrılmışlardır:

⁴⁹ Faruk Bedrân ve Adil Bedrân, *Nedvetü'l-fahsı't-tıbbî kable'z-zevâc min manzûrin tıbbiyyin ve şer'î*, 1. Baskı, Cem'iyyetu'l-İfâfi'l-Hayriyye, Ürdün, 1415/1996. s. 83.

⁵⁰ Eşkar, *Müsteddâtün fihhiyyetün fi kadâye'z-zevâci ve't-Talâk*, s. 103.

a. Muayeneyi Zorunlu Kılmanın Caiz Olmadığını Savunanlar

Herhangi bir taraf diğer tarafın evlilikten önce muayene olmasını zorunlu kılamaz. Bu durumum evlenecek olanların seçimine bırakılması gerekir. Evlilikten önce muayene olmanın önemi hakkında farklı araçlarla insanların bilinçlendirmesi müstahaptır.⁵¹

Abdülaziz b. Bâz, Abdülkerim Zeydan, Husâm Afâfeh, Yusuf el-Kardâvî, Muhammed Re'fet Osman ve Muhammed Abdüsettâr eş-Şerîf bu görüştedirler. Kuveyt devletindeki Vakıflar Bakanlığı Şer'î Komisyon'un fetvası da bu şekildedir. el-Mecma'u'l-fikhî bi-râbitatü'l-âlemi'l-İslâmî de bu yönde fetva vermiştir. Bunlara göre evlilikten önce muayene olmak zorunlu değil, müstehaptır. Bunların kendi görüşlerine delil olarak getirdiklerini özetlemeye çalışacağız.

1- Peygamber'den (s.a.s.) rivayet edildiğine göre Yüce Allah şöyle buyurmuştur: «قال الله تبارك وتعالى أنا عند ظنّ عبدي بي فليظن بي ما شاء» “*Ben kulumun beni zannettiği gibiyim. Benim için dilediği şeyi zannetsin*”.⁵² Bu hadisin delalet yönü şudur: Evlilikten önce yapılan muayene Allah'ın rahmetine güvenmeme, Allah hakkında iyi zanda bulunmama ve Allah'ın rahmetine inanma gereğine halel getirmeyi ihtiva etmektedir.

2- Ebû Hüreyre'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: «إذا خطب إليكم من ترضون دينه وخلقه فزوجوه إلا تفعلوا تكن فتنة في الأرض وفساد عريض» “*Size, ahlak ve dininden hoşlandığınız biri gelirse onu evlendiriniz. Eğer evlendirmezseniz yeryüzünde fitne ve büyük bir fesat olur*”.⁵³ Bu hadiste Rasûlüllah (s.a.s.) ahlak ve din demiş; ama sağlığı dememiştir. Aslında insan

⁵¹ Merkezü't-Temyîzi'l-Bahsî, *el-Muvsû'atü'l-müeyssere fi fikhi'l-kadâye'l-mu'asarah, Fikhü'l-Üsre*, s. 92; Eşkar, *Müsteceddâtün fikhiyyetün fi kadâye'z-zevâci ve't-Talâk*, s. 212; Mümbevî, *Fikhü'l-maslahati fi's-Şerî'ati'l-İslâmiyye ve tatbikâtühü'l-asriyyeh fi'l-ahvâli's-şahsiyye*, s. 250; Rebî' el-Medhalî, Muhammed Mansur, *el-Keşfu't-tubbî kable'n-nikâh ve âsâruhu't-tibbiyye ve'l-fikhiyye ve'nizâmiyye*, by, yey, yy, ty. s. 40; İbtisâm b. Halife, *el-Fahsu't-tibbî kable'z-zevâc*, Yüksek Lisans Tezi, Şehid Amhu Hıdır Üniversitesi, Cezayir, 2014/2015. s. 55; Mesned, Muhammad b. Abdul-Aziz, *Fetâvâ İslâmiyye li-ashâbi'l-fadileti'l-ulemâ'*, 1. Baskı, Daru'l-Veten, Riyad, 1414/1994. III, 109; Saffâr, Hasan Musa, *Fikhü'l-üsre bühûsün fi'l-fikhi'l-mukâren ve'l-ictimâ'*, 1. Baskı, Daru'l-Hadi, Beyrut, 1425/2004. s. 242; Ebû Ammâr, Mahmud el-Mısıri, *ez-Zevâcü'l-İslâmî es-Sa'îd*, 1. Baskı, Maktabatu's-Safa, Kahire, 1427/2006. s. 280.

⁵² el-Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek ala's-Sahîhayn*, IV, 268.

⁵³ Tirmizî, Nikâh, b. 3.

sağlamdır. Din ve ahlak esaslarıyla yetinilmiştir. Hadiste evlenecek olanın muayene olmasını gerektiren bir durum söz konusu değildir.

3- Hz. Ali'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: «إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ» “Sadece iyi şeylerde itaat vardır”.⁵⁴ İyi şeylerde itaat edilmesi zorunludur. Ama evlilikten önce insanlara muayene zorunluluğu getirmek, umulan yararlardan daha büyük zararlar getirmektedir. İnsanların bilinen tüm genetik hastalıklarını muayene zorunluluğunu getirmek evliliği zor hale getirir ve fesadın yayılmasına sebep olur.

4- Evlilik şer'an istenen bir durumdur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: { وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ } “Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden elverişli olanları evlendirin”⁵⁵ Evlilikten önce muayeneyi zorunlu kılmak, kesin olmayan bir zararı defetmek için şer'an istenen kesin bir yarardan vazgeçmek anlamına gelir. Çocuğun hasta olarak doğma beklentisi bir zandır. Çünkü herhangi bir evlilikte biz kesin olarak çocuğun hasta olarak doğacağını bilemeyiz. Fıkıh kuralı, kesin olan bir şeyin şek ile zail olamayacağını ifade etmektedir. Peki, biz kesin olan bir şeyi nasıl kuruntu olanla zail ederiz. Burada muayeneyi zorunlu kılmanın, bir mefsedeti daha büyük bir mefsedetle giderme anlamına geldiği ortaya çıkmaktadır. Zararı başka bir zararla defetmek caiz değildir. Peki, zararı daha büyük bir zararla defetmek nasıl caiz olur.

5- Evlilikten önce muayeneyi zorunlu kılmak kişisel özgürlüğü kısıtlamak anlamına gelir. Bu, birçok mali ve psikolojik sorunlara da sebebiyet verir. Bazen kişinin sırrının ortaya çıkmasına sebep olur. Ayrıca ancak tedaviyle canın kalmaya devam edeceği kesinleştiği durumda tedavi olmak zorunlu olur. Genetik hastalıkları muayene etmek tedavi araçlarından biridir. Araçlar için makâsıd hükmü vardır. Tedavi olmak zorunlu değilse muayene olmak da zorunlu değildir.

b. Muayeneyi Zorunlu Kılmanın Caiz Olduğunu Savunanlar

İslam başkalarına zarar verme ve onların eziyetine sebep olmayı yasakladığı için bazı fıkıhçılar evlilikten önce muayene olmanın zorunlu olduğunu

⁵⁴ Buhârî, Ahkam, b. 4.

⁵⁵ Nur, 24/32.

ifade etmişler. Onlar bunun dine aykırı olmadığını ve bir nevi sebeplere sarılma oluşunu düşünmektedirler. Lakin bunun uygulanmaması, nikâh akdinin inikat şartları bulunduğu zaman onun sıhhatine zarar vermez. Bu fıkıhçılardan bazıları tıbben evliliğe uygunluğu tespit eden sağlık belgesi verilmediği sürece evliliğin olamayacağı görüşündedir.⁵⁶

Bu görüşü savunan çağdaş araştırmacılar: Muhammed Ebû Zehre, Hemedâti Mâû'l-Ayneyn, Muhammed ez-Zuhaylî, Muhammed Şebbîr, Abdurrahman es-Sâbûnî, Nâsır el-Meymân, Abdullah İbrahim Musa, Nar Ferîd Vâsıl, Arif Ali Arif ve Üsâme el-Aşkar'dır.

Bunlar kendi görüşleri için şunları delil göstermektedirler:

1- Yüce Allah şöyle buyurmuştur: { وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ } “*Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın*”.⁵⁷ Bu ayette Yüce Allah; insanın, kendisini yok edecek ve ahirette hüsrana uğratacak sebepleri yapmakla kendini dünya ve ahirette tehlikeye atmasını yasaklamıştır. Ayrıca Müslümanların yararına olup da başkasının helak ve yıkımına yol açan bir eylemin terk edilmesini ifade etmektedir. Evlilikten önce muayene olmak evlilikle bulaşan bazı hastalıklardan korunmaya sebep olur. O zaman aile ve topluma verilebilecek zarardan korunmak gerekir.

2- Allah şöyle buyurmuştur: { هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ دُونِكَ } “*Zekeriyya, Rabbim! Bana tarafından hayırlı bir nesil bağışla. Şüphesiz sen duayı hakkıyla işitensin, dedi*”.⁵⁸ Allah’a ibadet edilmeye devam etmesi için insan neslinin kalmasını sağlayan sağlıklı evlatlar bırakarak nesli korumak, şeriatın önem verdiği beş zaruretten biridir. İnsanın kendi neslinin salih ve kusursuz olmasını istemesine bir engel yoktur. Muayene olmak neslin

⁵⁶ Merkezü't-Temyîzi'l-Bahsî, el-Muvsû'atü'l-müeyssere fî fikhi'l-kadâye'l-mu'âsarah, Fikhü'l-Üsre Bölümü, s. 212; Eşkar, *Müsteddâtün fikhiyyetün fî kadâye'z-zevâci ve't-Talâk*, s. 91; Mümbevî, *Fikhü'l-maslahati fi'ş-Şerî'ati'l-İslâmiyye ve tatbikâtühü'l-asriyyeh fi'l-ahvâli's şahsiyye*, s. 243; Rebî' el-Medhalî, *el-Keşfu't-tıbbî kable'n-nikâh ve âsâruhu't-tıbbiyye ve'l-fikhiyye ve'nizâmiyye*, s. 40; İbtisâm b. Halife, *el-Fahsu't-tıbbî kable'z-zevâc*, s. 45; Hatmal, Ayman Muhammad, “el-Fahsu't-tıbbî kable'z-zevâc tıbbiyyen ve şer'iyyen ve kanûniyyen”, *Küdüs Üniversitesi Dergisi*, 2016, 40. Sayı, s. 303; Kudât, Abdul-Amid, *Risâletün ile'ş-şebâb, el-Fahsu't-tıbbî kable'z-zevâc: Darûretün em teref*, 1. Baskı, Cemiyetu'l-İfâf el-Hayriyye, Umman, 1424/2003. s. 8; Saffâr, *Fikhü'l-üsre bühûsün fi'l-fikhi'l-mukâren ve'l-ictimâ'*, s. 242; Ebû Ammâr, *ez-Zevâcü'l-İslâmî es-Sa'îd*, s. 281.

⁵⁷ Bakara, 2/167.

⁵⁸ Âl-i İmrân, 3/38.

genetik hastalıklardan korunma amacıyla olduğu için meşrudur. Çünkü bu, Peygamber ve salih kullarının meşru isteğini gerçekleştirmektedir. Nesil sakat, hasta ya da eksik organlıysa salih ve göz aydınlığı olmaz. Evlilikten önce muayene olmamak tüm bunlara davetiye çıkarır.

3- Ebû Hüreyre'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: « لا توردوا الممرض على المصحح » “Hasta olanları sağlıklı olanların yanın koymayın”.⁵⁹ Başka bir hadiste de şöyle buyurmuştur: «... فرّ من المجدوم كما تفرّ من الأسد» “Aslandan kaçtığı gibi cüzzamlıdan kaç”.⁶⁰ Bu hadisler hasta olandan uzak durulması ve hasta olanların hasta olmayandan ayrı tutulması gerektiğini ifade etmektedirler. Genetik ve bulaşıcı hastalığı olanların sağlıklı olanlara karışmaması gerekir. Bu da ancak muayeneyle anlaşılır.

4- Hz. Aişe'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: «تخيروا لنطفكم وأنكحوا الأكفاء وأنكحوا إليهم» “Nesliniz için seçimde bulunun. Denk olanları birbirleriyle evlendirin”.⁶¹ Peygamber (s.a.s.) salih eşler seçilmesine davet etmiştir. Çözüm sadece ahlakı ve dini iyi olanla sınırlı değildir. Kadına ve onun zürriyetine geçebilen genetik ve bulaşıcı hastalıklar da erkekte olmaması gerekir.

5- Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: «لا ضرر ولا ضرار» “Zarar yoktur. Zarar zararla karşılık vermek de yoktur”.⁶² Bu hadisten anlaşılan kişinin kendisine ve başkasına zarar vermesi yasaktır. Müslümanın haksız bir şekilde söz ya da eylemle kendi Müslüman kardeşine zarar vermesi haramdır. Bunda bir yararı olsun veya olmasın fark etmez. Bu tüm durumlarda ve herkesi kapsamaktadır. Burada eşler için endişe edilen hastalıklar bulunmaktadır. Bulaşıcı ve genetik hastalıkları öğrenmeden evlenmek, ailenin yapısını tehdit eden büyük zararlara yol açabilmektedir. Erkek ya da kadının müzmin, tehlikeli, bulaşıcı ya da genetik hastalığı olduğu biliniirse zararı önlemek için onların birbiriyle evlenmesi engellenmelidir.

⁵⁹ Buhârî, Tıp, b. 53.

⁶⁰ Buhârî, Tıp, b. 19.

⁶¹ Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ala's-Sahîhayn*, II, 176.

⁶² Muvatta', Akdiye, h. 2758.

6- “İmkân ölçüsünde zarar def edilir”⁶³ kuralı bulunmaktadır. Bu kurala göre zarar tümüyle def edilebiliyorsa def edilir. Yoksa imkân ölçüsünde def edilir. İmkân ölçüsünde zarar def edilir kuralına istinaden evlilikten önce muayene olma zorunluluğunda maslahat bulunmaktadır. Evlenmek isteyen kişilerin sağlam ya da hasta oldukları ve evlilikleri sonucunda ikisine ya da ikisinden birine tehlikeli bir hastalığın geçebileceği ya da çocuğun sakat kalabileceği Titiz bir muayeneyle anlaşılabilir. Mademki bu durum ancak muayene olmakla anlaşılacaktır. O zaman evlenecek olanların bu muayeneyi yapmamaları; eşler, zürriyet ve toplum için bir tehlike sayılır.

7- “Vacibi tamamlayan şey de vaciptir”⁶⁴ kuralı bulunmaktadır. Bu kurala göre nesli korumaya çalışmak ümmetin yapması gereken bir vaciptir. Bu vacip evlilikten önce muayene olmakla gerçekleşir. Bu açıdan muayene meşru ve vacip sayılmaktadır.

8- “İşler maksatlara göredir”⁶⁵ kuralı amellerin niyet ve maksatlara göre olduğunu açıklamaktadır. Böylece evlilikten önce muayene olmak maksada göre değişiklik göstermektedir. Eğer muayeneden maksat genetik ve bulaşıcı hastalıklara son vermek ve daha büyük mefsedetleri def etmek ise o zaman bu muayene övülen ve meşru olan bir iş olur. Onun failine sevap verilir ve o kişi övgüyü hak eder.

Evlilikten önce muayene olmak; hastalıklardan korunma, onları azaltma, nesli güçlendirme, boşama durumlarını azaltma, engellenebilen bazı hastalıkların tedavisiyle harcamaları azaltma, çocuklarda meydana gelecek genetik hastalıklar neticesinde oluşabilen psikolojik sarsıntıları önleme sağlanabilmektedir. Muayeneyle biz Allah’ın kaderinden kaçıp yine O’nun kaderine gidiyoruz. Sebepelere sarılma gayreti gösteriyoruz. Peygamber’in (s.a.s.); “*Onu (deveni) bağla sonra tevekküle et*” hadisinin genel anlamını tatbik ediyoruz. Evlilikten önce muayenenin zorunlu olduğunu savunan görüşü tercih ediyorum. Çünkü bu görüşü savunanların delilleri daha açıktır. Ayrıca günah olmayan bir işte idarecilere itaat etme zorunluluğu bulunmaktadır. Hem de günümüzde hastalıklar

⁶³ Zerkâ, Ahmad b. Şeyh Muhammad, *Şerhu Kavâ'idü'l-fikhiyye*, 2. Baskı, Dru'l-Kalem, Dımaşk, 1409/1989. s. 207.

⁶⁴ Sübkî, Tacu'd-Din Abdul-Vahab b. Ali (ö.771/1369), *el-Eşbâh ve'n-Nazâ'ir*, 1. Baskı, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut, 1411/1991. II, 90.

⁶⁵ Sübkî, a.g.e., I, 475.

çok yayıldı. İnsanların bir araya gelmesi çok arttı. Bu hastalıklar da ancak muayeneyle anlaşılmaktadır. Evla olanın evlilikten önce muayenenin zorunlu olmasıdır.

Her ne kadar muayene zorunluluğu yasal olsa ya da muayene yapmayan kişiye ceza verilse de bunun nikâh akdinin sıhhatini etkilememesi gerekir. Nikâhın inikat şartları tam oldukları zaman nikâh akdi sahihtir.

Muayenenin zorunlu olmasından önce şu hususlara dikkat edilmesi gerekir:

- 1- Devletin özellikle Sağlık Bakanlığının evlilikten önceki muayenenin önemini ve faydasını açıklama üzerinde durması gerekir.
- 2- Bozgunculuğa aracı kılınmaması için doktorların insanların sırlarını koruması gerekir.
- 3- İnsanların ihtiyaç duymadığı şeylere mecbur bırakılmamaları gerekir. Evliliğin geleceğine zarar verecek hastalıklar ve ihtiyaca göre olması gerekir.
- 4- Muayenenin bedava, cazibeli ve gizli olması gerekir ki ilk etapta insanlar muayene olamaya alışsınlar.

Sağlık kontrolü insanın değerlendirmesi gereken önemli nimetlerden biridir. Çünkü koruma ve tedavi olma yönünün ihmal edilmesi sağlık sorunlarının katlanmasına yol açabilmektedir. Hata çözümü olmayan yeni sorunlar üretebilmektedir.

E. Nişandan Vazgeçmek

Nişandan vazgeçmek, her iki tarafın rızasıyla nişan yapıldıktan sonra onların ya da onlardan birinin nişandan vazgeçmesidir.⁶⁶

Nişanlanmak gelecekte evlilik sözü vermektir. Fakihlerin çoğuna göre evlilik yapma sözü vermenin bir bağlayıcılığı yoktur. İmam Malik bazı görüşlerinde buna muhalefet etmiştir.⁶⁷ Bundan dolayı her bir tarafın bu sözden vaz geçme ve nikâh akdi yapmama hakkı bulunmaktadır. Çünkü evlilik insan türünü korumak için ebedi bir sözleşmedir. Zorla evliliğin yapılmasından sakınılması gerekir. Dolayısıyla zorla evlilikten kaynaklanan zarar, evlilik yapmaktan vazgeçmekten kaynaklanan zarardan daha büyüktür. Hadiste “*Zarar vermek yok, zarara zararlar karşılık vermek de yoktur*”⁶⁸ denilmektedir.

Bugünkü hukukta olduğu gibi, eski Türk hukukunda da nişanlılar diledikleri zaman nişanı bozabilirlerdi. Prensip olarak, nişanın bozulmasından dolayı bir tazminat da gerekmezdi. Fakat kalın tesliminden önce, kız ailesi başka bir talibi reddetmiş ise, erkek muayyen bir tazminat ödemek zorunda kalırdı. Nişanda verilmesi mutata olan hediyelerin iadesi zorunlu değildir. Nişan erkek tarafından bozulmuşsa, kızın ailesi kalının tamamını muhafaza eder. Nişanı bozan kız tarafı ise kalın olduğu gibi iade edilmek gerekir. Erkeğin ölümü halinde, teslim edilmiş olan kalın iadesi gerekir. Ancak ölen nişanlının erkek kardeşi nişanlı kızla evlenebilir. Kız buna rıza gösterdiği halde, ölen nişanlının kardeşlerinden hiç biri kızla evlenmek istemezse, erkeğin ailesi verdiği kalını isteyemez. Nişan kızın ölümü ile bozulmuşsa, kalının iadesi gerekir. Yalnız kızın ailesi kızlarından bir diğerini vermek isterse kalını iade zorunda değildir. Baldızı ile evlenecek olan nişanlı, küçük miktarda ilâve bir kalın vermek borcu ile mükelleftir. Buna "baldız kaim" adı verilir.⁶⁹

Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi'ndeki hitbe ile ilgili maddeleri 2. maddede, “*Taraflardan birinin ölümü veya nişandan vazgeçmesi halinde, erkeğin mehre mahsuben verdiği şeyler mevcut ise aynen ve herhangi bir şekilde elden*

⁶⁶ Alkah, Muhammad İbrahim, *Nizâmü'l-üsreti fi'l-İslam*, 1. Baskı, Mektebetu'r-Risaleti'l-Hadise, yy, 1410. I, 230.

⁶⁷ Ater, *Hitbetü'n-nikâh*, s. 358.

⁶⁸ Muvatta', Akdiye, h. 2758.

⁶⁹ Cin, *İslam ve Osmanlı*, s. 277-278.

çıkmuş yahut telef olmuşsa bedelen istirdât edilir. Tarafların birbirlerine hediye olarak verdikleri şeyler hakkında hibe hükümleri uygulanır” diyerek bu konuya açıklık getirmiştir.⁷⁰

Bu başlık dört meseleyi ihtiva edecektir. Onlar da; nişandan vazgeçmek, nişandan vazgeçildikten sonra mehrin hükmü, vazgeçtikten sonra hediyelerin hükmü ve vazgeçmekten kaynaklanan zararların tazminatı olacaktır.

1. Nişandan Vazgeçmenin Hükümü

Nişandan vazgeçmenin hükmü konusunda fakihler iki görüşe ayrılmışlardır.

a. Nişandan Vazgeçmenin Mekruh Olduğunu Savunanlar

Cumhura göre sözde durmamak mekruh olduğu için ona göre nişandan vazgeçmek de mekruhtur. Malikiler bu görüşü savunmaktadırlar.⁷¹ Onlar sözde durmamanın mekruh olduğunu gösteren delillerin aynısını nişandan vazgeçmenin mekruh oluşu için de delil göstermişlerdir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

{وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا} “Verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir”.⁷² Bu ayete göre sözün yerine getirilmesi istenmektedir. Bu kıyamet günü Allah’ın kulu sorumlu tutacağı durumlardan biridir. En azından sözde durmamanın mekruh olduğu söylenebilir.

Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: «آية المنافق ثلاث: إذا حدث كذب، وإذا وعد وإذا اتتمن خان» “Münafığın alameti üçtür. Konuştuğu zaman yalan söyler. Söz verdiği zaman sözünde durmaz. Kendisine emanet verildiği zaman ihanet eder”.⁷³ Bu hadiste sözde durmamak münafıklığın bir özelliği olarak zikredilmiştir. Böyle yapmak mekruhtur.

b. Nişandan Vazgeçmenin Caiz Olduğunu Savunanlar

Hanefi ve Hanbeliler nişandan vazgeçmenin caiz olduğunu savunmaktadırlar. Ancak Hanbeliler bir maksat olmadan nişandan vazgeçilirse

⁷⁰ Cin, a.g.e., s. 293-294.

⁷¹ el-Hattâb, *Mevâhibü'l-Celîl*, III, 411; Nefrâvî, Ahmad b. Ganim (ö1125), *el-Fevâkihü'd-devânî*, by, yey, yy, ty, II, 11.

⁷² İsrâ, 17/34.

⁷³ Buhârî, İman, b. 23.

mekruh olacağına söylemektedirler.⁷⁴ Eğer vazgeçmek meşru bir amaç içinse tümüne göre mekruh değildir. Bu grup nişandan vazgeçmenin mekruh olmadığına dair şu delilleri göstermişlerdir:

1- İbn Ömer'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.s.); - «نهى النبي - صلى الله عليه وسلم- أن يبيع بعضكم على بيع بعض، ولا يخطب الرجل على خطبة أخيه حتى يترك» «bazı kimselerin başkalarının yaptığı satış üzerine satış yamasını ve bir kızı isteyen kimse, ondan vazgeçmediği ya da izin vermediği sürece başkasının o kızı istemesini yasaklamıştır».⁷⁵ Bu hadiste Peygamber (s.a.s.) kızı isteyen birinci kişiye onu terk etme hakkını vermiş ve onun bu hakkını ikinci bir kişiye vermesine izin vermiştir.

2- Hz. Ali Ebû Cehil'in kızını istedi. Peygamber (s.a.s.) buna karşı çıkınca Hz. Ali bundan vazgeçti.⁷⁶ Eğer nişandan vazgeçmek mekruh olsaydı Peygamber (s.a.s.) Hz. Ali'yi mekruh bir iş yapmaya mecbur bırakmamak için buna karşı çıkmazdı. Nişandan vazgeçmek, caiz ve nişanlanan erkeğin bir hakkı olduğu için Peygamber'in (s.a.s.) Hz. Ali'nin bu yaptığına karşı çıkması onun caiz olan bir şeyi yapmasına sebep olmuştur. Peygamber'in (s.a.s.) bu nişana karşı çıkmasının bir gerekçesi bulunmaktadır. Olayın anlatıldığı kaynaklarda onun sebebi zikredilmektedir.

Nişandan vazgeçmenin bir gerekçesi yoksa ondan vazgeçmemek daha iyidir. Çünkü bu, sözü yerine getirmeye aykırı bir durumdur. Nitekim “Verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir” ayeti ve “Münafığın alameti üçtür. Konuştuğu zaman yalan söyler. Söz verdiği zaman sözünde durmaz. Kendisine emanet verildiği zaman ihanet eder” hadisi bunu desteklemektedir.

Kadın ya da erkeğin bedensel ve ahlaki olarak elverişli olmaması gibi bilinen bir gerekçe varsa o zaman nişandan vazgeçmek caiz olur. Hatta zararı önlemek ve hayrı elde etmek içinse bu durumda vazgeçmek zorunludur. Bu durum hayırlı bir iş görüldüğü zaman yeminin bozulmasının talep edilmesine

⁷⁴ İbn Kudâme, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed (ö.620/1223), *el-Muğnî*, 1. Baskı, Daru'l-Fikri, Beyrut, 1409. VII, 111; Sâfî, Fathi Ahmad, *et-Ta'likâtü'l-mardıyye ala'l-Ahkemi's-Şerıyye*, by, Daru'l-Ulumi'l-İnsaniyye, Dımaşk, ty. s. 8.

⁷⁵ Buhârî, Nikâh, b. 46.

⁷⁶ İbn Hacer, Ahmad b. Ali (ö.852/1449), *Fethu'l-bârî*, by, Daru'l-Ma'rife, Bayrut, 1379. VII, 86.

kıyas edilir. Böyle bir durumda nişandan vazgeçmek daha evladır. Çünkü yemin sadece söz vermeyle bağlantılıdır. Ama nişan ise başka bir şeyle bağlantılıdır. Bu hükmü de Hz. Ali'nin kıssasından çıkarıyoruz. Nitekim o Ebû Cehil'in kızını istediği zaman Peygamber (s.a.s.) ona karşı çıktı. Hz. Ali de bundan vazgeçti.

Burada vazgeçmek dışında bir durum daha söz konusudur. Kişi vazgeçmek istediği zaman bunda acele etmesi gerekir. Sünnet olan haberin hemen karşı tarafa verilmesidir. Ta ki zor duruma düşülmesin.

2. Nişandan Vazgeçildikten Sonra Mehrin Hükümü

Nişandan vazgeçildiği takdirde mehrin erkeğe iade edilmesi gerektiği konusunda fakihler arasında tartışma yoktur. Bu vazgeçmenin erkek ya da kız tarafından olması arasında fark yoktur. Çünkü mehir sahih bir evlilik akdinin etkilerinden olup kadının haklarından biridir. Nişan durumunda evlilik sözleşmesi bulunmamaktadır. Mehr ancak nikâh akdiyle zorunlu olur. Taraflardan birinin nişandan vazgeçmesinden sonra kızın mehri alıkoyması gayri meşru bir sebeple mala el koymak anlamına gelir. Nişandan vazgeçildiği zaman o mehrin erkeğe iade edilmesi gerekir. Çünkü kız henüz erkeğin eşi olmadığı için bu mehir onun hakkı olmamıştır. Nişanlanmış kızın mehir konusunda eli emanet elidir. Bu süreçteki mehir emanet mal hükmündedir.

Mehir yok olmuş ya da tüketilmişse eğer kıyemi ise kıymeti, misli ise misli verilir. Nişandan vazgeçme sebebi ne olursa olsun, ister erkek tarafından ister kız tarafından vazgeçme olsun fark etmez. Fıkıhta mehrin geri verileceği üzerinde ittifak vardır.⁷⁷

Hanefiler erkeğin, kullanımdan dolayı eksilen mehrin karşılığını talep etme hakkı olmadığını söylemişlerdir. Buna gerekçe olarak nişanlanan kız mehri kullandığı esnada ona malik olduğu için onun mehri kullanma yetkisi olduğu ve

⁷⁷ İbn Müflih, İbrahim b. Muhammad (ö.884/1479), *el-Mübdî' şerhu'l-mukni'*, by, Maktabu'l-İslami, Beyrut, 1400/1977. VII, 130; Merdâvî, Alâuddîn Ebû'l-Hasan Ali b. Süleyman (ö.885/1480), *el-İnsâf fî marifeti'r-râcih ani'l-hilâf alâ mezhebi'l-İmam Ahmed*, 1. Baskı, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, 1376/1957. VIII, 296; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, III, 499; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 220; Derdîr, Abu'l-Bereket Ahmad b. Muhammad(ö.1201/1786), *eş-Şerhu'l-kebîr*, by, Matbaatu'l-Azhariyye, Kahire, 1927. II, 219; İbn Davbân, İbrahim b. Muhammad (ö.1353), *Menârü's-sebîl fî şerhi'd-delil*, 6. Baskı, el-Maktabu'l-İslami, Beyrut, 1404/1984. I, 198; İbn Âbidin, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülaziz ed-Dımaşkî (ö.1252/1836), *Reddü'l-muhtar ale'd-Dürri'l-muhtar şerhu Tenviri'l-ebşâr* by, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, yy, ty. II, 364; Dimyâtî, Ebübekr b. Seyid, *İ'ânetü't-tâlibîn*, by. Daru'l-Fıkr, ty. III, 355.

malik de yetkisinde olan bir şeyde tasarrufta bulunduğu zaman kendi mülkü olan bir şeyi kullanmasıyla eksilen kısmı karşılması gerekmediğini ileri sürmüşlerdir.⁷⁸

Erkeğin nişanlısına gönderdiği ziynetlerin mehir olması üzerinde taraflar anlaşma yapmışlarsa bu gönderilen ziynetler mehir sayılır. Bu, bazen nikâh sözleşmesinden önce bazen de sonra verilmektedir. Örf'e göre değişmektedir.⁷⁹ Nişan hediyesi dışındakiler ve mehre tabi olanlar da mehir sayılır. Bunların tümü mehrin hükmünü alır. Çünkü tabi olan tabi olduğu şeyin hükmünü alır.⁸⁰

Bazen nişanlanan kız nakit olan mehirle eşya almaktadır. Daha sonra nişandan vazgeçilmektedir. Bu durumda mehrin durumu nasıl olur? Bu konuda Suriye kanununun 4. maddede ele aldığı zikretmekle yetineceğiz. Bu kanun âlimlerin ifade ettiği gibi nişandan vazgeçildiği zaman mehrin misli ya da kıymetinin geri verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Lakin mehir para ise ve kız bu parayla evlilik eşyalarını almışsa ya da erkek, kız veya onun velisinin teklif etmesiyle kıza ev eşyası almışsa bu durumda kanun nişandan vazgeçmenin erkek ya da kız tarafından olması arasında ayırım yapmıştır.

Eğer kız nişandan vazgeçmişse onun mehrin kıymetini para olarak iade etmesi gerekir. Ama erkek vazgeçmişse kız o eşyaları ya da onların kıymetini iade etmede serbesttir. Bazen erkek, kızdan dolayı nişandan vazgeçmektedir. Örneğin erkek, kıza daha önce görmediği bir kusur ya da kötü bir alışkanlığı öğrenme sebebiyle nişandan vazgeçmektedir. Bu durumda erkek nişandan vazgeçmede mazurdur. O zaman kızın, mehrin mislini ya da kıymetini geri vermesi adil bir davranış olur. Çünkü bu nişandan vazgeçmenin gerçek sebebi kızdır. Dolayısıyla onun zararı yüklenmesi gerekir. Bazen kız nişandan vazgeçmektedir. Lakin bu, erkek sebebiyle olmaktadır. Örneğin kız, erkekte bir kusur ya da hoşlanmadığı bir alışkanlık veya davranış bozukluğu görmektedir. Bu durumda kız, nişandan vazgeçme konusunda mazurdur. Kızın sadece mehrin mislini ya da kıymetini geri vermesi adil bir davranış değildir. Mehrin mislini, kıymetini ya da mehir parasıyla aldığı eşyaları olduğu gibi erkeğe geri verme seçenekleri arasında serbest olması

⁷⁸ Muhammed Re'fet Usman, *Fikhü'n-nisâ' fi'l-hubeti ve'z-zevâc*, by, Daru İ'tisam, Kahire, ty. s. 41.

⁷⁹ Ebû 'Ammâr, *ez-Zevâcü'l-İslâmî es-Sa'id*, s. 306.

⁸⁰ Muhammed Re'fet, *Fikhü'n-nisâ' fi'l-hubeti ve'z-zevâc*, s. 41.

gerekir. Çünkü her ne kadar kız nişandan vazgeçmiş olsa da bu vazgeçme erkek sebebiyle olmuştur. Erkek, kızın nişandan vazgeçmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla onun tek başına zararı yüklenmesi gerekir.⁸¹

Nişanlanan erkek ve kız nişandan vazgeçildikten sonra verilen şeyler konusunda tartışılırsa, erkek o verdiği şeylerin mehir olduğunu ve kız ise onların hediye olduğunu iddia ederse bunun hükmü nedir? Bu meselenin hükmü şu şekildedir.⁸²

1- Kim kendi davası için şahit getirirse onun lehine hüküm verilir. Çünkü hiçbir muarız olmadan o kendi davasını şahit ve delille ispat etmiştir. Eğer her ikisi de kendi davası için şahit getirirse erkeğinki kabul edilir. Fıkhü'n-nisâ' adlı eserde ise şöyle geçmektedir: “Her ikisi de kendi iddiası için iki şahit getirirse kızın şahitlerinin yaptığı şahitlik kabul edilir”.⁸³ Benim düşünceme göre erkeğin şahitlerinin kızın şahitlerine öncelenmesi gerekir. Çünkü mehri veren erkektir.

2- Eğer kızın şahidi yoksa hediye olarak verildiği bilinenler dışında erkeğin sözüne itibar edilir. Ama her ikisi de şahit getiremezse örfte göre hükmedilir. Kural: “Örfte bilinen şart koşulmuş gibidir”⁸⁴ demektir. Örfün şahitlik ettiği kişi yemin ederse onun sözüne itibar edilir. Eğer yemin etmekten vazgeçerse diğerinin lehine hükmedilir. Çünkü yeminden uzak durmak hasmın davasını kabul etme anlamına gelmektedir.

3- Bir örf bulunmazsa ya da mehir ve hediyeler arasında ortak bir örf varsa erkek yemin ederse onun sözüne itibar edilir. O neyin mehir neyin hediye olduğunu daha iyi bilmektedir. Ama örfte mehir olarak kabul edilmeyen şeylerde kızın sözüne itibar edilir. Çünkü bu durumda görülen o ki erkek yalan

⁸¹ Sâbûnî, Abdurrahman, *Şerhu kânûni'l-ahvâli's-şahsiyye es-Sûrî*, by, el-Matbaatu'c-Cedide, Dimaşk, 1985. I, 55; Sibâ'î, Mustafa, *Şerhu kânûni'l-ahvâli's-şahsiyye es-Sûrî*, by, el-Matbaatu'c-Cedide, Dimaşk, 1962. I, 64-65.

⁸² İbnü'l Humâm, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdülvâhid (ö. 681/1457) *Fethu'l-Kadîr*, 1. Baskı, Matbûat'ü'l-Kubre'l-Emiriyye, yy, 1315. III, 253; İbn Nuceym, Zeynulâbidîn b. İbrahim, b. Muhammed (ö.970/1562), *el-Bahru'r-râik şerhu Kenzi'd-dekâik*, 3. Baskı, Daru'l-Marife, Beyrut, 1412/1993. III, 197-198.

⁸³ Muhammed Re'fet, *Fıkhü'n-nisâ' fi'l-hutbeti ve'z-zevâc*, s. 41-42; Zerkâ, *Şerhu'l-kavâidü'l-fikhiyye*, I, 133.

⁸⁴ Zerkâ, *Şerhu'l-kavâidü'l-fikhiyye*, I, 133.

söylemektedir. Onun verdiği mehir değil hediyedir. Nişandan vazgeçildikten sonra mehrin hükmünün özeti budur.

3. Nişandan Vazgeçildikten Sonra Hediyelerin Hükümü

Fakihler, kendisine hediye verilen kişi hediyeleri kabzetmediği sürece hediyelerin bağlayıcı olmadığı üzerinde ittifak etmişlerdir. Hediye alan kişi hediye kabzettiği zaman bunların geri alınıp alınmadığı konusunda mezhepler ihtilafa düşmüşlerdir.

a. Hanefi Mezhebi ⁸⁵

Hanefilerin hibedeki görüşleriyle hediyelerdeki görüşleri aynıdır. Onlar hibeden dönülebileceğini savunmaktadırlar. Ancak bir engel varsa o zaman dönülemez. Hibe de hediye gibidir. Onunla aynı hükmü alır. Hanefiler göre hibeden dönmenin engelleri şunlardır:

1. Bitişik olan artış.
2. Hibeye karşılık bir şeyin alınması.
3. Hediye, verildiği kişinin mülkünden çıkması.
4. Mahrem olan akrabalığın bulunması.
5. Hediye verilen kişinin eş olması.
6. Ölüm.
7. Hediye yok olması. Hediye dönüş yapılamıyorsa onun misli veya kıymetiyle de dönüş yapılamaz.

b. Maliki Mezhebi ⁸⁶

Malikilerin bu konuda iki görüşü vardır:

⁸⁵ İbnü'l-hümâm, *Fethu'l-kadîr*, VII, 129; Mergînânî, Burhanuddîn Ebû'l-Hasen Ali b. Ebû Bekîr (ö.593/1197), *el-Hidaye fî şerhi Bidayeti'l-mübtedî*, by, el-Maktabatu'l-İslamiyye, Beyrut, ty. III, 227-228; İbn Âbidîn, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülaziz ed-Dımaşkî (ö.1252/1836), *el-Ukûdü'd-dürriyye fî tankîhi'l-Fetâve'l-hâmidîyye*, by, Matbaatu'l-Maymaniyye, Kahire, 1310. I, 29.

⁸⁶ İbn Rüşd el-Hafîd, Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed (ö.595/1198), *Bidayetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*, 7. Baskı, Daru'l-Marife, Beyrut, 1985. II, 332; Dasûkî, Muhamad Arafa (ö. 1203), *Hâşiyetü'd-Düsûkî ale's-Şerhi'l-kebîr*, 1. Baskı, Daru'l-kutubul-İlmiyye, Beyrut, 1417. s. 11; Sâvî, Ahmad b. Muhamad (ö. 1241/1825), *Hâşiyetü's-Sâvî ale's-Şerhi's-Sağîr*, by, Daru'l-Ma'arif, Mısır, ty. II, 345.

Birincisi: Kesinlikle o hediyeler geri alınamaz. Nişandan vazgeçmenin erkek ya da kız tarafından olması fark etmez. İkincisi: Eğer erkek nişandan vazgeçmişse o, kıza verdiği hediyeleri geri alamaz. Çünkü o kendisi vazgeçmektedir. Ama kız nişandan vazgeçerse eğer hediyeler hala duruyorsa erkeğin hediyeleri geri alma hakkı bulunmaktadır. Eğer hediyeler yok olmuşsa erkeğin onların misli ya da kıymetini alma hakkı bulunmaktadır. Çünkü kızın kendisi böyle bir duruma sebep olmuştur. Bunun aksine bir şart ya da örf bulunmadığı zaman durum böyledir. Birinci görüş mezhebin asıl görüşüdür. Ama ikinci görüşü ise birçok maliki âlimi desteklemiştir.

c. Şafii Mezhebi ⁸⁷

Şafiiler hediyeği geri almada farklı hükümler belirtmişlerdir. Erkek kıza verdiği hediyelerden sadece hibeyi kast etmişse yani onu evlendirmelerini kast etmemişse verdiği hediyeleri geri alması caiz değildir. Ama belli bir amaç için o hediyeleri vermişse yani onu evlendirmeleri için vermişse onun kast ettiği amaç gerçekleşmediği takdirde o hediyeleri geri alması caizdir. Eğer hediyeler hala duruyorsa onların kendisini geri alır. Ama yok olmuşlarsa onların mislini ya da kıymetini geri alır.

d. Hanbelî Mezhebi ⁸⁸

Hanbelilere göre şartsız hediyeler geri alınamaz. Kız tarafı erkeğe bu hediyeler üzerinde nikâh kıyacakları sözünü vermişlerse ve bu sözü yerine getirmezlerse erkeğin kıza verdiği hediyeleri geri alma hakkı bulunmaktadır. Çünkü nikâh akdi yapma karşılığında kıza hediyeler vermiştir. Kız tarafı ise nikâh akdini yapmamıştır. Buna sebep olanlar onlardır. Dolayısıyla hediyeler yerinde duruyorsa erkek onları geri alır. Ama yok olmuşlarsa onların mislini ya da kıymetini geri alır.

Kanaatime göre maliki mezhebinin görüşü en adil olan görüştür. O görüşe göre erkek nişandan vazgeçmişse onun hediyeleri geri alma hakkı

⁸⁷ Remlî, Şemsüddîn Muhammed b. Ebû'l-Abbas Ahmed b. Hamza b. Şihâbuddîn (ö.606/1209), *Fetâvâ er-Remlî*, by, Daru'l-kutubul-İlmiyye, Beyrut, 1403. III, 175; İbn Hacer, Ahmad Şihâbuddîn el-Heytemî, *el-Fetâve'l-kübrâ*, by, Matbaatu'l-Maymaniyye, Kahire, 1308. IV, 94; Büceyremî, Süleyman b. Ömer, *Hâşiyetü'l-büceyremî ale'l-hatîb*, by, Maktabatü'l-İslamiyye, Diyarbakır, ty. III, 409.

⁸⁸ Mâverdî, *el-İnsâf*, V, 203; İbn Kudâme, *el-Muğni*, V, 380; İbn Müflih, *el-Fürû'*, V, 302.

bulunmamaktadır. Çünkü erkek nişandan vazgeçtiği halde hediyeleri geri alırsa kıza nişandan vazgeçme ve hediyeleri geri alma eziyetinin ikisini de vermiş olur.

Eğer kız nişandan vazgeçmişse erkeğin o hediyeleri talep etme hakkı bulunmaktadır. Çünkü onun hediyesi sadece bir hediye değildir. Karşılığında evlilik yapılmak istenen bir hediyedir. Eğer onu kızla evlendirmezlerse onun hediyeleri geri alma hakkı bulunmaktadır. Çünkü kız nişandan vazgeçtiği halde hediyelerin erkeğe verilmemesi, nişandan vazgeçme ve hediye harcamalarının eziyetinin ikisi erkeğe verilmiş olur. Şayet geri alınacaklar değersiz ve faydasız olanlar dışındakilerle sınırlandırılırsa daha güzel ve iyi olur. Allah daha iyi bilir. Çağdaş âlimlerin çoğunun tercih ettiği görüş budur. Çünkü bu görüş daha adaletlidir. Adalet ve maslahat nerede gerçekleşirse Allah'ın şer' ve dini oradadır.

4. Nişandan Vazgeçmekten Kaynaklanan Zararların Tazmin Edilmesinin Hükmü

Bazen nişandan vazgeçme sonucu bazı maddi ya da manevi zararlar ortaya çıkabilmektedir. Eğer bu vazgeçme sonucu nişanlarda birine bir zarar verilirse bu zarar sebebiyle tazminat gerekir mi? Yoksa gerekmez mi? Bu meseleye başlamadan önce tartışma konusunu değerlendirmemiz gerekir.

Çağdaş âlimler sırf nişandan vazgeçmeyle herhangi bir tazminatın gerekmeyeceği üzerinde anlaşmışlardır. Eğer nişandan vazgeçmekle herhangi bir zarar meydana gelmezse tazminat yoktur. Bir zarar meydana gelir ve nişanlananların bunda bir parmağı yoksa yine tazminat yoktur. Aynı şekilde zina gibi manevi bir zarar meydana gelirse yine tazminat yoktur. Nişanlanan taraflardan birinin nişandan vazgeçmesinden kaynaklanan bir zarar meydana geldiği zaman bu zararın tazmin edilmesi konusunda âlimler arasında tartışma olmuştur. Bu durumda o zararın tazmin edilmesi gerekir mi? Yoksa gerekmez mi? Selef olan fıkıhçılar kendi eserlerinde bu konuya değinmemişlerdir. Bu da onların, bu zararın tazmin edilmesinin gerekmediğini düşündüklerinden ya da onların döneminde nişan dönemi kısa veya hayat çok basit olduğundan nişandan vazgeçmenin herhangi bir manevi veya maddi zarara sebep olmadığıdır. Çağdaş âlimlerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Birinci görüş

Hiçbir şekilde tazminatın olmadığı görüşüdür. Çünkü nişandan vazgeçmek kişisel bir hak olup kayıtsız bir şekilde o hakka izin verilmiştir. Nişanlanan erkek ya da kız kendisine verilen bu hakkı kullanırsa onun bu yaptıklarının sonucunda hiçbir tazminat sorumluluğu meydana gelmez. Çünkü meşru, mubah ya da izin verilen bir hakkı kullanan kimsenin bu haktan meydana gelen zararı tazmin etme sorumluluğu olamaz. Zira şer'î izin tazminata aykırıdır. Tazminat hükmü vermek bir cezadır. Mubah olan bir şeyi yapan kimseye ise hiçbir ceza verilmez. Bu görüşü Muhammed Bahît el-Mutî'î ve Dr. Ömer Süleyman el-Eşkar savunmuşlardır.⁸⁹

İkinci görüş:

Nişandan vazgeçen tarafın kesinlikle tazminat vermesini gerekli gören görüştür. Nişandan vazgeçen tarafın hata ya da doğru yaptığına bakılmaz. Bu görüşü Mahmûd Şeltût savunmaktadır.⁹⁰

Üçüncü görüş:

Sadece maddi bir zarar olduğu zaman tazminatın verilmesi gerektiğini savunan görüştür. Bir zarar meydana geldiği zaman ve bu zararda erkek veya kızın müdahalesi söz konusuysa tazminat verilmesi gerekir. Çünkü bunda aldatma vardır. Aldatma ise tazminatı gerektirir. Zarar manevi ise ve sırf nişandan vazgeçmeyle gerçekleşmişse bu durumda tazminat yoktur. Bu görüşü dile getirenler; Muhammed Ebû Zehrah, Dr. Ahmed Osman, Mustafa ez-Zerkâ ve Ali el-Hafîr'tir.⁹¹

⁸⁹ Ater, *Hitbetü'n-Nikâh*, s. 395-396; Muhammed Re'fet, *Fikhü'n-nisâ' fi'l-hitbeti ve'z-zevâc*, s. 54-55; Eşkar, *Müsteddâtün fikhîyyetün fi kadâye'z-zevâci ve't-Talâk*, s. 57-61; Ebû Zehra, Muhammed, *Muhâdarâtün fi akdi'z-zevâc ve âsâruh*, 2. Baskı, Daru'l-Fikri'l-Arabi, yy, 1391/1971. s. 71; Zuhaylî, Vehebe, *Mevsû'atü'l-fikhi'l-İslâmî ve'l-kadâye'l-mu'âsarah*, 1. Baskı, Daru'l-Fikir, Dimaşk, 2010. VIII, 41-42.

⁹⁰ Ater, *Hitbetü'n-Nikâh*, s. 397-399; Muhammed Re'fet, *Fikhü'n-nisâ' fi'l-hitbeti ve'z-zevâc*, s. 53-54; Eşkar, *Müsteddâtün fikhîyyetün fi kadâye'z-zevâci ve't-Talâk*, s. 61; Attâr, *Hitbetü'n-nisâ' fi'ş-şer'i'ati'l-İslâmiyyeti ve't-teşri'ati'l-arabiyye li'l-Müslimîn ve gayri'l-Müslimîn*, s. 171-175; Ebû Zehre, *Muhâdarâtün fi akdi'z-zevâc ve âsâruh*, s. 68; Zuhaylî, *Mevsû'atü'l-fikhi'l-İslâmî ve'l-kadâye'l-mu'âsarah*, VIII, 41-42.

⁹¹ Ater, *Hitbetü'n-Nikâh*, s. 400-401; Muhammed Re'fet, *Fikhü'n-nisâ' fi'l-hitbeti ve'z-zevâc*, s. 55-56; Eşkar, *Müsteddâtün fikhîyyetün fi kadâye'z-zevâci ve't-Talâk*, s. 66-67; Attâr, *Hitbetü'n-nisâ'*, s. 175-179; Ebû Zehre, *Muhâdarâtün fi akdi'z-zevâc ve âsâruh*, s. 73-74; Zuhaylî, *Mevsû'atü'l-fikhi'l-İslâmî ve'l-kadâye'l-mu'âsarah*, VIII, 41-42.

Dördüncü görüş:

Nişandan vazgeçme sebebiyle taraflardan birine verilen maddi ya da manevi zararın tazmin edilmesini zorunlu gören görüştür. Bu görüşü Zekiyyüddin Şaban, Muhammed Biltâcî, Ahmed el-Gandûr, Abdurrezzak es-Senhûrî, ed-Derînî, Dr. Abdurrahman es-Sâbûnî, Dr. Muhammed Amr ve Dr. Mustafa es-Sibâ'î savunmaktadır.⁹²

Nuri Kahveci, haksız yere nişanı bozan tarafın karşı tarafa vermiş olduğu zararın niteliğine göre maddi veya manevi bir tazminat müeyyidesiyle yükümlü tutulmasını İslam hukukunun gayelerine uygun bulur. Nişan haklı sebeplere bağlı olarak bozulması ya da zararın doğmaması halinde tazminat talebini kendiliğinden düşeceğini belirtir.⁹³

Saffet Köse, Örfe uygun bir nişanlılık süresi içinde taraflardan birisinin mutlu ve kalıcı bir evlilik yapamayacağına kanaat getirmesi sonucu nişanı bozması sebebiyle, mesela karşı taraf “ evlenebileceğini adayların azaldığı” gerekçesiyle bir tazminat talebinde bulunamaz. Çünkü bu nişanın tabii sunucudur. Taraflar bu riski zaten baştan göze almışlardır. Zira ikili ilişkilerde risksiz bir alan yoktur. Sırf tazminat korkusuyla yapılan evliliklerin kalıcı olması ve mutluluk getirmesi mümkün değildir. Bu saik nişanlılıkla amaçlanan sonucu ortadan kaldırmaktadır. Hukuk, haksız olarak ortaya çıkan zararı, hile ve suiistimal hallerini himaye edemez. İlke olarak bu tür durumlar ortaya çıktığında nişanın bozan tarafın karşı tarafa ödeyeceğini maddi ya da manevi tazminat söz konusu olmalıdır. Bu husus da her olayın özel şartlarına göre belirlenmelidir.⁹⁴

Bu görüşe göre tazminatın gerekli olması için üç şart gerekir.

- 1- Nişandan vazgeçmenin kız sebebiyle olmaması.

⁹² Ater, *Hutbetü'n-Nikâh*, s. 400-401; Muhammed Re'fet, *Fikhü'n-nisâ' fi'l-hubeti ve'z-zevâc*, s. 55-56; Eşkar, *Müsteddâtün fikhiyyetün fi kadâye'z-zevâci ve't-Talâk*, s. 66-67; Attâr, *Hutbetü'n-nisâ'*, s. 175-179; Ebû Zehre, *Muhâdarâtün fi akdi'z-zevâc ve âsâruh*, s. 73-74; Zuhaylî, *Mevsû'atü'l-fikhi'l-İslâmî ve'l-kadâye'l-mu'âsarâh*, VIII, 41-42.

⁹³ Kahveci Nur, *İslam Hukuku Açısından Nişanlılık*, by, yey, İstanbul, 2007. s. 193.

⁹⁴ Köse, Saffet, “*Aile Hayatıyla İlgili Problemler*” İslam Hukuku El kitabı, Ed. Talip Türcan, Ankara: Grafiker yayınevi, 2013. s. 686.

2- Nişandan vazgeçme sebebiyle zararın maddi ya da manevi olması. Cinsi münasebet manevi zarardan istisna edilmiştir. Çünkü şeriat kendi hükümlerine aykırı olan eylemleri kabul etmez. Onlara ceza verir.

3- Erkeğin normalde nikâh akdini de yapacağını gösteren bir evlenme isteğinin kesin olması gerekir.

Bu açıklamaları yaptıktan sonra görüşleri ikiye ayırmamız mümkündür. Buna görüşlerle beraber onların delillerini de zikredeceğiz.

a. Tazminatın Verilmeyeceğini Savunanlar

Tazminatın verilmeyeceğini savunanların delileri şunlardır:

1- Herhangi bir vakitte nişandan vazgeçmek caizdir. Bir şarta bağlı olmaksızın taraflara verilen bir haktır. Nişandan vazgeçen kişi diğer tarafın hakkına geçmemiş ki tazminat vermek zorunda olsun. Ayrıca şer'an caiz olan bir şeyi yapmakla beraber tazminat vermek aykırı bir durumdur.

2- Tazminat nişanın niteliğine aykırıdır. Nişan bir nikâh akdi değildir. O, nikâh akdi için söz vermektir. Bu sözün de bir bağlayıcılığı yoktur. Nişanından vazgeçen erkek ancak kendi haklarından birini kullanmıştır. Kendi haklarından birini kullanma sonucu bir tazminat ortaya çıkmaz.

3- Bazen tazminat hükmünü vermek, nişandan vazgeçen erkeğin tazminat ödeme gücü olmadığı zaman mecbur olarak evlendirilmesini gerektirebilir. Bu da tehlikeli bir durumdur. Nikâh sözleşmesinin en büyük esası olan rıza ortadan kalkmış olur.

4- Hâkim tazminat kararı vermeden önce onun şer' ve örf açısından nişandan vazgeçme gerekçesi olan gizli ve açık tüm sebepleri öğrenmesi gerekir. Nitekim bu durum, özel ailevi durumlar gibi gizlenmesi gereken ailevi sırların ifşa edilmesine yol açmaktadır.

5- Tazminatın verileceğini söylemek nişanlananlar arasında tartışma sorununu derinleştirmekte ve çözmektedir. Bu, aileler arasında büyük fitne ve şerrin kapısını açacaktır. Hâkimleri bu sorunu çözmede yoracaktır.

6- Tazminatın verileceğini söylemek İslam ümmetinin icma'ına aykırıdır. İslam ümmetinin tarih boyunca bu meselede yanlış yaptığını söylemek anlamına gelir.

b. Tazminatın Verileceğini Savunanlar

Bu görüşte olanlar şartsız ya da belli şartlarla tazminatın verileceğini savunmaktadırlar. Onların delilleri şu şekildedir:

1- “Zarar vermek yoktur ve zarara zararla karşılık vermek de yoktur” hadisi ve “Zarar giderilir” kuralı bu görüşü savunanların gösterdikleri delillerdendir. Tazminatın verileceğini söyleyenlerin dayandığı ilk deliller bunlardır.

2- Nişandan vazgeçen erkek bazen sözünü yerine getirmemesi neticesinde diğer tarafa zarar verebilmektedir. Dolayısıyla verdiği zarara uygun bir tazminatı vermesi gerekir. Mali tazminat dışında da zararı ortadan kaldırmanın bir yolu yoktur.

3- Nişandan vazgeçme sonucu ortaya çıkan tazminat taksir sorumluluğu esasına dayanmaktadır. Sözleşme esasına dayanmamaktadır. Çünkü nişan bir akit değil, sadece söz vermektir. Nişandan vazgeçenin işlediği hata, bu vazgeçmeye refakat eden koşullara nazaran normal bir kişinin yaptığı davranıştan bir sapmadır.

4- Nişandan vazgeçmek her ne kadar mubah bir durum olsa da bu, belli bir amaç için mubah kılınmıştır. Ama bu vazgeçmeden dolayı bir hata ya da zarar meydana gelirse zarar gören tarafın tazminat talebinde bulunma hakkı vardır. Şeriat hiçbir gerekçesi olmayan bir vazgeçmeye sahiplenmez.

5- Tazminat ilkesi şeriat ilkelerinin kabul ettiği adil bir ilkedir. Bu ilke iki esasa dayanmaktadır. Bunlar da Maliki fikhında söze bağlılık ilkesi ve Hanefi fikhında hakkı kötüye kullanma ilkesidir.

Hiçbir şekilde tazminatın verilmeyeceğini söylemek adalet kurallarıyla uyumlu değildir. Çünkü “Zarar vermek yoktur. Zarara zararla karşılık vermek de yoktur” hadisi tazminatın verilmemesiyle çelişmektedir. Nişandan vazgeçme dışında başkasına zarar veren kişinin tazminat ödemesi gerekir. Çünkü zarar giderilir. Nişandan vazgeçenin meşru bir hakkını kullandığını söylemek onun bu hakkı sınırsız bir şekilde kullanılabileceği anlamına gelmemektedir. İnsanın hakkı başkasının hakkının başladığı yere kadardır.

Nişandan vazgeçildiği zaman bir zarar meydana gelmemişse şartsız bir şekilde tazminatın verilmesi gerektiğini söylemenin, istenen adaleti gerçekleştirdiği düşüncesinde değilim. Bazen bu, nişandan vazgeçenin istemeyerek evlenmek zorunda kalmasına yol açmaktadır. Nişandan vazgeçme dışında başka bir zarar bulunması gerekir ki o zarar tazmin edilsin.

Bu delilleri zikrettikten sonra kanaatime göre nişandan vazgeçme ve vazgeçen taraf sebebiyle meydana gelen maddi zararların tazmin edilmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Çünkü bununla ilgili güçlü deliller geçti. Ayrıca muhalif olanların delilleri de güçlü değildir. Bu görüş; nişanlananların her birinin hakkını korumaya daha uyumludur. Bu; insanlarla oynama, onların geleceğini kötülümeye ve onların şöhretinin gözetilmemesini engellemeye daha uygundur. Diğer taraf, nişandan vazgeçip haksızlık yapan ve kendisini hafife alan kişiyi uygun bir tazminatla cezalandırabilir. Tazminatın sadece maddi zararlarla sınırlı kalması gerekir. Çünkü manevi tazminatın bir kuralı yoktur. Hatta sırf nişandan vazgeçmek de bir manevi zarardır.

Nişandan vazgeçmenin makul sebepleri varsa-ki bu bir zarara sebep olmuşsa-vazgeçen kişi de tazminat ödeme gücü yoksa onun tazminat yükümlülüğünün düşmesi iyi olur. Ama nişandan vazgeçmenin bir gerekçesi yoksa vazgeçenin sebep olduğu zararı gidermek için onu tazminat vermekle yükümlü kılmak, adil bir davranış olur. Tazminat onun için bir cezadır. Bu tür davranışlarda bulunan, insanların vicdanlarıyla oynayan ve onlara önem vermeyenleri için caydırıcı bir ceza olur.

Allah'ın izniyle nişan ve onun hükümleriyle ilgili araştırmanın sonuna geldik. Allah'tan güzel sonuçlar vermesini umuyoruz. Bir sonraki bölümde evlilikten bahsedeceğiz.

İKİNCİ BÖLÜM

EVİLİK AKDİ ESNASINDA ORTAYA ÇIKAN ÇAĞDAŞ PROBLEMLER

I. EVİLİK KAVRAMI

A. Evlilik Tanımı

Konumuza başlamadan önce fakihlerin evlilik kavramı için yaptıkları tanımları ele almamız gerekir. Hanefilere göre evlilik; erkeğe mut'a mülkiyetini veren ve kadından yararlanmayı helal kılan bir akittir. Hakikat anlamı cinsel ilişki, mecaz anlamı ise akittir.⁹⁵ Malikilere göre ise ihtiyacı olan ve gücü yeten ya da nesil isteyen bir kişinin mahrem, Mecusi ve ehli kitap bir cariye olmayan bir bayandan yararlanmasını helal kılan ve özel bir siyayla yapılan bir akittir.⁹⁶ Şafii ve Hanbeliler ise onu şöyle tanımlamışlardır: İnkah ve tezvic ifadeleri ya da onların tercümesiyle ilişkiyi mubah kılan bir akittir. Hakikat anlamı akit ve mecaz anlamı ise cinsel ilişkidir.⁹⁷ Bu ihtilafa binaen bir adam bir bayanla zina yaparsa Hanefilere göre bu bayan o kişinin babasına ve oğluna sıhri akrabalık yoluyla haram olur. Maliki, Şafii ve Hanbelilere göre bu bayan onlara bu yolla haram olmaz.⁹⁸

Bu tanımların ilişkiyi mubah kılma ya da özel bir siyayla yararlanmayı helal kılma üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Bazıların bir yönü daha açık, diğer bazının başka bir yönü daha açıktır. Bazı çağdaş âlimler ise aşağıda geldiği gibi nikâhın tanımını yapmışlardır.

Ebû Zehre onu şöyle tanımlamıştır: İnsan tabiatının gereklerini gerçekleştirecek şekilde erkek ve kadının beraberliğini helal kılan, hayat boyunca

⁹⁵ Mevsilî, Ebû'l-Fazl Mecdüddin Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd (ö.683/1284), *el-Ihtiyar li-ta'lili'l-Muhtar*, by, Daru'd-Da'va, yy, ty. III, 81; İbn Nuceym, *el-Bahrü'r-Râik*, III, 83-85.

⁹⁶ Dırdır, Ahmad b. Muhammed (ö. 1201/1786), *eş-Şerhu's-sağir 'alâ akrebi'l-mesâlik*, by, Daru'l-Ma'arif, Mısır, ty. II, 332-334.

⁹⁷ Ensârî, Zekerîya b. Muhammed (ö. 926/1520), *Fethu'l-vehhâb*, 1. Baskı, Daru'l-kutubul-İlmiyye, Beyrut, ty. II, 53; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 123; Bühevtî, Mensur b. Yusuf, *Keşşâfü'l-Kınâ*, by, Daru'l-Fıkr, Beyrut, 1402/1982. V, 5.

⁹⁸ Merdâvî, *el-İnsâf*, VIII, 118; İbn Nuceym, *el-Bahrü'r-Râik*, III, 82; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 123.

onların dayanışma içinde olmasını sağlayan ve her birinin hak ve görevini belirleyen bir sözleşmedir.⁹⁹

Abdülkerim Zeydân da evliliği “Meşru bir şekilde eşlerden her birinin diğerinden yararlanmasını helal kılmayı ifade eden bir sözleşmedir” şeklinde tanımlamıştır. Bu tanım evlilik sözleşmesinin gerçek vasfını ve özelliğini açıkladığı için Zeydân bu tanımı seçmiştir.¹⁰⁰

B. Evliliğin Meşruiyeti

Evlilik; kitap ve sünnet ile meşru olmuştur.

Kur’an’da evlilikle ilgili geçen deliller şunlardır: {فَانكحوا ما طاب لكم من النساء} “Beğendiğiniz (veya size helâl olan) kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın”.¹⁰¹

{ومن آياته أن خلق لكم من أنفسكم أزواجا لتسكنوا إليها} “Kaynaşmanız için size kendi (cinsi)nizden eşler yaratıp... O'nun (varlığının) delillerindedir”.¹⁰²

{وأنكحوا الأيامى منكم والصالحين من عبادكم وإمائكم} “Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden elverişli olanları evlendirin”.¹⁰³

Bu ayetler evliliğin meşru olduğunu göstermektedir. Çünkü Yüce Allah bu ayetlerde evliliği emretmektedir. Allah da ancak meşru olan bir şeyi emreder.

Evliliğin sünnetteki delili ise Hz. Peygamber’in (s.a.s.) şu hadisleridir: «تزوجوا فإني مكاثر بكم الأمم ومن كان ذا طول فلينكح» “Evleniniz, çoğalımız, çünkü ben kıyamet gününde sizin çokluğunuzla iftihar edeceğim. Kimin gücü yetiyorsa evlensin”.¹⁰⁴

«يا معشر الشباب من استطاع منكم الباءة فليتزوج، فإنه أغض للبصر وأحصن للفرج، ومن لم يستطع فعليه بالصوم فإنه له وجاء» “Ey gençler topluluğu! Sizden kimin evlenmeye gücü yetiyorsa hemen evlensin. Zira evlilik gözü (haramdan) daha çok uzaklaştırıcı, iffeti de çok daha koruyucudur. Evlilik külfetine güç yetiremeyenler ise oruç tutsun. Çünkü oruç, şehveti kıran bir şeydir.”¹⁰⁵

⁹⁹ Ebû Zehra, *Mühâdarâtün fi akdi 'z-zevâc ve âsârüh*, s. 44.

¹⁰⁰ Zeydân, *el-Müfasssal fi ahkâmi'l-mer'eti ve'l-beyti'l-müslim fi 'ş-şerî'a*, VI, 11.

¹⁰¹ Nisa, 3/3.

¹⁰² Rûm, 30/21.

¹⁰³ Nûr, 24/32.

¹⁰⁴ İbn Mace, *Nikâh*, b. 1.

¹⁰⁵ Müslim, *Nikâh*, h. 3464.

Bu iki hadis evliliğin meşruyetini göstermektedirler. Çünkü Peygamber (s.a.s.) onu emretmiş ve teşvik etmiştir. Kendisi de evlenmiştir. Evlilik onun sünnetindedir. O, sünnetinden yüz çevirmeyi yasaklamıştır. Peygamber'in (s.a.s.) döneminden günümüze kadar evliliğin meşruyeti üzerinde ümmetin icması bulunmaktadır. Evlilik dinden olduğu kesin olarak bilinen durumlardan biridir.¹⁰⁶

C. Evliliğin Meşru Olmasının Hikmeti

Hikmet sahibi Şâri' birçok hikmet, değerli maksat ve üstün amaçlar için evliliği meşru kılmıştır. Evlilik; insanın fitri yapısını, ruhsal ve duygusal üstünlüğünü, toplumun temiz olması ve birbiriyle güçlü bir şekilde bağlanmasını bir arada tutmaktadır. Bu hikmetlerin en önemlileri şunlardır:¹⁰⁷

1. Şer'î evliliğin sistemi, Yüce Allah'ın takdir ettiği süreye kadar dünyanın imar edilmesi için zorunlu olan insan cinsinin devam etmesini sağlamaktadır. Bu da Yüce Allah'ın bildiği bir hikmetten dolayıdır.

2. Düzenli ve meşru bir şekilde erkek ve kadın arasındaki ilişkiyi düzenlemek, şer'an haram olan ilişki neticesinde insanı yok eden devasız hastalıktan kişiyi korur. İnsanın düzensiz bir şekilde cinsel duygusunu doyuran hayvan gibi bırakılması onun onuruna uygun değildir.

3. Şer'î evlilik, erkek ve kadın için iffeti koruma ve gözü haramdan uzaklaştırmanın doğru bir aracıdır. Erkek evlilikle kendi iffetini koruduğu gibi eşinin iffetini de korur.

4. Evlilik; sabit, sağlam, salih ve birbiriyle kenetlenen ailenin direğidir. Ailede dini bir bağla hak ve görevler yerine getirilmektedir. Evlilikte kişi dini bir emirle başkasının hakkını yerine getirme ve insanlığını yücelten kutsal bir bağ oluşturma bilincini taşır. Çocuklar bilinen ve kabul edilen bir nesep sahibi olarak ailede büyürler.

5. Evlilikle İslam ümmeti artmaktadır. Evliliğin artmasıyla onun gücü de artar. Bundan dolayı İslam, doğurgan kadınla evlenmeyi mendub kılmıştır. Ümmetin sayısının artmasıyla da Peygamber (s.a.s.) iftihar edecektir.

¹⁰⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 3; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 124.

¹⁰⁷ Ebû Zehra, *Muhâdarâtün fi akdi'z-zevâc*, s. 45-47; Zeydân, *el-Mufasssal fi ahkâmi'l-mer'eti ve'l-beyti'l-mülîm*, VI, 11-13; Dervîş, Ahmad b. Yusuf, *ez-Zevâcü'l-örfi hakikatuhu ve ahkâmuhu*, 1. Baskı, Daru'l-Asima, Suudi Arabistan, 1426/2005. s. 24-27; Hallâf, Abdul-Vahab, *Ahkâmü'l-ahvâli's-şahsiyye fi's-Şer'i'ati'l-İslâmiyye*, 2. Bası, Daru'l-Kalem, Kuveyt, 1410/1990. s. 15-17.

6. Erkeğin kadınla kaynaşmasıyla psikolojik huzur, ünsiyet ve istikrar gerçekleşir. İkisi arasında sevgi ve merhamet meydana gelir.

7. Evlilik erkek ve kadın için gerçek bir rahattır. Nitekim yükler onlar arasında bölüştürülmektedir. Kadın evlilikte kendi rızkını temin edecek birini bulmaktadır. Kadın kocasına riayet ederek ve çocuklarına bakarak evde bekler. Bu onun fitratına uygun biri durumdur.

8. Evlilikle toplum, fuhuş neticesinde insana bulaşan AIDS hastalığı gibi kötü hastalıklardan korunmuş olur.

D. Evlenmenin Hükmü

İslam hukukçularının evliliğin hükmüyle ilgili farklı görüşlerine yer veren Muhyiddin Abdulhamid konuyu şöyle değerlendirmektedir:

Biz, evliliğin vucub (Farziyyet), nedb, kerahet, tahrim ve ibaha olmak üzere beş hükme de ihtimali olacağını tercih ediyoruz. Belirli bir olaydaki evliliğin bu beş hükümden hangisiyle ifade edileceği; o evliliği çevreleyen durumlar ve şartlara göre olacaktır. Evliliğin bütün mükelleflere uygulanacak tek bir hükmü yoktur. Her bir mükellef için taşıdığı özel şartlara göre bir hüküm söz konusudur. Bahsedilen şartlar mali, bedeni veya ahlaki olabilir.¹⁰⁸

Fakihler, normal durumda yani şehveti olup ilişkiye girebilen, zina yapma endişesi bulunmayan, nikâh ve nafaka masraflarına güç yetirebilen kişinin evlenmesinin hükmünde ihtilafa düşmüşlerdir. Böyle bir kişinin evlenmesi mendup mu? Yoksa vacip mi? Bununla ilgili birkaç görüş vardır. Bu görüşleri şöyle açıklayabiliriz:

Birinci görüş evlenmenin müstahab olduğu görüşüdür. Âlimlerin cumhuru, Hanefiler, malikiler, Şafîiler, Hanbeliler ve onlar dışındaki sahabe ve tabiin bu görüştedir. İbn Kudâme bu konuda sahabenin icmaı olduğunu söylemiştir.¹⁰⁹

İkinci görüşe göre evlenmek mubahtır. Evlenmek ve evlenmemek serbesttir. Evlenmek alış veriş gibi dünyevi işlerden olup ibadet değildir. Kendini

¹⁰⁸ Muhyiddin, Abdu'l-Hamid Muhammed, *el-Ahvalu's-Şahsiyye fi's-Şer'ati'l-İslamiyye*, by, yey, Beyrut, 1984.s. 37.

¹⁰⁹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, VI, 446; Merdâvî, *el-İnsâf*, VII, 8; Hattâb, *Mevâhibü'l-Celîl*, III, 403; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 168; Dasûkî, *Hâşiyetü'd-desûkî ale's-şerhi'l-kebîr*, II, 215; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü Reddi'l-muhtar ale'd-Dürri'l-muhtâr*, III, 7.

ibadete adanmak ve ilimle meşgul olmak evlenmekten daha faziletlidir. Bu görüş bazı Şafiilerin görüşünden anlaşılmakta ve İmam Şafii'ye nispet edilmektedir.¹¹⁰

Üçüncü görüşe göre evlenmek vaciptir. Çünkü evlilikle ilgili ayet ve hadislerin zahirine göre ilişki ve nafakaya güç yetirebilen her insanın evlenmesi gerekir. Durum evliliğin vacip oluşunu gerektirmektedir. Bunu Zahiriler söylemişlerdir. İmam Ahmed ve Şafii olan Ebu Avâne el-İsferâyîni'den de bu görüş aktarılmıştır.¹¹¹

Dördüncü görüşe göre evlenmek farz-ı kifayedir. Evlenmek, herkese ya da evlenme isteği olan kişiye farz-ı ayn değildir. Hatta bir bölge ya da şehir halkı evlenmekten vazgeçerse neslin kesilmemesi için hâkim onları evliliğe zorlayabilir. Şelebî bu görüşü bazı Hanefî âlimlerine nispet etmiştir. Nevevî de bu görüşü *Ravzâ*'da ve Şirbînî ise *Muğni'l-muhtâc*'ta zikretmiştir.¹¹²

Her bir grup kendi görüşünü teyit eden ayet ve hadislerden açık ya da te'villi deliller zikretmektedir. Konu uzar diye bu delilleri buraya almadım. Bu konuda tercih ettiğim görüş evliliğin sünnet ve mustahap olduğudur.

¹¹⁰ İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed, (ö.456/1064), *el-Muhallâ*, by. Daru'l-Afâku'l-Cedide. Beyrut, ty. IX, 440; Kâsânî, Ebû Bekr Alâuddîn b. Mes'ûd (ö.587/1191), *Beda'iu's-sanâi fi tertibi's-şerâi*, 2. Baskı, Daru'l-Kutubu'l-Arabi, Beyrut, 1982. II,228; İbn Kudâme, *el-Muğni*, VI, 446; Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahya b. Şerif (ö.676/1277), *Ravdatut-tâlibîn ve umdetü'l-müftîn*, by. el-Maktabu'l-İslami, Beyrut, 1968. VII, 18; Merdâvî, *el-İnsâf*, VII, 8; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü Reddi'l-muhtar ale'd-Dürri'l-muhtâr*, IV, 65.

¹¹¹ Nevevî, *Ravdatiüt-tâlibîn ve umdetü'l-müftîn*, VII, 18; Ensârî, *Fethu'l-Vehhâb*, II, 31; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, IV, 205.

¹¹² Es-safar Hasan, *Fikhü'l-üsre*, s. 27.

II. NİKÂH AKDİ ESNASINDA ORTAYA ÇIKAN BAZI PROBLEMLER

A. YENİ İLETİŞİM ARAÇLARIYLA NİKÂH AKDİNİ YAPMAK

Yeni iletişim araçlarıyla evlilik sözleşmesini yapmak birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Bazısı bu araçları evlilik sözleşmesinde kabul etmemektedir. Çünkü bu araçlarla şahitlik yapılamamaktadır. Ayrıca bu şekilde yapılan sözleşme hile ve kandırmaya maruz kalabilmektedir. Öte yandan bazısı bu iddiaları kabul etmemiştir. Bu yeni teknolojinin evlilik sözleşmesinde kullanılmasını kabul etmişlerdir. Bu araçlar yazılı, işitsel ve görsel araçlardır. Bu mesele araştırmayı gerektiren yeni bir meseledir.

1. Yeni İletişim Araçlarıyla Yazılı Olarak Nikâh Akdini Yapmak

Evlenecek olan kişiler bir mecliste buldukları zaman âlimler konuşmaya güç yetiren kişi için yazılı olarak nikâh akdinin yapılamayacağı üzerinde ittifak etmişlerdir. Ama ikisi aynı mecliste değilse âlimlerin cumhuru yazıyla nikâh akdinin yapılamayacağı görüşündedir. Hanefiler ise buna cevaz vermişlerdir.

Günümüzde yazışma biçimleri gelişti. Onun türlerinden biri de internet üzerinden yazışmaktır. Bu konuda ortaya atılan soru şudur. Eski usulle yani kâğıt üzerinde yazarak nikâh akdini yapmadaki tartışma internet ve onun dışındaki bir araçla yazarak evlilik sözleşmesini yapmada da geçerli midir? Günümüz âlimleri bu meseledeki tartışmalarını önceki görüşlere dayandırmışlardır. Bu tartışmaları şöyle açıklamak mümkündür.

Birinci görüş: Hanefiler, hazır olmadığı için sözleşme meclisine gelemeyen kişinin yazıyla/mektupla evlilik sözleşmesinin olabileceğini söylemişlerdir. Çünkü onlar icâbı diğer tarafa taşıyan mektubun ulaştığı meclisi sözleşme meclisi saymışlardır. Yazı karşı tarafa ulaştınca şahitler çağırılır. Genel olarak yazının içeriği onlara gösterilir ve onlara şöyle denir: Sizi bu evliliği kabul ettiğime şahit kılarım. Bu gerçekleştiği zaman nikâh akdi sahih olur. Hanefiler bu nikâh akdi için şu şartları öne sürmüşlerdir:

1- Evlenecek olan kişi nikâh akdiyle ilgili yazıyı gönderdiği zaman iki kişiyi şahit tutması gerekir.

2- Bu durumda evlenecek olan kişinin akit meclisinde bulunmaması gerekir.

3- Kendisine yazı gönderilen kişinin yazılı olarak değil, sözlü olarak evliliği kabul etmesi gerekir.

4- Yazı geldiği zaman yazının şahitlere bildirilmesi, onlara durumun anlatılması ve onlar önünde evliliğin kabul edilmesi gerekir.¹¹³

Buna binaen çağdaş birtakım fıkıhçılar internet ya da başka bir araç üzerinden yazılı olarak evlilik sözleşmesini yapmanın caiz olduğunu ifade etmişler. Bedrân Ebü'l-Aynen Bedrân, Mustafa es-Sibâ'î, Ahmed Ferâc Hüseyin, Mahmûd Ukâm ve Ömer Hâşim bu görüşte olanlardır.¹¹⁴

İkinci görüş: Maliki, Şafii, Hanbeli ve Zahiriler konuşma gücü olduğu halde hazır bulunma ya da bulunmama durumunda yazıyla nikâh akdini yapmanın caiz olmadığı görüşündeler. Bu mezheplerde yazıyla evlilik yapılabileceğine dair görüşler bulunursa onların muhakkiklerine göre o görüşler zayıf ve reddedilmektedir. Ancak zaruret durumunda yazıyla evlilik yapılabilir. Bu mezhepler zaruret durumunu konuşma gücü olmayan ve iyi yazabilen lal kişiyle sınırlı kılmışlardır.¹¹⁵ Çünkü yazı kinevi lafızlardandır. Onlara göre de kinevi lafızlarla nikâh olmaz. Hem de kabulün îcâbla bitişik olması şarttır. Birbirinden uzak olan iki kişi arasındaki yazışmada kabul îcâbdan sonra olmaktadır. İbn Kudâme şöyle demektedir: Bu Ömer, Ali ve İbn Abbas'tan rivayet edilmiştir. Bu görüş Sa'îd b. el-Müseyyeb, Câbir b. Zeyd, Hasan Basrî, Naha'î, Katade, Sevrî ve Evzâ'î'nin görüşüdür.¹¹⁶

Buna binaen bazı çağdaş âlimler internet ya da başka bir araç üzerinden yazıyla evlilik akdinin yapılmasının caiz olmadığı görüşündeler. Bunu söyleyenler de Yûsuf Karadâvî ve İbn Useymîn'dir. Mecma'u'l-Fıkhi'l-Hindî, Suudi Arabistan Daimi Fetva Komisyonu ve Cidde'deki Mecma'u'l-Fıkhi'l-İslâmî fıkıhçıların çoğu da bu şekilde fetva vermiştir.¹¹⁷ Çağdaş âlimlerin meseledeki ihtilafı, eski fakihlerin yazıyla evlilik sözleşmesinin doğru olup olmamasıyla ilgili tartışmasına dayanmaktadır. Ayrıca onların internet ya da başka bir araç üzerinden

¹¹³ İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râk şerhu Kenzü'd-dakâik*, III, 90.

¹¹⁴ Bedrân, *Ahkâmü'z-zevâc va't-talâk fi'l-İslâm*, s. 47.

¹¹⁵ İbn Müflih, *el-Fürû'*, VII, 17; Merdâvî, *el-İnsâf*, VIII, 50; Hattâb, *Mevâhibü'l-Celîl*, III, 419.

¹¹⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 339; Şirbînî, *Muğnî'l-Muhtâc*, III, 141.

¹¹⁷ Müsenned, *Fetâvâ İslâmiyye li-Ashâbi'l-Fadîleti'l-Ulemâ'*, III, 117.

yazılı olarak evlilik sözleşmesini yapma sonucu ortaya çıkan tehlikeleri değerlendirmedeki tartışmalarına dayanmaktadır.

2. Yeni İletişim Araçlarıyla Konuşarak Nikâh Akdini Yapmanın Hükümü

Şüphesiz yeni iletişim araçlarıyla-ki bunlarla iki taraf birbirleriyle konuşabilmektedir-nikâh akdini yapmak tek bir meclis hükmünde sayılmaktadır. Mecma'u'l-Fıkhî'l-İslâmî'nin yeni iletişim araçlarıyla ilgili kararı da bu şekilde çıktı. Bu araçlarla şahitlik yapmanın hükmü âmânın dinlediği seslere şahitlik yapmasının hükmüne dayanan bir meseledir. Âlimlerin bu konuda iki görüşü bulunmaktadır:

Birinci görüş: Âmânın dinlediği seslere şahitliği kabul edilmez. Bu görüş Hanefî¹¹⁸ ve Şafîilerin¹¹⁹ görüşüdür. Onlar şu delilleri ileri sürmüşlerdir:

1- Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: {وما يستوي الأعمى والبصير} “Körle gören bir olmaz”.¹²⁰ Bu ayet kayıtsız olarak kör ve görenin bir olmadığını ifade etmektedir. Buna sınırlama getiren bir delil olmadığı sürece bu hüküm böyle devam eder.

2- {إلا من شهد بالحق وهم يعلمون} “Ancak bilerek hakka şahitlik edenler bunun dışındadır”.¹²¹ Bu ayette Yüce Allah şahitlikte ilmi şart koşmuştur. Âmâ ise bilmez. Dolayısıyla onun şahitliği kabul edilmez.

3- İbn Abbas'tan (r.a.) rivayet edildiğinde göre Rasûlüllah (s.a.s.) şahitlik yapan bir adamı zikretti ve ona şöyle dedi: “Ey İbn Abbas ancak bu güneş gibi aydınlık olan şeyler üzerinde şahitlik yap. Rasûlüllah (s.a.s.) böyle söylerken eliyle güneşe işaret ediyordu”.¹²² Peygamber'in (s.a.s.) güneşi zikretmesi şahitlikte görmeye dikkat çekmek içindir. Bir şeye dokunma ya da onu koklamayla şahitlik yapılamadığı gibi bir kimseyi dinlemekle de şahitlik yapılamaz.

4- Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni'in mevlası Ebû Mürre'den rivayet edildiğine göre o Ümmü Hâni'in şöyle dediğini işitmiştir: «ذهب إلى رسول الله عام الفتح فوجدته يغتسل، وفاطمة تستره فسلمت عليه، فقال: {من هذه؟ فقلت أنا أم هانئ بنت أبي طالب فقال:

¹¹⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, XVI, 129; Merğînânî, *el-Hidâye*, III, 121.

¹¹⁹ Mâverdi, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb (ö.450/1058), *el-Hâvi'l-kebîr*, 1. Baskı, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut, 1414/1994. XVI, 191; Nevevî, *Ravdatu't-tâlibîn*, XI, 261.

¹²⁰ Fâtır, 35/19.

¹²¹ Zuhrûf, 43/87.

¹²² el-Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ala's-Sahîhayn*, IV, 110.

«مرحبا بأُم هانئ» “Fetih yılı Rasûlüllah’ın (s.a.s.) yanına gittim. Onun yıkandığını Fâtîme’nin de onu örttüğünü gördüm. Ona selam verdim. O, ‘bu kim dedi’. Ben de Ebû Tâlib’in kızı Ümmü Hâni’yim dedim. O da ‘Ümmü Hâni’ye merhaba’ dedi”.¹²³ Buradaki delil şudur: Peygamber (s.a.s.) Ümmü Hâni’yi tanıdığı halde bu kim demediği ve Ümmü Hâni de benim demediği sürece onun sesini çıkaramadı. Bu da âmânın şahitliğine itibar edilemeyeceğini göstermektedir.

5- Hz. Ali’in (r.a.) yanında âmâ biri şahitlik yaptı. Üzerinde şahitlik yapılan kişinin kız kardeşi şahidin âmâ olduğunu Hz. Ali’ye (r.a.) hatırlattı. O da o kimsenin şahitliğini reddetti.¹²⁴

6- Şahitliği yapmada haklı ve haksız olanı birbirinden ayırmak gerekir. Âmâ ise bu ayırımı yapamamaktadır. Çünkü o ses ve nağmeyle insanları birbirinden ayıramaz. Dolayısıyla onun şahitliğine şüphe girmektedir. Bu da onun şahitliğine engeldir.¹²⁵

İkinci görüş: Âmâ dinlediği sesin kime ait olduğundan eminse onun dinlediği sesler üzerinde şahitliği kabul edilir. Bu görüş Maliki¹²⁶ ve Hanbelilerin¹²⁷ görüşüdür. Onların ileri sürdüğü deliller şunlardır:

1- Yüce Allah şöyle buyurmuştur: {وأشهدوا شهدين من رجالكم} “Erkeklerinizden iki de şahit bulundurunuz”.¹²⁸ Allah (c.c.) şahitliği emretmiş, fakat âmâ ve gören arasında ayırım yapmamıştır. Bu, umum olduğunu göstermektedir.

2- Abdullah b. Ömer’den rivayet edilen hadiste Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: «إِنَّ بِلَالاً يُؤَدِّنُ بَلِيلَ فَلَكَوَا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُؤَدِّنَ، أَوْ قَالَ حَتَّى تَسْمَعُوا أَذَانَ بِنِ» “Bilal geceleyin ezan okur. Ezan okununcaya kadar -ya da İbn Ümmü Mektûm’un ezanını duyuncaya kadar dedi-yi için”.¹²⁹ Bu hadis iki yönde delil olmaktadır. Birincisi: İbn Ümmü Mektûm’un ezanı, onun vaktin girdiğine şahitlik ettiği anlamına gelmektedir. Onun şahitliği kabul edilmeseydi ezan okuması caiz olmazdı. İkincisi: Onun ezanını dinleyen kişi âmâ hükmündedir. Çünkü onu

¹²³ Buhârî, Adap, b. 94.

¹²⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, XVI, 129.

¹²⁵ Serahsî, a.g.e., XVI, 129.

¹²⁶ İbn Cüzey, *el-Kavânînu’l-Fıkhîyye*, s. 203; Hattâb, *Mevâhibü’l-Celîl*, VI, 154.

¹²⁷ İbn Müflih, *el-Fürû’*, VI, 467; Merdâvî, *el-İnsâf*, XII, 11.

¹²⁸ Bakara, 2/282.

¹²⁹ Buhârî, Şehadet, b. 11.

göremiyor. Bununla beraber onu duyan kişinin onu duyduğuna şahitlik etmesi sahihtir.

3- Peygamber (s.a.s.) yolculuğa çıktığı zaman İbn Ümmü Mektûm'u Medine'de vali olarak bırakıyordu. Onun şahitliği kabul olmasaydı Peygamber (s.a.s.) onu kendi gıyabında vali olarak bırakmazdı.

4- Şer' ve adete göre şahısları tanımak ve onları birbirinden ayırmak sesle olmaktadır. Hz. Aişe'nin (r.a.) rivayet ettiği de buna delil olmaktadır. Nitekim o şöyle buyurmuştur: « تَجَهَّدَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَيْتِي فَسَمِعَ صَوْتَ عِبَادٍ يَصَلُّونَ فِي الْمَسْجِدِ »
 «*Peygamber (s.a.s.) benim evimde gece namazı kıldı. Mescitte Abbâd'ın (r.a.) sesini duydu ve şöyle buyurdu: 'Ey Aişe bu Abbâd'ın sesi mi?' Ben de evet dedim. O da 'Allah'ım Abbâd'a merhamet et' dedi*».¹³⁰ Peygamber (s.a.s.) Abbâd'ı görmeden onu tanıdı. Bu da bir kimseyi görmeden onu tanıya bilmenin mümkün olduğunu göstermektedir.

5- Peygamber'in (s.a.s.) hanımları perde arkasındayken insanlar onlardan bazı şeyler ezberlediler. Hâlbuki insanlar onları sadece sesleriyle ayırt ediyorlardır.

6- Âmâ olan biri; kendi çocuğu, hanımı ve kölesinin seslerini duyduğu zaman onu kesin olarak tanır. Bu kesin olarak bilinen bir durumdur.

Önceki fakihlerin belirttiği görüşlere kıyasla çağdaş âlimler, görüntüsüz olan telefon ve bilgisayarlarla sözlü olarak nikâh akdini yapmanın hükmünü ele almışlardır. Bazısı tam olarak şahitlik yapılamadığı için bunu caiz görmemiştir. Bazısı ihtiyaten caiz olmadığını ifade etmiştir. Bazısı da âmânın şahitliğinin caiz olmasına kıyasla bu evliliğe cevaz vermiştir. Onların görüşleri şu şekildedir:

Birinci görüş: Konuşmayı sağlayabilen elektronik araçlarla nikâh akdi yapılamaz. Cidde'deki Mecma'u'l-Fıkhî'l-İslâmî fıkıhçılarının çoğu, Suudi Arabistan'daki Daimi Fetva Komisyonu, Mustafa Şelebî, Abdullah b. Münî, Useymîn ve bunlar dışındaki bazı kişiler bu görüştedir.¹³¹

¹³⁰ Buhârî, Şehadet, b. 11.

¹³¹ Bedrân, *Ahkâmü'z-zevâc va't-talâk fi'l-İslâm*, s. 51; Eşkar, *Müsteddâtün fihkiyye*, s. 110-111; Tayyâr, Abdullah b. Muhammad, *el-Fıkhü'l-müyesser, en-Nevâzilü'l-mu'âsara fi fıkhî'l-üsre*, 1. Baskı, Medaru'l-Vatan, Riyad, 1433/2012. 11, 23; Alkâh, Muhammad, *Hükümü İcrâi'l-ukûd bi-vesâili'l-ittisâlati'l-hadîse*, 1. Baskı, Daru'd-Diyai, Umman, 1404/1986. s. 113; Şelebî, Muhammad Mustafa, *Ahkâmü'l-üsre fi'l-İslâm*, 4. Baskı, Daru'l-Cemi'yye, Beyrut, 1403/1983. s. 107; Düveyş, *Fetâve'l-lecneti'd-dâime li'l-buhûsi'l-ilmîyye*, XVIII, 91; Hamza, Abdul'n-Nasir,

İkinci görüş: Yeni iletişim araçlarıyla sözlü olarak nikâh akdi yapmak caizdir. Bu görüşü savunanların önde gelenleri Mustafa Zerkâ, Vehbe ez-Zuhaylî, Muhammed Akle, İbrahim Fâdıl ed-Debû, Bedrân Ebü'l-Ayneyn, Abdullah b. Muhammed et-Tayyâr, Abdurrezzak Rahîm el-Heysemî, Üsâme el-Eşkar ve bunlar dışındaki bazı kişilerdir.¹³²

Kanaatimizce evlilikte bir kutsallık olduğu için diğer sözleşmelerden farklıdır. Evlilik insani ilişkilerin en büyüklerindedir. Dolayısıyla evliliğe saygı gösterecek, kadın ve onun akrabalarının onurunu ve tüm tarafların haklarını koruyacak şekilde nikâh akdinin icra edilmesi gerekir.

Evlilik önemli bir iş olduğu için Hakîm olan Şâri‘ garar ve cehaletten uzak olacak ve maksadını gerçekleştirecek şekilde ona ilgi göstermiştir. Yazılı ya da sözlü olarak yeni iletişim araçlarıyla evlilik sözleşmesini yapmak güvenli değildir. Bu durum ırlara zarar verecek şekilde olumsuz etkiler doğurabilmekte ya da evliliğin maksatlarına zarar verebilmektedir.

Buna binaen böyle bir evlilik herkes ve her durumda kayıtsız bir şekilde caiz olmaması gerekir. Böyle bir evlilik dar durumlarda ve akit meclisinde karşılaşma fırsatı olamayan kişiler için caiz olması gerekir. Bundan dolayı nikâh akdinin aslında İslam’ın ilk asrından sonraki asırlara kadar bilindiği şekilde olması, yani evlenecek olanların ve şahitlerin akit meclisinde toplanmaları gerekir. İletişim araçlarıyla olan evlilik durumu ise zaruret ve ihtiyaç çerçevesinde caizdir. Allah daha iyi bilir.

3. İnternet Üzerinden Görüntülü Konuşarak Nikâh Akdini Yapmanın Hükümü

Günümüz fıkıhçıları sesli ve görüntülü olan elektronik araçlarla nikâh akdini yapmanın hükmünde tartışmaya düşmüşlerdir. Bir kısmı caiz olduğunu ve diğer bir kısmı ise caiz olmadığını söylemiştir. Ses ve görüntünün ikisi de beraber olduğu için bu konuda her ne kadar tartışma az da olsa yine iki görüş vardır.

Birinci görüş: Görüşme sesli ve görüntülü olsa da bu şekilde nikâh akdini yapmak caiz değildir. Bu şekilde fetva veren Mısır müftüsüdür. Nitekim o,

Akdü'z-zevâc abre vesâili'l-ittisâli'l-hadîse, Yüksek Lisans Tezi, Cezayir Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Cezayir, ty. s. 172; Müsenned, *Fetevâ İslâmiyye li-ashâbi'l-fedileti'l-ulemâ*, III, 117.

¹³² Eşkar, *Müsteceddâtün fikhîyye*, s. 109; Alkâh, *Hükümü İcrâi'l-ukûd bi-vesâili'l-ittisâlâti'l-hadîse*, s. 113; Hamza, *Akdü'z-zevâc abre vesâili'l-ittisâli'l-hadîse*, s. 171.

internet üzerinden dolandırma ihtimali bulunması sebebiyle nikâh ve talakın internet üzerinden yapılmasının geçersiz olduğu şeklinde fetva vermiştir. Eymen Sa'd Selim ve Zîne Hasan da böyle söylemişlerdir. Çünkü genel olarak toplumda ve internet üzerinde kandırma, dolandırma ve hile yaygınlaşmıştır. Ayrıca klasik yolla nikâh akdini yapmak onun kutsallığını korumaktadır. Evlilik sözleşmesi diğer muaavaza sözleşmeleri gibi değildir. İhtiyatlı davranmak gerekir. Bu araçlarla onun tehlikeye atılmaması gerekir. Çünkü bunlarda garar ve cehalet bulunmaktadır.¹³³

İkinci görüş: Sesli ve görüntülü olarak internet üzerinden nikâh akdini yapmak caizdir. Çağdaş âlimlerin çoğu bunu ifade etmişler. Üsâme Ömer Süleyman el-Eşkar, Belhâc el-Arabî, Hâyil Abdulhafîz, Abdürrahim Sâlihî, Ebû'l-Heycâ Muhammed İbrahim ve bunlar dışındakiler bu görüşü savunanlardır. Bunda oyun oynama yoksa İbn Bâz'ın görüşü de bu şekildedir.¹³⁴

Bu şekilde nikâh akdini yapmak caizdir. Çünkü sesli ve görüntülü canlı yayın olarak konuşma durumunda dolandırma imkânı ortadan kaldırmaktadır. Zira bu araç, evlenecek erkek ve bayanın birbirlerini görmesini sağlamaktadır. Bu durumda sanki ikisi bir yerdedir. Hem de yeni iletişim araçları, klasik yollarla uzaktan nikâh akdini yapma sorununu çözmeye etkin bir şekilde katkıda bulunmaktadır. Çünkü bu araçlar mesafe ve sınırları ortadan kaldırmıştır. Dünyayı küçük bir köy haline getirmiştir. Ayrıca bu araçlarla, îcâb ve kabulün peş peşe olması gerektiğini söyleyenlerin bu sorunu ortadan kalkmaktadır. Günümüzde îcâbda bulunan ve kabul eden kişi arasında uzaktan konuşma mümkün hale gelmiştir. Bu görüş sahipleri her ne kadar internet üzerinden nikâh akdini yapmaya cevaz verseler de Bilimsel Araştırma ve Fetva Daimi Komisyonu'nun âlimleri ihtiyatlı davranılması gerektiği üzerinde anlaşmışlardır. Bu da o araçlar üzerinden nikâh akdi yapma esnasında daha fazla ihtiyatlı davranmak içindir.

¹³³ Sened, Abdullah abdurrahman, *Mesâilü'l-fikhiyye muâsara*, by, Daru'l-Varak, Beyrut, 1426/2005. s. 84; Selîm, Ayman Saad, *et-Tevkî'u'l-elektrûnî*, by, Daru'n-Nahdatu'l-Arabiyye, Kahire, 2004. s. 82; Zîne, Huseyn, "Meşrû'iyetü ibrâmi akdi'z-zevâc abre'l-internet", *Hukuk Fakülte Dergisi*, 2012, 14. Sayı, s. 227-228.

¹³⁴ Sened, *Mesâilü'l-fikhiyye muâsara*, s. 84; Belhâc el-Arabî, *el-Vecîz fî şerhi kânûni'l-üsreti'l-cezâyirî*, 6. Baskı, Divanu'l-Matbuati'l-Cami'yye, Cezayir, 2010. I, 146; Zîne, *Meşrû'iyetü ibrâmi akdi'z-zevâc abre'l-internet*, s. 228-230; Sâlihî, Abdu'r-Rahim, "İn'ikâdü'z-zevâc bi'l-berîdi'l-elektrûnî", Cezayir Kasidi Murbah Üniversitesi, Defatiru's-Siyeseti ve'l-Kanun Dergisi, 7. Sayı, 2012, s. 195; Ebû'l-heycâ', Muhammad İbrahim, *ez-Zevâcü'l-elektrûnî*, by, Matbaatu'd-Diyai, Umman, 2005. s. 15.

Kanaatimizce çağdaş araştırmacıların çoğunun tercih ettiği görüş daha isabetlidir. O da sesli ve görüntülü görüşmede dolandırma ve oynama yoksa nikâh akdinin bu şekilde caiz olmasıdır. Zira bu durumda sözleşme tarafları ve şahitler gerçekten birbirlerinden uzak olsalar da hükmen bir mecliste bulunmaktadır. Dolayısıyla îcâb ve kabul peş peşe gerçekleşmektedir. Şahitler de aynı anda veli ve eşleri dinleyebilmekte ve görebilmektedir.

Bu şekilde nikâh akdinin caiz olduğunu söylemenin, bu konuda genişlik olduğu anlamına gelmediğine dikkat çekmek gerekir. Bunun akit meclisinde karşılaşma imkânları olmayan bireylerle sınırlı olması gerekir. Aynı şekilde bazı durum ve şartlarda böyle bir akdin yapılamayacağı da söylenebilir. Bu da siyaset-i şer‘iyye ve seddü’z-zerâyi kabilindedir.

B. BELLİ BİR KAZANÇ ELDE ETMEK İÇİN FORMALİTE OLARAK EVLENMEK

Formalite evlilik ya da çıkar evliliği; bir adamın bir kazanç elde etmek ya da bir zararı defetmek amacıyla nikâh sözleşmesini resmi makamlara sunmak için bir mal karşılığında bir bayanla evlenmek üzere o bayanla anlaşma yapmasıdır. Bu evlilik gerçek bir evlilik olmayıp resmi olarak şeklen yapılan bir evliliktir. Genelde böyle bir evlilik; ikamet, vatandaşlık, hizmet ya da evlenenlere yapılan yardımı elde etmek için yapılmaktadır. Bu evlilik resmi dairelerde kaydedilmektedir.¹³⁵ Bu evlilik genelde Avrupa ve Amerika'da yapılmaktadır.

Evlilik, şer'î evlilik şartlarını ya da esaslarını taşımazsa âlimler bu evliliğin geçersiz olduğu üzerinde ittifak etmişlerdir. Çünkü şer'î evlilik niteliklerini taşıyamamaktadır. Örneğin bir Müslüman erkek ve dinsiz bir kadın evlenirse ya da bir Müslüman bayan ve gayri müslim bir erkek evlenirse bu evlilikler zaten geçersizdir. Ama evliliğin Müslüman bir erkek ve Müslüman bir bayan ya da Müslüman bir erkek ve Hıristiyan veya Yahudi bir bayan arasında gerçekleşmesi ve bunun amacının gerçekten evlenmek değil de bir menfaat elde etme-ki talep edilen menfaat elde edildiği zaman genelde evlilik sözleşmesi feshedilmektedir-bu evlilik âlimlere göre tartışmalıdır.

1. Meselenin Hükmü

1- Çağdaş âlimlerden bazıları bu meseleyi hile yönünden ele almışlardır. Eskiden beri âlimler hile konusu hakkında konuşmuşlardır. Onun hükmünde iki görüşe ayrılmışlardır.

Birinci görüş: Helal haram konularında ve ırz (aile) konularında hileler haramdır. Bu konu içtihada açık konulardan değildir. İbn Teymiye, İbnü'l-Kayyim ve Şâtibî bu görüştedir.¹³⁶

İkinci görüş: Şer'î çözüm yollarına (hileyi şer'iyeye) başvurmak caizdir. Bu görüş Hanefilerin görüşüdür.¹³⁷

¹³⁵ Merkezü't-Temyüzü'l-Bahsî, *el-Mevsû'atü'l-müeyssere fi fıkhi'l-kadâye'l-mu'âsara*, Kısmü Fıkhi'l-Ekelliyâtü'l-Müselleme, 1. Baskı, yey, Riyad, 1435/2014. s. 261.

¹³⁶ İbn Teymiyye, Takiyuddin Ahmed b. Abdilhalim (ö.728/1327), *Beyânü'd-delîl ala butlanu't-tahlil*, 2. Baskı, Maktabatu Advai'l-Menar, Riyad, 1418/1996. s. 56; İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekir,(ö.751/1350) *İğâsetü'l-lehfân fi masaidi's-şeytan*, by, Daru Alami'l-Favaid, Mekke, 1435. I, 581; Şâtibî, Ebû İshak İbrahim b. Musa (ö.790/1388), *el-Muvâfakât*, 3. Baskı, Daru İbn'l-Kayim, Riyad, 1430/2009. III, 109.

Özetle söyleyecek olursak kandırma, dolandırıcılık ve yalan ya da zulüm yapmak ve birinin hakkını yemek için olan hileler caiz değildir. Ama çözüm (hile); meşru bir yolla hakkını almak ve zulmü kendinden defetmek içindir.

2- Bazı çağdaş âlimler formalite evliliğin hükmünü, fıkıhçıların sözleşme esnasında lafız ve kasıtlara karşı tutumları yönünden ele almışlardır. Ayrıca bu konuda “*Akitlerde itibar maksat ve manayadır. Elfâz ve mebâniye değildir*” kuralını esas almışlardır. Zira evlilik sözleşmelerden biridir. Fıkıhçılar; kastın, tasarruf ve akitlerin sıhhatindeki etkisinde şöyle ihtilafa düşmüşlerdir:

Birinci görüş: Hanefî, Şafîî ve Zahirîler akitlerde kasıt ve etkenlere itibar etmemektedirler. Onlar lafızların zahiri, akdin şartları taşıması ve onun engellerinin bulunmamasına göre sözleşmenin sıhhati hakkında hüküm vermektedirler. Böylece onlar muhallilin nikâhını sahih görmüşlerdir.¹³⁸

İkinci görüş: Maliki ve Hanbelîler akitlerde kasıt ve etkenlere itibar etmektedirler. Onlar akdin maksatları ve etkenlerine binaen onun helal ya da haram, geçerli ya da geçersiz olduğu hakkında hüküm vermektedirler. Akit, şartlarını taşısa ve onun engeli bulunmasa dahi onun zahiri şartlarına göre hüküm vermemektedirler. Bundan dolayı muhallilin nikâhını haram kabul etmişler.¹³⁹

Bu konuda Maliki ve Hanbelîlerin görüşlerini tercih ediyorum. Çünkü onlar kasıt ve etkenlere itibar etmektedirler. Akitlerde de kasıt ve manaya itibar edilir. Elfâz ve mebâniye değil. Bununla beraber akdin şartları bulunması ve engellerinin olmaması gerekir. Çünkü şeriat; lafız ve ifadelerinde ötesinde şâri’in iradesini açıklayan mana ve maksatlardır. Ayrıca şer’î naslar da bunu gerektirmektedir. Bu naslardan biri de «*إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى...*» “*Ameller niyetlere göredir. Herkes sadece niyetinin karşılığını alır*”¹⁴⁰ hadisidir. Haramlara götüren araçlar meşru da olsa ya da onların zahiri sahih de olsa hilelerin geçersiz olması ve haram şeylere ulaşma aracının haram olmasında asıl budur.

¹³⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, XXX, 209; Aynî, Muhammad b. Mahmud, *Umdetü'l-kârî şerhu sahihi'l-Buhari*, by, Matbaatu'l-Muniriyye, Kahire, 1348. XXIV, 109.

¹³⁸ Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdris (ö.204/819), *el-Ümm*, 2. Baskı, Dâru'l Fikri, Beyrut, 1403/1983. III, 74; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, XI, 249-250; Serahsî, a.g.e., VI, 16.

¹³⁹ İbn Kudâme, *el-Müğnî*, VII, 574; İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, s. 140.

¹⁴⁰ Buhârî, *Bedhu'l-Vahy*, b. 1.

2. Bu Konuda Bazı Çağdaş Âlimlerin Görüşleri

1- Abdullah b. Beyye'nin bu konudaki görüşü şu şekildedir: Bu akdi geçersiz saymak doğru değildir. İslâm'da evlilikten maksat devam ve beka değildir. Onun farklı maksatları vardır. Peygamber (s.a.s.) onları şu hadisine zikretmiştir: *“Kadınla dört sebepten biri için evlenilir: Malı, soyu, güzelliği ve dindarlığı”*. Nikâh esnasında talak kastına itibar edilmez. Çünkü nikâhla o maksatlar ya da onların bir kısmı gerçekleşmektedir. Bir de evliliğin şartları yerindeyse kadından yararlanma niyeti olmasa dahi o evlilik geçerlidir. Vasfî Âşûr Ebû Zeyd ise bu konuda şöyle demektedir: Akit; içerik, mana ve maksadından yoksun olduğu için maslahat evliliği caiz değildir. Çünkü böyle bir evliliğin maksadı apaçık ortadadır. Fıkıhçılar genel olarak normal sözleşmeler hakkında tartışmış ve ihtiyatlı davranmışlardır. Şüphesiz Yüce Allah'ın {وَأَخَذْنَ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا} *“onlar sizden sağlam bir teminat almış olduğu halde”*¹⁴¹ diye bahsettiği evlilik sözleşmesinde ise daha ihtiyatlı davranmak bu konuda daha takvalı hareket etmek gerekir. Onun kendi mana ve maksatlarına göre yapılması daha çok gereklidir.¹⁴²

2- Mâhir es-Süveysî bu konuda şunu ifade etmektedir: Formalite evliliğinin sebeplerden anlaşılana o ki bu evlilik maslahat evliliğidir. Kadın ise burada bir araç olup amaç değildir. Kadın bazen mala bazen de göreve araç olmaktadır. Ya da bu evlilik ucuz olup maliyetli olmayan bir evliliktir. Kadının kendisi burada kast edilmemektedir. Şer' ise belli maslahatlar için evliliği mubah kılmıştır. Böylece maslahat için evlenmek caizdir. Lakin eşler pişman olmamaları için onların böyle evlilik yapmamalarını öneriyoruz. Maslahat evliliği evlilik hayatını etkilemektedir. Maslahat meşru olmadığı sürece eşlerin hayatı düzgün olmaz. Örneğin bir erkeğin fakir bir bayanı zengin kılmak ya da güçsüz bir bayanı korumak için onunla evlenmesi mü'min bir kimsenin yapması gereken meşru bir evliliktir.¹⁴³

3- Abdulaziz b. Fevzân el-Fevzân'ın bu konuda görüşü şu şekildedir: Eğer evlilikte erkek, kadın ve kadının velisi arasında belli bir maslahat üzerinde anlaşma varsa, öyle ki güç işlemleri tamamlanınca evlilik sona erecekse ya da

¹⁴¹ Nisâ, 4/21.

¹⁴² alwaei.gov.kw/volumes/554/studies/Pages/hokom.aspx [Erişim Tarihi: 09. 2011].

¹⁴³ felesteen.ps/details/news/108355 [Erişim Tarihi: 18.01.2014].

belirlenen süre bitince evlilik otomatikman fesih olunacaksa bu evlilik muta evliliğidir. Ama erkeğin niyeti böyleyse ve kadın ile onun velisinin bundan haberi yoksa o zaman bu mesele tartışmalıdır. Cumhur bunun caiz olduğu görüşündedir. Allah daha iyi bilir.¹⁴⁴

4- Muhammed Beşşârî'nin bu konudaki görüşü şöyledir: Avrupa Fetva ve Araştırmalar Meclisi bu konuyu tartışmış ve şu fetvayı çıkarmıştır: Evlilik, vatandaşlık ya da ikamet için formalite olarak ve evrak üzerinde yapılmışsa bu evlilik haramdır. Bu evlilik şeriatın evlilikteki maksadına aykırı olduğu için her iki eş de günaha girmiş olur. Zira bu, şekilsel bir sözleşmedir. Ondan evlilik dışında başka bir şey amaçlanmaktadır. Bundan dolayı bu evlilik, sözleşme şartlarını taşısa da helal değildir. Muhammed Nebîl Ganâyim da bu konuda şunu söylemektedir: Erkeğin vatandaşlık almak için böyle bir evlilik yapması, vatandaşlık aldıktan sonra kadınla anlaşarak ya da ona ihanet ederek onu boşaması İslâm'a uymayan gayri ahlaki bir iştir. Nitekim Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmaktadır. «المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده، والمهاجر من هجر ما نهى الله عنه» *“Müslüman, Müslümanların elinden ve dilinden zarar görmediği kimsedir. Muhacir Allah'ın yasakladığını terk eden kimsedir”*.¹⁴⁵ Ganâyim ayrıca şunu ifade etmiştir: Sözleşmelerde-ki evlilik de onlardan biridir-makasid ve amaçlara itibar edilmesi ve doğru olmayabilen lafızlara tek başına itibar edilmemesi gerekir. Aslında genel olarak İslam'da ve özel olarak evlilik işlerinde doğruluk, açıklık ve şeffaflık olması gerekir. Harama giden yollar meşru dahi olsa ya da o araçlar zahirinde sahîh de olsa harama götüren şeyler haramdır. Hileler geçersizdir. Bundan dolayı lafız ve ifadelerden daha çok maksat ve manaları esas alan şeriatın yasakladığı işleri yasaklayan mana ve maksatlara bakmadan akitlerin şartları ve zahirlerinin sahîh olduğunu söylesek de şüphesiz bu mana ve maksatları göz ardı etmek haramların önünü açar. Ayrıca bu sosyal hayat ve ahlaki bozar. Şer'i hükümlerin içeriğini boşaltır. Hamid Ebû Tâlib'in bu konuda görüşü şöyledir: Erkeğin ikamet ya da vatandaşlık elde etmek için evlenmesi-ki bu evlilik şeklen şart ve erkânları açısından sahîh de olsa-onu günahkâr kılar. Erkek ilk başta niyetini kadına açıklamadığı için onu kandırılmış olur. Zira erkek akdin başından beri talak niyetini gizlemiştir. İslam ise kandırma ve dolandırmayı yasaklamıştır.

¹⁴⁴ allmofid.com/montada/showthread.php?tid=47 [Erişim Tarihi: 15.11.2013].

¹⁴⁵ Buhârî, İman, b. 3.

İnsanların dinlerine bakılmaksızın onlardan herhangi birini herhangi bir şekilde kandırmak haramdır. Kadın erkeğin amacını bilirse ve mal için bunu kabul ederse bu anlaşma akdi gayri meşru kılar. Çünkü onun amaçları şer' ile çelişmektedir. Bu evliliğin pazarlık ya da maslahat evliliği olması ya da önceden onun talakla sonuçlanacağına bilinmesi arasında fark yoktur. Bundan dolayı bu evlilik muta nikâhı gibi geçici bir evliliktir.¹⁴⁶

5- Üstâz b. Sâlim Bâ Hişâm, bu konuda şunu ifade etmiştir: Selef ve halef cumhuruna göre muta nikâhı haram nikâhlardandır. Çünkü evlilikteki ebediyet niteliği burada bulunmamaktadır. Ayrıca onda misâk-ı galîz (sağlam bir teminat) yoktur. Evliliğin; eşler, mehir, veli ve sîga olan beş esasının tümünün bulunduğu muta nikâhı hakkındaki görüş böyleyse din ilkelerine kesin aykırı olan bu evlilik hakkında nasıl olur? Halbuki {ذلك ومن يعظم شعائر الله فإنها من تقوى القلوب} “Durum öyledir. Her kim Allah’ın hükümlerine saygı gösterirse, şüphesiz bu, kalplerin takvâsındandır”¹⁴⁷ ayetine göre onda Allah’ın hükümlerine saygı-ki bu, kalplerin takvasındandır-bulunmamaktadır.¹⁴⁸

6- Muhammed Ahmed b. Sâlih’in bu konudaki görüşü şöyledir: Bu tür yeni evlilikler İslam’ın aileyi tesis etmedeki yüce gayeleri, ilkeleri ve kurallarına aykırı olduğu için haramdır. Ayrıca şer’î naslara ve Allah’ın misâk-ı galîz ve {هَنَّ لِبَاسٍ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٍ لِهِنَّ} “onlar sizin için elbise, siz de onlar için birer elbisesiniz”¹⁴⁹ diye nitelendirdiği evliliğin yüce amaçlarına aykırıdır. Aynı şekilde hulle nikâhında abes ve kadına uygun olmayan bir davranış olduğu için İslam onu haram kılmıştır. Kadın ve onun onurunu korumak için de muta nikâhını haram kılmıştır. Tüm bunlardan dolayı İslam’ın davet ettiği ve insana mutlu bir hayat veren doğru bir evlilikle gerçekleşen amaçlar, değerler ve en yüksek örneklerden yoksun olan yeni evlilik sözleşmelerinin hiçbirinin caiz olduğunu söyleyemeyiz. Bu evlilikleri kızlarımız ve kız kardeşlerimiz için kabul edemeyiz.¹⁵⁰

13- Diyanet işleri başkanlığı: Aile ve evlilik ciddi bir müessesedir. Bir kimsenin dünyevi bazı kazançlar elde etmek için nikâhı suiistimal etmesi doğru bir davranış değildir. Yurt dışında çalışabilmek ve oturum izni almak maksadıyla

¹⁴⁶ www.lahamag.com/article/46083 [Erişim Tarihi: 23.05.2015].

¹⁴⁷ Hâc, 22 /32

¹⁴⁸ www.maghress.com/attajdid/22654 [Erişim Tarihi: 25.01.2006].

¹⁴⁹ Bakara, 2/187

¹⁵⁰ www.alriyadh.com/167360 [Erişim Tarihi: 30.06.2006].

o ülke vatandaşlarından birisi ile formalite evliliği yapmak, nikâhın suiistimal edilmesine örnektir. Dolayısıyla yanlış ve yalan beyanla elde edilen kazanç haksız bir kazançtır. Haksız yollarla elde edilen kazanç ise haramdır.¹⁵¹

14- Saffet Köse: Bütün bunlardan çıkan sonuca göre, örneklerine yer verilen formalite evliliklerin caiz olmadığını, niyet ve maksat anlaşılabilirdiğinde hukuken de geçersiz sayılması gerektiğini söylemeliyiz. Niyetin anlaşılmadığı ya da hukuk sisteminin bunu dikkate almadığı hususlarda uhrevi cezanın tahakkuk edeceğini de belirtmeliyiz.¹⁵²

Âlim ve araştırmacılarının çoğunun belirttiği görüşü tercih ediyorum. O da bir zaruret olmadığı sürece maslahat evliliğinin haram olmasıdır. Zaruretlar yasakları mubah kılar. Bu mubah zaruret miktarınca olur. Kanaatimce bu evlilik şu iki şeyden dolayı haramdır:

Birincisi: Formalite evliliği hile meselesi yönünden ele alacak olursak hile ancak meşru bir yolla bir hakkı almak ya da bir zulmü defetmek için caiz olur. Formalite evlilik haramdır. Çünkü haksız bir şekilde bir malı almak ve evlenme kastı olmadan yalan ve hileyle yapılan bir evliliğdir. Eşler bunun üzerinde anlaşmışlarsa ikisi de günahkâr olur. İkisi anlaşmamışsa evlenmede bu hileyi yapan kişi günahkâr olur. Bu evliliğin bir malı, ikamet ya da vatandaşlık almak için olması arasında bir fark yoktur.

İkincisi: “Ameller niyetlere göredir. Herkes sadece niyetinin karşılığını alır” hadisi ve “akitlerde maksat ve manaya itibar edilir. Elfaz ve mabaniye değil” kuralı hilenin geçersiz ve haram bir şeye ulaşma aracının haram olmasına delildirler. Bunlar formalite evliliğin haram oluşu için en büyük delildirler. Çünkü bu evlilikteki niyet ve maksat apaçık ortadadır. Bu evlilik şâri’in evliliği meşru kılma hikmetine aykırıdır. Evlilikteki maksat açıksa maksat ve manaya tutunmak gerekir. Maksat açık değilse hüküm, lafızların zahirine göre olur. Bu evlilikte maksat ve manayı ihmal etmek haram işlemenin kapısını açar ve şer’î hükümlerin içeriğini boşaltır. Bu tür bir evlilik dinle alakası olmayan dünyevi bir akittir. Din örtüsü altında yapılan ticari bir sözleşmedir.

¹⁵¹ Diyanet işleri başkanlığı, “Aile ile ilgili sıkça sorulan sorular”, 1. Baskı, DİB Yayınları, Ankara 2015. s. 49.

¹⁵² Köse, “Aile Hayatıyla İlgili Problemler” İslam Hukuku El kitabı, s. 702.

C. EHLİ KİTAPLARLA EVLENMENİN HÜKMÜ

Ehli kitap olan bir bayanla evlenmenin hükmünü açıklamaya başlamadan önce ehli kitapla diğerleri birbirine karışmaması için onun hakkında bilgi vermemiz gerekir.

1. Ehli Kitap

Fıkıhçıların cumhuru ehli kitabın bir kitabı kabul eden ve bir peygambere inanan Yahudiler, Hıristiyanlar ve onların dinine uyan Samiriler gibi kimseler olduğu görüşündedir. Ehli kitap kavramı İsrailoğullarının peygamberlerine indirilen Tevrat ve İncil gibi ilahi kitaplara işaret etmektedir. Ama bunlar dışında Zebûra ve Şis ile İbrahim'in sahifelerine tutunan kimseler ise ehli kitap değildir.¹⁵³

Hanefilere göre ehli kitap semâvî bir dine inanan ve İbrahim, Şis, Zebûr ve Davûd'un sahifeleri gibi Allah katından indirilen bir kitabı olan herkestir.¹⁵⁴ İmam Şafii'ye göre ehli kitap Yahudiler, Hıristiyanlar ve onların dinleri bozulmadan önce o dinlere giren kimselerdir. Ama onların dinleri bozulduktan sonra o dinlere giren Arap ve diğerleri gibi başka ümmetler ise ehli kitap değildir.¹⁵⁵

2. Sâbiiler

Fıkıhçıların çoğu Sâbiilerin ehli kitap olmadığı ve onlarla evlenmenin haram olduğu görüşündedir. Bu görüşte olanlar Maliki ve Hanbelilerdir. Şâfiî'nin bir görüşü de bu yöndedir. Ebû Yûsuf, Muhammed b. Hasan, Evzâ'î, Mücâhid, Hasan el-Basrî ve Ebbekir er-Râzî'den de bu görüş rivayet edilmiştir. Ebû Hanife Sâbiilerin Hıristiyanlardan bir grup olduğu görüşündedir. Bundan dolayı ona göre bunlarla evlenmek caizdir. İmameyn ise bu görüşte değildir. Şafii ve Hanbelilerin görüşlerinden biri de onlarla evlenmenin caiz olduğu şeklindedir. Her hâlükârda görüşlerin çoğu onlarla evlenmenin haram olduğu yönündedir.

Muhammed Ebû Zehra şöyle demektedir: Sâbiiler gerçek dinlerini gizlemeleri sebebiyle onların durumunda ihtilaf edilmiştir. İnsanlar günümüze

¹⁵³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 100; Zürcânî, Abdülbâki b. Yusuf b. Ahmed b. Muhammed (ö.1122/1710), *Şerhu'z-Zürcânî alâ Muhtasari Sîdi Halil*, 1. Baskı, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut, 1411. III, 195.

¹⁵⁴ İbnü'l-Hümâm, *Şerhu Fethu'l-Kadîr*, III, 229; Merdâvî, *el-İnsâf*, IV, 217.

¹⁵⁵ Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, IX, 223.

kadar onların gerçek dinlerinde ihtilaf etmişlerdir. Onlardan günümüze kalanların durumu bilinmemektedir.¹⁵⁶

3. Mecûsîler

Mecusilerin tanımında da ihtilaf edilmiştir. Cumhur onların kestiklerinin yenmeyeceği ve onlarla evlenilemeyeceği görüşündedir. Çünkü onlar meşhur görüşe göre ehli kitap değildir. Bu görüş, Hanefiler, Malikilerin meşhur görüşü ve Şafiilerin bir görüşüdür. Hanbeliler ve Ebû Hâmid el-Gazzâli de bu görüştedir. Şafîî onların kadınlarıyla evlenilememesinde muhalif bir görüş bilmiyorum demektedir. Aynı şekilde Ahmed b. Hanbel mecûsîlerin ehli kitap sayılmasını kabul etmemiştir.¹⁵⁷ Cumhura sadece Zahiriler ve Ebû Sevr muhalefet etmiştir. İbn Hazm onlarla evlenmenin caiz olduğunu şiddetle savunmuştur. Maliki ve Şafiilerin ikinci görüşü de budur.¹⁵⁸

Cumhura göre ehli kitap olan bir bayan, İsrailoğullarından olmasa dahi Yahudi ve Hıristiyan dinine inanan kimsedir. O, sözde değil, gerçekten bu hükümlerin tümüne inanan ve kendi dinini inkâr etmeyen kimsedir. O, Sâbiî ve Mecûsî olmayandır.

Ehli kitap olan bayanla evlenmenin mubah olmasının hikmeti onun sevap, ceza ve varlık açılarından Allah'ı kabul etmek gibi bazı temel ilkelere inanmada Müslümanla aynı olmasıdır. Bu tür esaslar evlilik hayatının daha düzgün olmasını sağlamaktadır. Ayrıca onun Müslüman olması umulmaktadır. Çünkü genel olarak kendi peygamberlerinin kitaplarına inanmaktadırlar. Dinlerin hakikatini ve İslam'ın ancak önceki peygamberlerin getirdiklerini getirdiğini öğrendiği zaman ileride İslam dinine ve Peygamber'in (s.a.s.) getirdiklerine inanır.

¹⁵⁶ Cassâs, Ebübekr Ahmad b. Ali er-Razi (ö.370/980), *Ahkâmü'l-Kur'an*, by, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, 1405. II, 328; Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, IX, 223-224; Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâ'i*, II, 271; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 263-264; Adevî, Ali es-Sa'idi (ö. 1185/1775), *Hâşiyetü'l-Adevî*, by, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1412, II, 79; Sakar, *Mevsu'atü'l-üsre tahte vi'âyeyi'l-İslâm*, I, 343-344; Ebû Zehra, *Muhâdarâtü'n fi akdi'z-zevâc ve âsârühü*, s. 145.

¹⁵⁷ İbn Abdilberr, Yusuf b. Abdillâh (ö.463/1071), *et-Temhîd lima fi'l-muvatta mina'l-me'ani ve'l-mesnid*, by, Vezartu'l-Avkaf ve's-Şuuni'l-İslamiyye, Mekrib, 1387. II, 128; Gazzalî, Ebû Hamid Muhammed b. Muhammed (ö.505/1111), *el-Vecîz fi fikh-mezhebi'l İmam eş-Şafîî*, 1. Baskı, Daru's-Selam, Beyrut, 1417. V, 125; Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâ'i*, II, 271; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 100; Kurtubî, Muhammad b. Ahmad (ö.671/1273), *el-Cemiu li ahkemi'l-kur'an*, 2. Baskı, Daru's-Şa'b, Kahire, 1372. VI, 77.

¹⁵⁸ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, IX, 445; Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, IX, 225; Hattâb, *Mevâhibü'l-Celîl*, III, 477.

Ehli kitap olan bayanı tanıttıktan sonra onunla evlenmekle ilgili hükümleri sunacağız. Bu eski bir mesele olup önceki âlimler onun hakkında konuşmuşlardır. Ancak çağdaş âlimlerin bu konuda görüşleri bulunmaktadır. O görüşleri zikretmenin iyi olacağını düşünüyoruz.

4. Ehli Kitap Olan Bayanla Evlenmenin Hükümü

Burada söz konusu olan konu âlimlerin hür olan ehli kitap bayanla evlenme hakkındaki görüşleridir. Ehli kitap olan köle bayanda ise ihtilaf vardır. Lakin günümüzde köle olmadığı için bu konuyu bu araştırmada ele almayacağız. Fıkıh kitaplarında bu konuda çokça bahsedilmiştir.

Evlilikte asıl olan Müslüman bir erkeğin Müslüman bir bayanla evlenmesi ve erkeğin dindar ve güzel ahlaklı olanı seçmesidir. Çünkü bu şekilde aralarında uyum olur. Evlilikte en önemli olan da faziletlerin ve üstün değerlerin kaynağı olan din birliğidir. Bundan dolayı fıkıhçılar ehli kitap olan bir bayanla evlenmenin hükmünde tartışmaya düşmüşlerdir. O görüşleri şu şekilde zikredebiliriz:

Birinci görüş: Sahabe ve fıkıhçıların cumhuru kitabi bir kadınla evlenmenin helal olduğu görüşündedir. Sahabeden Ömer, Osman, Talha, Huzeyfe, Selman ve Cabir'den (r.a.) bu görüş rivayet edilmiştir.¹⁵⁹ Onların delilleri şunlardır:

1- {اليوم أحل لكم الطيبات وطعام الذين أوتوا الكتاب حلّ لكم وطعامكم حلّ لهم} *“Bugün size temiz ve iyi şeyler helâl kılınmıştır. Kendilerine kitap verilenlerin (yahudi, hıristiyan vb. nin) yiyeceği size helâldir, sizin yiyeceğiniz de onlara helâldir. Mümin kadınlardan iffetli olanlar ile daha önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da, ... size helâldir”*.¹⁶⁰ Bu ayet ehli kitap kadınlarından iffetli olanların Müslümanlara helal olduğunu apaçık göstermektedir. Burada muhsanât ifadesinden maksat ehli kitaptan hür ve iffetli olan kadınlardır. Başa bir ayette Yüce Allah şöyle buyurmuştur: { وَأَجَلٌ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ } *“Bunlardan başkasını, namuslu olmak ve zina etmemek üzere mallarınızla (mehirlerini vererek) istemeniz size helâl kılındı”*.¹⁶¹ Bu ayet evlenilmesi haram olan kadınlar

¹⁵⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 99; İbn Nuceym, *el-Bahru'r-Râik*, III, 111; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 187; Adevî, *Hâşiyetü'l-Adevî*, II, 80.

¹⁶⁰ Mâide, 5/5.

¹⁶¹ Nisâ, 4/24.

zikredildikten sonra gelmektedir. Haram olanlar arsında ehli kitap kadınlar zikredilmemiştir. Dolayısıyla ayetin sarih ifadesiyle ehli kitap kadınlarla evlenmek helaldir.

2- Cabir b. Abdillâh Rasûlullah'tan (s.a.s.) şöyle rivayet etmiştir: “*Biz ehli kitap olan kadınlarla evlenebiliyoruz. Onlar bizimi kadınlarımızla evlenemezler*”.¹⁶² Cabir'r (r.a.) Müslümanın Yahudi ve Hıristiyan kadınlarla evlenmesinin hüküm soruldu. O şöyle cevap verdi: “*Sa'd b. Ebî Vakkâs'la Kufe'yi fethettiğimizde onlarla evlenirdik*”. Ömer b. Hattab'dan (r.a.) şöyle rivayet edilmiştir: “*Müslüman erkek Hıristiyan bayanla evlenebilir. Hıristiyan erkek Müslüman bir kadınla evlenemez*”.¹⁶³ Osman b. Affân, Huzeyfe b. el-Yamân, Talha b. Ubeydullah ve Cârûd b. el-Mu'allâ (r.a.) ehli kitap olan kadınlarla evlendikleri rivayet edilmiştir.¹⁶⁴

3- Hasan Basrî ve Sa'îd b. el-Müseyyeb'in ehli kitap olan kadınlarla evlenmede bir beis görmedikleri ve Allah'ın bunu helal kıldığını söyledikleri onlardan rivayet edilmiştir.¹⁶⁵ İmam Ahmed'den rivayet edildiğine göre onun oğlu Abdullah, Müslüman birinin Hıristiyan ya da Yahudi olan bir kadınla evlenmesini ona sordu. O da bunun yapılmasını sevmediğini; ama yapılırsa Peygamber'in (s.a.s.) bazı ashabının da böyle yaptığını söyledi.¹⁶⁶

İbnü'l-Münzir şöyle demiştir: Öncekilerden ehli kitap kadınlarla evlenmeyi haram kılan biri yoktur. İbn Kudâme; Sahabenin bu evliliğin helal olduğu üzerinde icmaı olduğunu aktarmıştır.¹⁶⁷ Bu rivayetlerin tümü, bir Müslümanın ehli kitap bir bayanla evlenmesinin caiz olduğunu göstermektedir. Eğer bu evlilik caiz olmasaydı gerçekleşmezdi ve Sahabe arasında bunun caiz olmayışı meşhur olacaktı. Bu da onun caiz olduğunu göstermektedir.

İkinci görüş: Abdullah b. Ömer'den (r.a.) Müslümanın kitabi olan bayanla evlenmesinin caiz olmadığı nakledilmiştir. «*روى البخاري عن نافع، أنه كان إذا سُئل عن*

¹⁶² Taberî, Muhammad b. Cerir (ö. 310/923), *Cemiu'l-beyan an ta'vili ayi'l-kur'an*, by, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1405. II, 378.

¹⁶³ Taberî, a.g.e., II, 378; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, VII, 172.

¹⁶⁴ Şîrâzî, Ebû İshak İbrahim b. Ali b. Yusuf (ö.476/1083), *el-Mühezzeb fi fikhı İmam Şafi'*, 1. Baskı, Daru'l-Kalem, Dımaşk, 1417/1996. II, 44.

¹⁶⁵ Taberî, a.g.e., II, 378.

¹⁶⁶ İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekir, (ö.751/1350) *Ahkâmü Ehli'z-Zimme*, 2. Baskı, Daru'l-İlm lil-Melayin, Beyrut, 1401/1981. II, 795.

¹⁶⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VI, 290.

نكاح الرجل اليهودية أو النصرانية، قال: حرّم الله المشركات على المؤمنين ولا أعلم شيئاً عن الإثراء أعظم من أن تقول المرأة ربّها عيسى-عليه السلام- وهو عبد من عباد الله»

Buhârî'nin Nâfi'den rivayet ettiğine göre erkeğin Yahudi ya da Hıristiyan bir bayanla evlenmesinin hükmü ona sorulduğu zaman o; “Allah müşrik kadınları müminlere haram kılmıştır. Bir kadının rabbim İsa’dır-ki İsa Allah’ın kullarından biridir-demesinden daha büyük bir şirk bilmiyorum”¹⁶⁸ dedi. Muhammed Ali es-Sâbûnî gibi bazı çağdaş âlimler de bu görüştedirler. Bu görüşte olanların delilleri şunlardır:

1- {ولا تتكحوا المشركات حتى يؤمنَ، ولأمة مؤمنة خير من مشركة ولو أعجبتكم} “İman etmedikçe putperest kadınlarla evlenmeyin. Beğenseniz bile, putperest bir kadından, imanlı bir câriye kesinlikle daha iyidir”.¹⁶⁹ Yüce Allah Müslüman olmadıkları sürece müşrik olan ve Müslüman olmayan kadınlarla evlenmeyi haram kılmıştır. Bu, kitâbî olan kadının helal olmadığını göstermektedir. Çünkü o Müslüman değil ve Allah’a şirk koşturmaktadır.

Kitâbî olan kadının Müslüman olmadığına dair delil onun Peygamber’e (s.a.s.) inanmamasıdır. Onun müşrik ve kâfir olduğuna dair delil ise şu ayettir: {لقد كفر الذين قالوا إن الله هو المسيح ابن مريم} “Andolsun ki «Allah, kesinlikle Meryem oğlu Mesîh’tir» diyenler kâfir olmuşlardır”.¹⁷⁰ Şu ayette delil olmaktadır: {لقد كفر الذين قالوا إن الله ثالث ثلاثة} “Andolsun «Allah, üçün üçüncüsüdür» diyenler de kâfir olmuşlardır”.¹⁷¹ Hâlbuki Allah; {وقالت اليهود عزيز ابن الله وقالت النصارى المسيح ابن الله} “Yahudiler, Uzeyr Allah’ın oğludur, dediler. Hıristiyanlar da, Mesîh (İsa) Allah’ın oğludur dediler.”¹⁷² Ayetinden sonra {سبحانه وتعالى عما يشركون} “O, bunların ortak koştukları şeylerden uzaktır”¹⁷³ buyurarak kendini şirkten uzak tutmuştur. Bu ayet Yahudi ve Hıristiyanların müşrik olduklarını apaçık ifade etmektedir.

¹⁶⁸ Buhârî, Talak, b. 16.

¹⁶⁹ Bakara, 2/221.

¹⁷⁰ Mâide, 5/17.

¹⁷¹ Mâide, 5/73.

¹⁷² Tevbe, 9/30.

¹⁷³ Tevbe, 9/31.

2- ayeti de buna delildir. Yüce Allah müşrik kadınları nikâhta tutmayı yasaklamıştır. Yahudi ve Hıristiyanlar da tartışmasız kâfirdiler. Onları nikâhta tutmak haramsa onlarla evlenmek daha öncelikli olarak haramdır. Harama yol olan bir şey haramdır.

3- Bir diğer delil şu ayettir: { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ } “Ey iman edenler! Eğer benim yolumda savaşmak ve rızamı kazanmak için çıkmışsanız, benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanlara sevgi göstererek, gizli muhabbet besleyerek onları dost edinmeyin. Oysa onlar, size gelen gerçeği inkâr etmişlerdir”.¹⁷⁴ Yüce Allah mü'minleri bırakıp kâfirleri dost edinmeyi haram kılmıştır. Evlilik de muhabbet beslemenin sebeplerinden biridir. Dolayısıyla kitabi olsun ya da olmasın kafir bir bayanla evlenmek kesinlikle haramdır.

4- Irzda asıl olan haram olmasıdır. Kitâbî kadınlarla evlenme konusunda iki ayet bulunmaktadır. O ayetlerden biri onlarla evlenmeyi helal kılmaktadır. O da şu ayettir: { وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ } “Kendilerine kitap verilenlerin (yahudi, hıristiyan vb. nin) yiyeceği size helâldir, sizin yiyeceğiniz de onlara helâldir. Mümin kadınlardan iffetli olanlar ile daha önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da, mehirlerini vermeniz şartıyla, namuslu olmak, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere size helâldir”.¹⁷⁵ Diğer ayet onlarla evlenmeyi haram kılmaktadır. O da şu ayettir: { وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَ } “İman etmedikçe putperest kadınlarla evlenmeyin”.¹⁷⁶ Irz konusunda ihtiyatlı davranmak için bunun haram olduğunu kabul etmek daha evladır.¹⁷⁷ Ayrıca kitâbî olan kadın bir kitaba inanmaktadır. O kitabın neshedilme ya da değiştirilme ihtimali bulunmaktadır. Her iki durumda da o, kitap olmaktan çıkmıştır. Artık ehli kitap olanın hükmü kitabi olmayın kimsenin hükmü gibi oldu. Dolayısıyla onunla evlenmek haramdır.¹⁷⁸

¹⁷⁴ Mümtehine, 60/1.

¹⁷⁵ Mâide, 5/5.

¹⁷⁶ Bakara, 2/221.

¹⁷⁷ Râzî, Muhammad Fahri'd-Din (ö. 606/1210), *Tefsîrü'l-Fahri'r-Râzî*, by, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1415/1995. VI, 63.

¹⁷⁸ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, IX, 221.

5- Bir diğer delil ise şudur: « ما أخرجه البيهقي عن أبي الزبير أنه سمع جابر بن عبد الله – رضي الله عنهما – يسأل عن نكاح اليهودية والنصرانية فقال تزوجناهن زمن الفتح بالكوفة مع سعد بن أبي وقاص ونحن لا نكاد نجد المسلمات كثيرًا، فلما رجعنا طلقناهن، وقال لا يرثن مسلمًا ولا «يرثونهنّ ونساؤهم لنا حلّ ونساؤنا عليهم حرام ettiğine göre o şöyle demiştir: “*Câbir b. Abdillâh’a (r.a.) Yahudi ve Hıristiyan kadınlarla evlenmenin hükmü soruldu o da şöyle cevap verdi: Sa’d b. Ebî Vakkâs eşliğinde Küfe fethedildiği zaman onlarla evlendik. Biz neredeyse Müslüman kadın bulamıyorduk. Döndüğümüzde ise onları boşadık. Onlar bir Müslümana varis olamaz. Müslüman erkekler de onlara varis olamazlar. Kadınlarımız bize helal ama onlara haramdır*”.¹⁷⁹ Atâ’dan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: Allah, İslâm’ın ilk yıllarında kitâbî kadınla evlenmeye izin vermiştir. Çünkü Müslüman kadınlar azdı. Ama şimdi ise onlar çoktur. Artık ihtiyaç yoktur. Dolayısıyla bu ruhsat da ortadan kalkmıştır. Yani günümüzde ihtiyaç olmadığı için ehli kitapla evlenmek caiz değildir.¹⁸⁰

Bu konudaki ihtilafın kaynağı { وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَ } “*İman etmedikçe putperest kadınlarla evlenmeyin*”¹⁸¹ ayetini anlamadaki ihtilafıdır. Bir grup âlim Allah Azze ve Celle’nin Bakara suresinde müşrik kadınlarla evlenmeyi haram kıldığını daha sonra Mâide suresindeki { وَالْمُحْصَنَاتِ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ } “*daha önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da*”¹⁸² ayetiyle neshedildiğini söylemişlerdir. Başka bir grup âlim ise Bakara suresindeki ayetin Mâide’deki ayeti neshettiği görüşündedir. Ancak bu görüş kabul edilemez. Çünkü Bakara suresi Medine’de inen ilk suredir. Mâide ise inen son suredir. Kural şudur: Sonradan inen ilk önce ineni neshetmektedir. Bunun aksine değildir.

İki grup arasındaki tartışmanın kaynağı âlimlerin Dârü’l-İslam ve Dârü’l-Harp’te ehli kitap olan kadınla evlenme hakkındaki görüşlerinin farklı olması da olabilir.¹⁸³

Hanefiler Darü’l-Harp’teki ehli kitap bir bayanla evlenmenin tahrimen mekruh oluşu üzerinde ittifak etmişler. Zimmi olan kitâbî bir bayanla evlenme konusunda farklı görüşler belirtmişlerdir. Bir görüşe göre onunla evlenmek

¹⁷⁹ Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, VII, 172.

¹⁸⁰ Cassâs, *Ahkâmü’l-Kur’an*, X, 576.

¹⁸¹ Bakara, 2/221.

¹⁸² Mâide, 5/5

¹⁸³ Kurtubî, *Tefsîrü’l-Kurtubî*, III, 67-68.

mubahtır. Eğer onun Müslüman olma umudu varsa bu evliliği hoş karşılamışlar. Diğer bir görüş ise onunla evlenmenin tenzihen mekruh olmasıdır.¹⁸⁴

Malikiler'de harbî ve zimmî bayanla evlenme konusunda iki rivayet vardır. Biri mekruh olmadan evliliğin mutlak olarak mubah olması diğeri mekruh olmakla beraber mubah olmasıdır.¹⁸⁵

Şafîiler de Hanefiler gibi harbî ve zimmîyi birbirinden ayırmaktadırlar. Aynı şekilde harbî ve zimmî olanla evlenmenin mekruh olma türlerini birbirinden ayırmışlardır. Müslüman bir erkek Müslüman bir bayanı bulabildiği zaman durum böyledir. Zimmî bayanın Müslüman olma umudu varsa onunla evlenmeyi hoş görmüşlerdir.¹⁸⁶

Hanbeliler harbî ya da zimmi olan bir bayanla evlenmenin mekruh olduğunu ve bunu terk etmenin daha evla olduğunu ifade etmişlerdir. Onların görüşlerinden zahir olan görüş harbî ve kitâbî olan bir bayanla evlenmenin yasak olmasıdır. Bunun sebebi çocuğun dinini korumaktır.¹⁸⁷

Dört mezhep fıkıhçıları kitâbî olan kadınla evlenmenin mubah olduğunu ifade etmişler. Harbî olan kadınla evlenmeyi harbî olmayan kadınla evlenmekten daha çok mekruh görmüşlerdir. İki açıdan bu görüşlerini şeriatın maksatlarına dayandırmışlardır. Onlar da dini ve nesli korumaktır. Ayrıca sedd-i zerâ'i' kuralına dayanmışlardır. Zararı defetmek maslahatı elde etmek daha evladır. Çağdaş âlimlerin çoğu bunu kerahetle beraber caiz görmüşlerdir. Bazısı haram olduğu görüşündedir. Örnek olarak bazısını zikredeceğiz.

1- Seyyid Sâbık şöyle diyor: Ehli kitap kadınlarla evlenmek her ne kadar caiz de olsa mekruhtur. Çünkü erkeğin ona meyletmesinin güvencesi yoktur. Dolayısıyla onu dinden çıkarma ya da erkeğin onun ailesini dost edinme ihtimali vardır.¹⁸⁸

¹⁸⁴ Kâsânî, *Bedâi' u's-sanâi' fî tertibi's-şerâi'*, III, 1414; Merğînânî, *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l-mübtedî*, I, 193; İbnü'l-Hümâm, *Şerhu Fethi'l-kadîr*, II, 372; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü Reddi'l-muhtar ale'd-Dürri'l-muhtâr*, III, 45.

¹⁸⁵ Sahnûn b. Abdisselam b. Saîd Tenuhi (ö.240/854), *el-Müdevvenetü'l-kübrâ*, 1. Baskı, Daru's-Sa'ada, Mısır, 1323. II, 306-308; Dirdîr, *eş-Şerhu'l-kebîr*, II, 267.

¹⁸⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, V, 6; Remlî, Şemsüddîn Muhammed b. Ebü'l-Abbas Ahmed b. Hamza b. Şihâbüddîn (ö.606/1209) *Nihâyetü'l-muhtac ilâ şerh'il-Minhâc*, by, yey, yy, 1939. VI, 284-285; Nevevî, *Ravdatiüt-tâlibîn ve umdetü'l-müftîn*, VII, 135; Ebü Yahya, Zekerîya el-Ensârî (ö.926/1520), *Esne'l-metâlib şerhu Revdatu't-tâlib*, by, el-Matbaatu'l-Maymaniyye, Kehire, 1313. III, 161.

¹⁸⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VI, 589-590; İbn Müflih, *el-Mubdi' şerhu'l-mukni'*, III, 70-71.

¹⁸⁸ Sâbık, *Seyyid, Fikhü's-sünne*, by, Daru'l-Kitab'l-Arabi, yy, ty, II, 101.

2- Muhammed Ebu Zehra şöyle diyor: Müslüman için evla olan sadece Müslüman bir bayanla evlenmesidir. Çünkü bu durumda her açıdan ülfet olur. Ömer (r.a.), kalpleri birleştirme ve birbirine ısındırmanın amaçlandığı siyasi bir bağlantı gibi yüce bir maksat dışında ehli kitapla evlenmeyi yasaklamıştır.¹⁸⁹

3- İbn Bâz bu konuda şöyle diyor: Ehli kitap olan bayan iffetliyse onunla evlenmek caizdir. Lakin bu asırda onlarla evlenme sonucu çok sayıda kötülüğün meydana gelmesinden endişe edilmektedir. Çünkü onlar erkeği kendi dinlerine çağırabilir. Bu evlilik çocukların Hıristiyan olmasına sebep olabilir. Tehlike büyüktür. Mü'min için en uygun olan onunla evlenmemesidir. Çünkü bu kadının genelde fuhşa düşmemesi güvencesi yoktur. Fakat erkek böyle bir bayanla evlenme ihtiyacı hissederse onun sayesinde kendi iffetini ve gözünü korumasında bir beis yoktur. Erkek onu İslam'a davet eder. Onun şerrinden ya da kendisini veya çocuklarını küfre götürmesinden sakınır.¹⁹⁰

4- Muhammed Sellam Medkûr şöyle diyor: Müslüman bir kimse kendi neslini dindar olarak yetiştirebilsin diye onun için en faziletli olan Müslüman bir bayanla evlenmesidir. Abdurrezzâk ve İbn Münzir, Câbir b. Abdillah'tan şunu rivayet etmişlerdir: Câbire ehli kitapla evlenme hakkında soru soruldu. O da Küfe'nin fethi döneminde onlarla evlenirdik. Neredeyse Müslüman bayan bulamazdık dedi. Ömer (r.a.) da Huzeyfe'ye (r.a.) Müslümanların sana uyup zimmi kadınların güzelliğinden dolayı onları seçmesinden korkuyorum. Bu da Müslüman kadınlar için fitne olarak yeterdir demiştir.¹⁹¹

5- Abdülmüteâl el-Cebrî bu konuda şöyle diyor: Dr. Muhammed Yusûf Musâ şöyle diyordu: Elimde yetki olsaydı fıkıhçıların ittifakla putperest müşrik kadınlarla evlenmeyi yasakladığı gibi ehli kitap bayanla evlenmeyi yasaklayan bir kanun çıkarırdım. Abdülmütâl el-Cebrî ehli kitap olanlarla evlenmeyi suç saymış ve şöyle demiştir: Biz bu gün kâfirlerin işlerine baktığımızda tümünün Müslümanlara karşı bir savaş olduğunu ya da düşmanlık esasına dayandığını görürüz. Bundan dolayı kesinlikle gayri müslimlerin inanç ve dini ne olursa olsun onlarla evlenmememiz gerekir. Ayrıca kendi görüşüne

¹⁸⁹ Ebû Zehra, *Muhâdaratün fi akdi'z-zevâc*, s. 144.

¹⁹⁰ Mesned, *Fetâve'l-İslâmiyye li-ashâbi'l-fedileti'l-ulemâ'*, III, 172.

¹⁹¹ Medkûr, Muhammad Salam, *Ahkâmü'l-üsre fi'l-İslam, ez-Zivac ve eseruhu fi'l-fikhi'l-İslami*, 2. Baskı, Daru'n-Nahdati'l-Arabiyye, yy, 1969. s. 168-169.

anneninin çocukların eğitimi üzerinde büyük bir etkisi olduğunu gerekçe göstermektedir.¹⁹²

6- Yûsuf el-Karadâvî, cumhurun da dediği gibi Dârü'l-İslâm'da Müslüman bir erkeğin kitâbî bir bayanla evlenmesini helal olduğunu söylemektedir. Kendi görüşüne gerekçe olarak İslâm'ı teşvik etme, Müslüman ve ehli kitap arasında yakınlaşma sağlamayı göstermektedir. Ona göre herhangi bir memlekette Müslüman erkeklerin sayısı az ise Müslüman kızlara zarar verme endişesinden dolayı Müslüman bir erkeğin gayri müslim bir bayanla evlenmesi haramdır. Günümüzde ehli kitap bayanlarla evlenmek sedd-i zerî'a için engellenmesi gerekir. Şer'an kararlaştırılan kurallardan biri şudur: Mefsedeti defetmek maslahatı celp etmekten daha evladır. Ehli kitap bayanlarla evlenme sonucu ortaya çıkan mefsedetler genelde bireysel maslahatlar olan bazı maslahatlardan çok daha fazladır. Tartışmasız olan bir husus da toplumun yararının bireyin yararının önünde olmasıdır. Kitâbî bayanlarla ancak zaruret olduğu zaman izin verilmesi gerekir. İbn Abbâs, ehli kitap harbî olduğu zaman onların kadınlarıyla evlenmenin helal olmadığını ve onların bazı kadınlarının bize helal olduğunu ve bazısının ise haram olduğunu söylemiş daha sonra şu ayeti okumuştur: {قاتلوا الذين لا يؤمنون بالله ولا باليوم الآخر، ولا يحرمون ما حرم الله ورسوله ولا يدينون} “Kendilerine Kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Resûlünün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen kimselerle, küçülerek elleriyle cizye verinceye kadar savaşın”.¹⁹³ Cizye veren grubun kadınları bize helaldir. Cizye vermeyenlerin kadınları ise bize haramdır. Kardâvî'nin konuşmasından onun İbn Abbas'ın (r.a.) görüşünü tercih ettiği görülmektedir. Nitekim o şöyle diyor: Düşünen kimse için İbn Abbâs'ın görüşünün saygınlığı ve üstünlüğü vardır. Allah (c.c.) musâhereti (dünürlük) insanlar arasında en güçlü bağlardan biri kılmıştır. Bu bağ, Müslümanlar ve onlarla savaşan kişiler arasında nasıl gerçekleşecektir.¹⁹⁴

¹⁹² Cebri, Abdul-Müteal, *Cerîmetü'z-zevâc min-gayri'l-müslimât fıkhan ve siyaseten*, 3. Baskı, Daru't-Tavfiki'n-Nemuziciyye, yy, 1403/1983. s. 4.

¹⁹³ Tevbe, 9/29.

¹⁹⁴ Karadâvî, Yusuf, *Fetâvâ Mu'âsıra*, 2. Baskı, Daru'l-Vefa, yy, 1414/1993. I, 468-476.

8- Hayrettin Karaman, Müslümanın irtidadı olduğu gibi Ehl-i Kitab'ın da irtidadı (dininden dönmesi, din değiştirmesi) olabilir, mümkündür. Bir kitâbî (Ehl-i Kitab'a mensup birisi) dininden döner, hiçbir dine de inanmazsa artık ona kitâbî denemez. Ehl-i Kitab'ın dinsizliği seçen çocukları da böyledir; onlar da kitâbî sayılmazlar. Bir müslüman kadın kitâbî olsun, dinsiz ve müşrik olsun hiçbir kâfir ile evlenemez. Bir müslüman erkek kitâbî olan kadınlarla evlenebilir. Bir kadının kitâbî olup olmadığı ona sorularak anlaşılır. Ameli olmasa bile ben Hıristiyan'ım, Musevî'yim diyeni öyle kabul etmek gerekir.¹⁹⁵

9- Halil İbrahim, Eşler arasında din birliğinin sağlanmasının hukuksal ve sosyal açılardan da yararlı olduğunu belirtmek gerekir. Farklı inançlara sahip kimselerin oluşturacağı ailelerde mutluluk ve esenliği zedeleyici bir takım sorunlar ortaya çıkabilir. Farklı din mensubu eşlerin arasında çocuklara verilecek eğitimin biçimi ve içeriği konusunda aralarında çıkması muhtemel anlaşmazlıklar nedeniyle aile içi uyum zedelenebilir. Uluslararası gerginlikler ve özellikle savaşlar aile içinde sorunlar yaratabilir. Evlenmenin genel hükümleri, evliliğin sona ermesi, velayet hakkının kullanılması gibi konuların düzenlenmesinde de aralarında bir takım sorunlar yaşanabilir. Kısaca konumuzla ilgili şunları söyleyebiliriz. Evlilik hayatı, eşlerin karşılıklı olarak sevgi ve saygı anlayışı içinde birbirleriyle tam olarak anlaşmalarını gerekli kılar. Aynı dine inanan kimseler farklı dinlerden olanlara nispetle daha kolay ve iyi anlaşırlar. Diğer taraftan karı kocanın ayrı dinlerden olması doğacak çocukların dini ve ahlaki eğitimlerini de şu veya bu yönde etkileyecektir. Bu nedenlerle çok önemli zorunluluk olmadıkça ehli kitap kadınlardan ziyade sadece lisanıyla değil aynı zamanda düşünce yapısı ve yaşantısıyla gerçek manada Müslüman olan kadınlarla evlilik yapmak daha isabetli olacaktır.¹⁹⁶

10- Ahmed Şahin, İslâm hukuku evrensel bir hukuktur. Bu yüzden hükümleri bütün insanlığın ihtiyacına cevap verecek genişlikte ve müsamahada olacaktır. Nitekim İslâm hukukuna göre bir Müslüman, Müslüman olmayan Ehli-i kitaptan bir kadına eş olarak nikâh yapar, yavrularının anası haline getirebilir. Bu caiz ve sahihtir. Bundan dolayı Hristiyan kadınlarla evlenenlerin nikâhları sahih

¹⁹⁵ www.hayrettinkaraman.net/yazi/hayat2/0162.htm [Erişim Tarih: yok].

¹⁹⁶ Acar, Halil İbrahim, *İslam Aile Hukuku*, 1. Baskı, Ensar Yayınevi, İstanbul, 2017, s. 73-74.

sayılmış, çocukları da meşru bulunmuştur. Ancak bu evliliğin caiz ve sahih olmasının yanında, düşünülmesi gereken bazı hususlar da söz konusudur:

- Müslüman bir hanım varken Hristiyan terbiyesiyle, örf ve alışkanlıklarıyla büyümüş bir kadın, Müslüman kocadan doğan çocuklarına nasıl bir terbiye verecek, ne türlü bir alışkanlıkla kocasına ve yavrularına muhatap olacaktır? İşte düşünülmesi lazım gelen konu budur...

- Müslüman koca İslâm terbiyesini isteyecek, Hristiyan ana ise kendi inancının gereğini yapmaya yönelecektir.

- İki ayrı inanç ve kültür arasında kalan çocuk, bazen anasının, bazen de babasının inancına göre davranan çifte şahsiyetli mi olacaktır? Yoksa her ikisini de reddeden bir üçüncü şahsiyet mi doğacaktır? Yani hiçbir dini kabul etmeyen bir ateist mi? Bu sebeple fıkıh kitaplarında şöyle yazılıdır: Müslüman bir kadın varken Hristiyan bir kadınla evlenmek sahih olsa da mekruhluktan kurtulamaz. Çünkü sakıncalardan uzak olamaz bu evlilik. Ama nikâh sahih (geçerli), doğan nesil meşrudur. Çünkü İslâm hukuku her türlü ihtiyaca cevap verecek evrenselliktedir. Vermişti de İstisnaları da olur elbette.¹⁹⁷

Bu konuda tercih edilen görüş: Bu anlatılanlardan racih olan görüşün fıkıhçıların cumhurunun görüşü olduğu ortaya çıkmaktadır. O da Müslüman bir erkeğin ehli kitap bir kadınla-ki zimmi olması daha evladır-evlenmesinin mubah olmasıdır. Nitekim {والمحصنات من الذين أوتوا الكتاب من قبلكم} “*Bu gün size temiz ve iyi şeyler helal kılınmıştır*”¹⁹⁸ ifadesinde geçen helal kelimesine atfedilen {اليوم أحل لكم} الطيبات “*Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli olanlar*”¹⁹⁹ ayeti bunu açık bir şekilde ifade etmektedir. Böylece ehli kitap kadınları da Müslümanlar için helal kılınan temiz şeylerden oldu. Bu ayet en son inen ayetlerden olup neshedilmemiştir. Bundan dolayı onlarla evlenmenin cevazı konusunda selef arasında tartışma olmamıştır. Onlardan hiçbiri böyle bir evliliğe karşı çıkmamıştır. İbn Ömer dışında sahabe ehli kitapla evlenmenin helal olduğu konusunda ittifak etmiştir.

¹⁹⁷ sorularlaislamiyet.com/musluman-bir-erkeg-ehl-i-kitap-baska-dinden-hristiyan-veya-yahudi-bir-kadinla-evlenmesi-caiz-mi [Erişim Tarihi: 28.09.2006].

¹⁹⁸ Mâide, 5/5.

¹⁹⁹ Mâide, 5/5.

Harbî olan ehli kitap bir kadınla evlenme konusunda benim tercihim bazı çağdaş âlimlerin belirttiği görüştür. O da toplumun genel yararına olduğu zaman şer'î siyasetin bir gereği olarak harbi ya da Dârü'l-Harb'de ikamet eden kitâbî olan bir kadınla evlenmenin yasaklanabilmesidir. Burada gayri müslim kadının ahlakıyla ahlaklanma, onun dinine uyma gibi nikâhın yol açabileceği mefsedetleri def etme ve seddü'z-zerâi' ilkesi esas alınmaktadır. Çünkü evlilik bağı sevgi ve merhamete dayanmaktadır. Müslümanlarla savaşan ve onlar için fırsat kollayan bir toplumla bu gerçekleşemez. En büyük felaket ise bu evlilikten meydana gelen çocukların annelerinin eğitimi üzerine büyümesidir. Zira annenin ilk okul olan ailedeki konumu ve babanın işi gereği genelde evin dışında olmasından dolayı çocuklar babadan daha çok anneye bağılılar ve ona yakınlar. Bu da çocukların annelerinin dinini kabul etmelerine yol açabilmektedir. Bu şartlar değiştiği zaman ve bu evliliğin meşru bir gerekçesi bulunduğu bu hüküm gene mubah olur.

Çağdaş âlimler ehli kitap bir kadınla evlenildiği zaman riayet edilmesi gereken şu şartları zikretmişlerdir:

1. Onun kitâbî olduğundan emin olmak gerekir. Yani Yahudi ve Hıristiyanlık gibi semâvî bir aslı olan bir dine inanması gerekir.
2. Muhsan olması gerekir. İbn Kesîr ve İbnü'l-Kayyim'a göre ayette muhsan olmaktan maksat iffetli olmasıdır.
3. Onlarla evlenmek Müslüman kadınları terk etmeye sebep olmamalıdır.
4. Şer'î nikâh akdinin erkânları ve şartları bulunması gerekir.
5. Ehli kitap olan kadın harbî olmaması gerekir. Yani zimmi olması gerekir.
6. Kitâbî bir kadınla evlenmek sonucu bir mefsedet ya da zarar çıkmaması gerekir.
7. Kitâbî olan kadının dinine bağılı olması gerekir. Bu şartı tespit etmek kolay bir iş değildir.
8. Bu kadının domuz, içki ve uyuşturucu gibi haram olan bir şeyi çocuklarına yedirmemesi gerekir.
9. Genelde kadın etkilenen ve erkek de etkileyen olduğu için erkeğin, kadını Müslüman etme umuduyla bu evliliği yapması gerekir.

10. Bunun mubah olmasının bir ruhsat olması gerekir. Yani Müslüman bir kadını bulamama ve sıkıntıya girme endişesiyle sınırlı olması gerekir.

11. Erkeğin sözlü ve pratik olarak İslam ve onun öğretilerine bağlı kalması ve Müslüman bir toplumda yaşaması gerekir.

D. MİSYÂR NİKÂHI

1. Misyâr nikâhının tanımı

Misyâr nikâhı klasik fıkıhta olmayan yeni bir meseledir.²⁰⁰ Bu nedenle çağdaş İslam hukukçularının çoğu bu evlilik türünü ifade eden bir tanım yapmak ve hukuki niteliğini ortaya koymak için yoğun çaba sarf etmişlerdir. En genel ifadesiyle kadının birtakım haklarından vazgeçtiği şerî bir evlilik olan misyâr nikâhına dair yapılan tanımlar birbirine çok yakındır. Bu yüzden aşağıdaki tanımla yetineceğiz:

Zuhaylî bu konuda şöyle demektedir:²⁰¹ Misyâr nikâhı, kadının mesken hakkı, kendisi ve şayet doğurursa çocuklarının nafakası gibi bazı mali haklarından ve kocasıyla geceleme konusunda kumasıyla arasında sıra hakkı gibi bazı haklarından feragat etmesi ile kocasının sadece bazı günlerde evde gecelemesine razı olması şartıyla bir erkek ile bir kadın arasında şahitler ile veliler huzurunda icap ve kabul ile yapılan nikâh akdidir.

Ayrıca Zuhaylî şunları da kaydeder: Misyâr nikâhı, bazen resmi makamlarca güvence altında olur bazen de bu güvenceden yoksun kalır, bazen alenen yapılır bazen de taraflar bu evliliği gizli tutma konusunda anlaşılır. Bu evlilikten doğan çocukların nesebi sahihtir. İkisinden birisinin ölmesi ve diğerinin sağ kalması durumunda karı koca arasında miras hukuku sabit olur. Kadın bu evlilikte evden çıkma konusunda tamamen özgürdür, kocasından izin almasına gerek yoktur. Bunun sebebi, kocanın nafaka yükümlülüğünün olmamasıdır. Çünkü kocaya itaat nafakayı temin etmesine bağlıdır. Nafaka temini olmadığına göre itaat de vacip değildir.

Necîmî'ye göre misyâr, şerî şartlarını ve rükünlerini sağlayan, tarafların evlilikten doğan bazı hakların düşürülmesine razı olduğu ve sınırlı biçimde ilan edilmesi konusunda anlaştıkları bir evliliktir.²⁰²

²⁰⁰ İbn Kudâme, misyâr nikâhına benzer şu durumları zikretmiştir: Bir erkeğin evlendiği kadının yanında haftada bir gün sadece cuma günleri geceleme şartı koşması. Evlendiği kadına kendisine her ay 5 veya 10 dirhem infakta bulunması şartını koşan erkek. Bir erkeğin evlendiği kadına kadına belirli günleri ayırma şartını koşması.... Bk. İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 450-451.

²⁰¹ Zuhaylî, Vehebe Mustafa, *Ukûdü'z-zevâci'l-müstehdese ve hükmühâ fi'ş-şerîa*, Mekke, Mecme' el-fıkhî'l-İslami 18. Sempozyum. s. 8-9.

²⁰² Necîmî, Muhammad b. Yahya, *Ukûdü'z-zevâci'l-müstehdese ve hükmühâ fi'ş-şerîa*, Mekke, Mecme' el-fıkhî'l-İslami 18. Sempozyum. s. 11.

2. Misyâr nikâhının hükmün

Misyâr nikâhının hükmüne gelince bu konuda muasır İslam hukukçuları arasında farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Buna göre caiz ve haram diyenler olduğu gibi tevakkuf edip görüş beyan etmeyenler de olmuştur. Biz burada konunun uzamaması için sadece her bir görüşün sahiplerine ve delillerine yer vermekle yetineceğiz.

Birinci Görüş (Caiz Diyenler)

Misyâr nikâhı caizdir. Çünkü sonuçlarını doğran sahîh bir akitte bulunması gereken şartları ve rükünleri haiz bir akittir. Ne var ki bu nikâha caiz diyen İslam hukukçularından bir kısmı bu evliliği tavsiye etmezler. Aileye bakmak, eşlerin huzur bulması vb. nikâh akdindeki şerî maksatların bir kısmını bulundurmaması nedeniyle de mekruh görürler. Bu görüşte olanların bazıları şunlardır:

Nasr Ferîd Muhammed Vâsıl, Abdülaziz b. Bâz, Yusuf el-Karadâvî, el-Müsteşâr Hasan Muhammed el-Hafnâvî, Vehbe ez-Zuhaylî, Abdullah b. Abdurrahman el-Cibrîn, Abdülmelik b. Yusuf el-Mutlak, İbrahim b. Salih el-Hadîrî, Abdülaziz b. Abdullah Âl Şeyh, Hüseyin b. Muhammed Âl Şeyh, Ahmed el-haccî el-Kurdî, Mahmud Ebû Leyl, Numan Abdürrezzak es-Sâmîrî, Adil Ahmed Abdülmevcûd, Abdullah b. Menî‘, Ezher Şeyhi Muhammed Seyyid et-Tantâvî, Sa‘d el-Anzî, Sa‘ûd eş-Şureym, Ahmed Musa es-Sehlî, Muhammed b. Yahya b. Hasan en-Necîmî, Rif ‘at Fevzi, Abdülbarî ez-Zemzemî, Kuveyt Fetva Kurulu, Mısır Fetva Kurulu, İslam İşbirliği Konferansına bağlı İslam Fıkıh Akademisi. Görüşlerinin dayanağı şunlardır:²⁰³

{وَأَتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا}-1
“Kadınlara mehirlerini (bir görev olarak) gönül hoşluğuyla verin. Eğer kendi istekleriyle o

²⁰³ Atiyye Bahr, Samiyye Abdurrahman, *Ukûdü’z-zevâci’l-mu‘âsira fi’l-fikhi’l-İslâmî*, Yüksek Lisans Tezi, Gaze İslami Üniversitesi, İslam Hukuku, 2005/2006. s. 81; el-Mutlak, Abdul-Malik b. Yusuf, *Zevâcü’l-misyâr; dirâse fikhiyye ve’c-timâiyye nakdiyye*, by, Daru İbn La‘bun, Riyad, 1423. s.112-119; en-Necîmî, *Ukûdü’z-zevâci’l-müstehdese ve hükmühâ fi’ş-şerî‘a*, s. 29-34; Karadâvî, Yusuf, *Havle zevâci’l-misyâr*, Mekke, Mecme’ el-fikhi’l-İslami 18. Sempozyum. s. 19-21; el-Aşkar, Müsteciddât fikhiyye ve hükmühâ fi kadaye’z-zevâc ve’t-talâk, s. 175-179; Abdullah Muhammed, Halil İbrahim, *Suvaru müstecidde li akdi’z-zevâc*, Yüksek Lisans Tezi, Nablus en-Nacaul-Vataniyye Üniversitesi, İslam Hukuk, Falestin, 2010. s. 72-76; Zuhaylî, Ukûdü’z-zevâci’l-müstehdese ve hükmühâ fi’ş-şerî‘a, s. 11; es-Sühelî, Ahmad b. Musa, *Ukûdü’z-zevâci’l-müstehdese ve hükmühâ fi’ş-şerî‘a*, Mekke, Mecme’ el-fikhi’l-İslami 18. Sempozyum. s. 24-27.

mehrin bir kısmını size bağışlarsa, onu da afiyetle yiyin.”²⁰⁴ ve {وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُورًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ} “Eğer bir kadın kocasının, kendisine kötü davranmasından yahut yüz çevirmesinden endişe ederse, uzlaşarak aralarını düzeltmelerinde ikisine de bir günah yoktur. Uzlaşmak daha hayırlıdır.”²⁰⁵ Birinci ayette Allah (c.c) kadına mehir hakkının bir kısmından vazgeçmesine imkân tanımıştır. İkinci ayette ise Ubâde’den (r.a) rivayet edildiği üzere şöyle dedi: “Bu ayeti sordum bana şöyle dedi: Karısının haklarından bir kısmı zayi olan bir erkeğin onunla razı olduğu bir şey üzerine sulh yapmasıdır. Şayet kadın razı olmazsa kocanın ona adil davranması ya da onu razı etmesi veyahut da boşaması gerekir.”²⁰⁶ İşte bu rivayetlerden anlaşıldığı üzere kadın nafaka ve onu nikâhında tutup boşamaması karşılığında kasm hakkından vazgeçebilir.²⁰⁷

2- Kadının kasm ve nafaka haklarından vazgeçmesinin cevazı konusunda getirilen delillerden birisi de sünnetle sabit olduğu üzere Sevde’nin (r.a) geceleme sırasını Hz. Aişe’ye (r.a) hibe etmesidir. Hz. Aişe’den gelen rivayette: « أَنْ سَوْدَةَ بِنْتُ زَمْعَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَهَبَتْ يَوْمَهَا لِعَائِشَةَ، وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْسِمُ لِعَائِشَةَ يَوْمَئِذٍ يَوْمَهَا وَيَوْمَ سَوْدَةَ » “Sevde b. Zem’a (r.a) gecesini Aişe’ye hibe etmesi üzerine Hz. Peygamber (s.a.s) Aişe için hem kendi gününde hem de Sevde’nin gününde kasmde bulunuyordu.”²⁰⁸

3-Ukbe’den (r.a) Hz. Peygamber (s.a.s): « أَحَقُّ مَا أَوْفَيْتُمْ مِنَ الشَّرْطِ أَنْ تَوْفُوا بِهِ مَا » « استحللتم به الفروج Yerine getirilmeye en ziyade lâyük olan şart, kadınları helal kılmak üzere kabul ettiğiniz şartlardır.”²⁰⁹ Hadiste insanın kendi üzerine öne sürdüğü şartlara teşvik edilmiştir. Ayrıca yerine getirilmesi en layık olan şartların ferçleri mübah kılan akitlerle ilgili olan şartlar olduğuna işaret vardır ki bunlar da evlilik akitleridir. Kocanın misyâr nikâhında mesken, nafaka ve geceleme konusunda kasm gibi hakların düşürülmesi şeklindeki şartları yerine getirilmesi gereken şartlardandır.²¹⁰

²⁰⁴ Nisa 4/4.

²⁰⁵ Nisa 4/128.

²⁰⁶ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, III, 501.

²⁰⁷ el-Kudât, *Zevâcî’l-misyâr, ve hükmühü’ş-şerî*, s. 14-15.

²⁰⁸ Müslim, *Rada’*, h. 3702.

²⁰⁹ Buhârî, *Nikâh*, b. 53.

²¹⁰ Karadâvî, *Havle zevâcî’l-misyâr*, s. 9.

4- Misyâr nikâhı, erkek ve kadın açısından birçok maslahatı gerçekleştirmektedir. Fitrî olan cinsellik ihtiyacını giderme ve kişiyi hayâsızlıktan alıkoyar ki bunlar şeriatın evliliğe bağlı maksatlarındandır. Diğer taraftan bazı toplumlarda yaygın olan evde kalma oranını düşürmekte ve Müslümanların doğurganlığını arttırmak suretiyle sayısını çoğaltmaktadır.

5- Misyâr, her ne kadar kadın bazı haklarından vazgeçse de -ki bu onun hakkıdır- şartları ve rükünleri bütünüyle mevcut olan bir evlilik akdidir. Çünkü kadın bu hakka sahip ve kişi kendi hakkını düşürmeye hak sahibidir. Bu da akdin sıhhatini etkilemez.

6- Nikâh akdinde asıl maksada ve amaca etkisi olmayan her şart sahih olup nikâh akdinin butlânına yol açmadığı gibi ona bir hâlel de getirmez.

İkinci Görüş (Haram Diyenler)

İslam hukukuna göre misyâr nikâhı haramdır. Birçok zararı bulundurması gerekçesiyle çağdaş İslam hukukçularının bir kısmına göre bu evlilik caiz değildir. Doğurduğu kötü sonuçların başında çocukların baba terbiyesinden yoksun kalmaları ve bunun onların ahlakı üzerinde olumsuz etkisinin bulunması gelmektedir. Bu yaklaşımın sahipleri şunlardır:

Muhammed Nâsiruddîn el-Elbânî, Abdülaziz el-Müsnid, Uceyl Câsım en-Neşemî, Muhammed ez-Zuhaylî, Abdullah el-Cubûrî, Ömer Süleyman el-Aşğar, Muhammed Abdülğaffar eş-Şerîf, Mahmud es-Sertâvî, İbrahim Fazıl ed-Debû, Alâuddîn Za'terî, Ali el-Karadâğî, Cebr Fazîlât, Muhammed es-Sâlih, Muhammed Hafız eş-Şerîde ve diğer birkaç isim. Görüşlerini şu delillerle temellendirdiler:²¹¹

1- Bu evlilikte kadının küçük düşürülmesi söz konusudur. Ayrıca kadına istediği gibi vaktini değerlendirme fırsatı tanımakla birlikte eşitliği talep etmesi durumunda boşama tehdidiyle karşı karşıya kalmaktadır. Şu halde erkek hiçbir yükümlülük altına girmeden cinsel isteklerini gidermektedir.

2- Misyâr nikâhı akdin gereği olmayan şartları barındırmaktadır. Ayrıca bu şartlar şerî makâsadı da nefyettirmektedir. Çünkü şeriat istikrarlı ve güvenli bir aile

²¹¹ Atiyye Bahr, Ukûdü'z-zevâci'l-mu'âsıra fi'l-fikhi'l-İslâmî, s. 81; el-Mutlak, Zevâcü'l-misyâr; dirâse fikhiyye ve'c-timâiyye nakdiyye, s.120-123; en-Necîmî, Ukûdü'z-zevâci'l-müstehdese ve hükmühâ fi'ş-şerî'a, s. 34-36; Karadâvî, Havle zevâci'l-misyâr, s.19-21; el-Aşkar, Müsteciddât fikhiyye ve hükmühâ fi kadaye'z-zevâc ve't-talâk, s. 179-183; Abdullah Muhammed, Suvaru müstecidde li akdi'z-zevâc, s. 77-79; Zuhaylî, Ukûdü'z-zevâci'l-müstehdese ve hükmüha fi'ş-şerîa, s. 11; es-Sühelî, Ukûdü'z-zevâci'l-müstehdese ve hükmüha fi'ş-şerîa, s. 27-29.

kurulmasını ister. Kocasının onu ne zaman boşayacağını ya da onu nikâhında tutup tutmayacağını bilmeyen, endişe ve korku içinde yaşayan bir kadının huzurlu ve sevgi dolu olması mümkün değildir. Bu evlilikten bazen çocuklar doğar ve babanın eve az gelmesinden dolayı terbiyeleri olumsuz etkilenir.

3- Bu evlilik, fesât ve hayâsızlığa vesile kılınarak zayıf iradeli kimseler tarafından yapılmaktadır. O halde sedd-i zerai prensibi gereğince haram olması gerekir. Çünkü harama götüren her şey haramdır. Ayrıca siyaseti şerîyye gereği de bu böyledir.

4- Birinci karıya açtığı zarardan dolayı koca günahkâr olur. Zira ondan habersiz misyâr evliliği yaptığı kadınla birlikte bir miktar vakit geçirecek, onunla muaşeretinde bulunacaktır. Hâlbuki bu vakit de hak da ilk eşe aittir.

5- Akitlerde asıl olan şekil değil, maksatlardır. Bu yüzden Şâri şart ve rükünlerini bulundurmasına rağmen hüllecinin nikâh akdini, cuma vakti yapılan alışverişi ve kargaşa dönemlerinde silah satışı yasakladı. Şeriatın bu akitleri yasaklamadaki maksatlarına bakıldığında benzer şekilde fesada yol açan diğer akitleri de yasakladığı sonucuna ulaşırız.²¹²

Üçüncü Görüş (Çekimser Kalanlar)

İslam hukukçularından bir grup, misyâr nikâhının hükmü konusunda tevakkuf halindedirler. Bu İslam hukukçuları bu evliliğin haram veya mübah olduğu hususunda görüşünü açıkça ifade etmezler. Bu da onların bu konuda bir tercihte bulunmadıklarını ortaya koymakta, onların daha fazla araştırma yapmaya ve konuyla ilgili bilgi toplamaya ihtiyaç duyduklarını gösterir. Bunlar; Muhammed Salih el-Useymin, Ömer Sa'ûd el-Îd, Fâlih Mutlak, İrfan Hassuneve diğer bazıları. Bu konuda şu delillere dayanırlar:²¹³

1- Bu evlilik konusunda insanlardan bazıları şerî sınırı aşmıştır. Ayrıca bu nikâh sadece zayıf iradeli kimselerce yapılmaktadır. Bu iş için aracılık hizmeti

²¹² el-Aşkar, *Müsteciddât fıkhiyye fi kadâyae'z-zevâc ve't-talâk*, s. 182.

²¹³ Atiyye Bahr, *Ukûdü'z-zevâci'l-mu'âsıra fi'l-fikhi'l-İslâmî*, s. 81; el-Mutlak, *Zevâcü'l-misyâr; dirâse fıkhiyye ve'c-timâiyye nakdiyye*, s.124; en-Necîmî, *Ukûdü'z-zevâci'l-müstehdese ve hükmühâ fi's-şerî'a*, s. 37; Karadâvî, *Havle zevâci'l-misyâr*, s. 19-21; el-Aşkar, *Müsteciddât fıkhiyye ve hükmühâ fi kadaye'z-zevâc ve't-talâk*, s. 183-184; Abdullah Muhammed, *Suvaru müstecidde li akdi'z-zevâc*, s. 79-82; Zuhaylî, *Ukûdü'z-zevâci'l-müstehdese ve hükmüha fi's-şerî'a*, s. 11.

yapan ofisler kurulup, bir piyasa belirlenir hale geldi. İşte tüm bunlar misyâr nikâhının mübah olduğunu söyleme hususunda tevakkufu gerekli kılmaktadır.

2- Bu evlilik, karı koca arasındaki ünsiyet ve karşılıklı menfaatlenme (muta) dışında şeri evliliğin gerçekleştirdiği hedeflerin hiçbirini yerine getirmemektedir. Hâlbuki evliliğin daha derin ve daha geniş maksatları vardır. Ayrıca bu evliliğin mahzurları da çoktur. Mesela yaygınlaştıkça razı olunan bir olgu olabilmektedir. Bu nedenle hükmü konusunda tevakkuf etmek gerekir.

3- Bu evliliğin doğuracağı büyük zararlardan kaynaklı endişeler, hükmü konusunda tevakkuf etmeyi gerekli kılmaktadır. Nitekim mefsedetlerin giderilmesi, menfaatlerin temininden evladır.²¹⁴

İlim ehlinin görüşlerine ve delillerine kısaca yer verdikten sonra konu etrafında ortaya çıkan ihtilafların şu noktalara dayandığını gördük:

1- Gizli evliliklerle misyâr nikâhı arasındaki mevcut şüphe.

Gizli evliliği taraflar -karı koca- veliler ve şahitler olmadan kendi aralarında yaparlar. Üstelik bu kimseye bildirilmez (ilan edilmez) ve resmi hiçbir kayıt altına da alınmaz. Bunun aksine insanların bundan haberi olmaz; ikisi arasında gizli olur. İslam âlimleri bu evliliğin bâtil olduğu konusunda ittifak halindedirler. Biz burada bu evlilik türünü kastetmiyoruz, konumuz bu değildir.

Eskiden beri ilim ehlinin bildiği ve ele aldığı gizli evlilik, veliler ile şahitler huzurunda yapılan, fakat kimseye duyurulmaması konusunda tarafların anlaşmaları nikâhtır. İşte bu şekildeki gizli evlilikler şartlarını ve rükünlerini sağlaması ile eşlerin birbirlerinden faydalanması, miras, hürmeti müsahara gibi sonuçlar doğurması ve doğacak çocukların nesebinin sahih olması bakımından misyâr nikâhıyla aynıdır. Her iki evlilik, yapılmasını doğuran sebeplerin çoğunda birbirine benzerlik göstermektedirler. Bu sebeplerin başında evliliğin gizli tutulması gelir. Gizli evlilikte aslanan zaten evliliğin ailelerden ve bütün insanlardan gizli tutulmasıdır. Misyâr nikâhı ise ilan edilir, gizlilik sadece kocanın ailesiyle sınırlıdır. Öte taraftan misyâr, nafaka ve geceleme hakkının düşürülmesi açısından gizli evlilikten ayrılmaktadır.

Gizli evliliğin hükmünde gizlilik ulemâ arasında ihtilaf noktasıdır. Üç imama göre bu sahihtir. Çünkü Onlara göre şahitlerin bulunması ilan için yeterlidir. Buna

²¹⁴ Necimî, *Ukûdü'z-zevâci'l-müstehdese*, s. 37.

karşılık imam Mâlik (r.a), zifaf gerçekleşmeden bu akdin feshedilmesi görüşündedir.²¹⁵ Gizli evliliğin -ki cumhura göre bu sahihtir- hükmüne binaen misyâr nikâhının sahih olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü misyârda gizlilik oldukça sınırlı olup, genelde kocanın ailesine yönelik olur.

2- Kocanın kadına ait kasm ve nafaka gibi hakların ıskatını şart koşması.

İslam âlimleri nafaka, mesken ve gecelemede kasm hakkını düşüren bir şartın öne sürülmesinin hukuki niteliği konusunda ihtilaf halindedir. Bazılarına göre bu, akdin aslından olmayan bâtil bir şarttır. Bu nedenle şart geçersiz akit sahihtir. Hanefiler, Şafîler ve râcih görüşlerine göre Hanbelîler bu görüştedirler.²¹⁶ Buna karşılık diğerleri bu şartın akdin gereğine aykırı olduğunu, dolayısıyla şartın da akdin de bâtil olduğunu savunurlar. Bu görüş Hanbelîler'den rivayet edilen diğer bir rivayete göredir.²¹⁷ Mâlikîler'in akdin feshedilmesi hususunda zifaktan öncesini ve sonrasını ayırmaları, zifaktan sonra feshin doğuracağı kötü sonuçların olmasından kaynaklanmaktadır.²¹⁸ Başkaları ise evlilikten umulan asıl maksadın bu şartlarla birlikte mevcut olduğunu kaydederler. Mesken, nafaka ve kasm haklarına bağlı olan bazı maslahatların bulunmaması, maslahatın tamamen yok olmasından evladır. Buna göre akitle birlikte şartın da geçerli sayılması evla olur ki bu Hanbelî mezhebinden gelen üçüncü bir görüştür.²¹⁹

Burada akdin sahih olduğu şeklindeki görüşün tercih edilmesi mümkündür. Çünkü mesken, nafaka ve kasm gibi haklar akdin sonuçlarındandır. Akdin aslından değildir. Şu halde şayet akdin şartları ve rükünleri eksiksiz olarak mevcutsa sonuçlarını doğuracak şekilde sıhhatine hükmetmek gerekir. Bunun yanı sıra hukuken akdin gereği olarak ortaya çıkan sonuçlara muhalif olan şartlar da bâtil olur. Maslahat ve mefsedet ölçüsüne göre de bu akdin sahih, şartların bâtil sayılması gerekir. Mefsedet, şartla birlikte akdin de geçersiz sayılmasıdır. Ancak yapılması gereken mefsedetın giderilmesi ki bu da sadece şartların iptaliyle olur.

²¹⁵ Dasûkî, *Hâşiyetü 'd-Düsûkî ale 'ş-Şerhi 'l-kebîr*, II, 236.

²¹⁶ Şafîî, *el-Ümm*, V, 79; İbn Nüceym, *el-bahru 'r-râik*, III, 108; İbn Davbân, *Menâri 's-sebîl*, II, 174.

²¹⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VI, 551.

²¹⁸ Mevvâk, Ebü Abdillâh Muhammad b. Yusuf(ö.897/1492) *et-Tâc ve 'l-iklîl*, 2. Baskı, Daru'l-Fikr, Beytur, 1398/1978. III, 444.

²¹⁹ Merdâvî, *el-İnsâf*, VIII, 165.

Maslahatı ise akdin sıhhatine hükmetmekle mümkün olur. Buna göre misyâr nikâhı caiz, kadının mesken, nafaka ve kasm gibi hakları da saklı kalır. Kadın bu haklarını dilediği zaman talep edebilir. Çünkü genelde kadının kendisi bu haklarını ıskat etmektedir. Koca haklarından vazgeçmesi şartıyla onunla evlenmiş değildir.

3- Misyâr nikâhı ile ilgili şeriatın maksatlarına aykırı mıdır?

Misyâr nikâhının çocukların terbiyesi, çocukları ve aileyi gözetme ile sevgi gibi evliliğin şerî maksatlarına aykırı olduğu iddiasına gelince, bunların evliliğin zatıyla ilgili bir ilgisinin olmadığını belirtmeliyiz. Farklı bir ifadeyle misyâr nikâhında bu maksatlara muhalefet etmek şart değildir. Bu durum eşlerden birinin veya her ikisinin İslam'ın öğretilerine göre yükümlülüklerini yerine getirmemesi şeklindeki tasarruflarındandır. Ayrıca bu durum sadece misyâr evliliğiyle ilgili olmayıp, normal evliliklerde de söz konusu olabilmektedir. Nice babalar var çocuklarının terbiyesiyle ilgilenmezler, karılarının haklarına riayet etmezler. Aynı şekilde birçok kadın da var ki kocalarına karşı görevlerini yerine getirmezler. Öyleyse bu vb. durumların meydana gelmesi korkusuyla bu evliliğin sahih olmadığına veya haram olduğuna hükmedilebilir mi? Hayır! Âlimlerden hiç kimse bunu söylememiştir. Bilakis evlilik sahihtir ve eşlerden her biri şerî maksatlara muhalif tasarruflarından dolayı hesaba çekilir.²²⁰

Bu mesele ile ilgili bazı çağdaş hukukçular görüşleri:

1- Halil İbrahim, Misyâr nikâhına bakıldığında kuruluşu sırasında tarafların rızası, velinin izni, şahitler, mehir, evliliğin işleyişi sırasında talak vb. hükümler; sonlanmasında miras, iddet gibi sonuçlara saygı aynen kabullenilmektedir. Hepsinden önemlisi gerçek bir evlilik niyeti mevcuttur. Burada sadece kadının bazı kişisel ve mali haklarından feragatı söz konusudur. Misyârın ortaya çıkışında istisna kabilinde bir takım sebeplerin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeplere bağlı olarak misyârın olumlu olarak görülebilecek yönleri bulunsa da olumsuz tarafları da gözükmektedir. Bunlar şartlara göre değişkenlik arz etmektedir. Dolayısıyla bu nikâha ilke olarak cevaz vermek yerine onu bu tür sebeplere ve şartlara bağlı olarak değerlendirmek gerekir. İdeal anlamda nikâhın ruhuna pek uygun gözükmeyen bu tür evliliğin ortaya çıkmasında etkin olan sebeplerin

²²⁰ Müembevî, *Fıkhü'l-maslaha fi'ş-şerîati'l-İslâmiyye*, s. 332.

ortadan kaldırılması için çaba sarf etmek esastır. Bireysel ya da toplumsal özel haller dışında böyle bir nikâhla evlilik yapmaktan kaçınmanın, yaygınlaşmasını önleyici tedbirlerin alınmasının daha isabetli olacağı belirtilmelidir.²²¹

2- Ahmet Yaman, Günümüzde özellikle körfez ülkelerinde görülen ve tarafların ayrı evlerde yaşayıp evlilik akdinin hukuki gereklerinden birçoğunu kendi istekleriyle ıskat ederek sadece cinsel ihtiyaçları için bir araya gelmeleri anlaşması üzerine kurulan misyâr nikâhı bazı müftülerden onay almıştır. Her iki fetva da sadece şekli uygunluğu esas almış; iffet, istikrar, sevgi, rahmet, akrabalık gibi dinin, aile kurumu ve nikâh ile amaçladığı güzellikleri bir tarafa bırakmıştır. Dahası böyle girişimlerin doğuracağı ahlak zafiyetini ve dolayısıyla bunun fertler ve hatta toplumlar üzerindeki çözücü ve bozucu etkilerini göz ardı etmiştir. Nitekim bu önemli ahlak unsurunu hesaba katmadan verilen fetvalar, bir adım sonra “ yaz nikâhı” diye çevirebileceğimiz *zevacü'l-misyar ez-zevacü's-sayfi*'lere ve *zevacü'l-frend*'lere İslam toplumlarında rastlanmasına sebep olmuştur. Öyleki, artık katalog üzerinden seçilen eşlerle kısa süreli evlenmeler görülür olmuştur.²²²

3- Saffet köse, Sonuç olarak misyarın ortaya çıkışında istisna kabilinden bir takım sebeplerin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle erkeklerden gelen bu tür tekliflere kadınların bir takım şartların zorlaması sebebiyle sıcak baktıkları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu nikâha ilke olarak cevaz vermek yerine onu bu tür sebeplere ve şartlara bağlı olarak değerlendirmek gerekir. Öncelikle ideal anlamda nikâhın ruhuna pek uygun gözükmeyen bu tür evliliğin ortaya çıkmasında etkin olan sebeplerin ortadan kaldırılması için çaba sarf etmek lazımdır. Özel zaruret halleri dışında böyle bir nikâhla evlilik yapmaktan kaçınmanın, yaygınlaşmasını önleyici tedbirlerin alınmasının daha isabetli olacağını belirtmeliyiz. Bu konuda en temel esas özel durumlara bağlı olarak misyâra izin verilmemesi halinde ortaya çıkacak zarar, izin verilmesinden daha fazla olacak ise “*iki fesad tearuz ettikte ehaffi irtikâp ile a'zaminin çaresine bakılır*” ya da “*ehven-i şerreyn ihtiyar olunur*” kaideleri gereğince onun cevazına hükmedilebilir. Ama bir azimet hükmü olarak kabul edilmesi İslam hukukunun ruhuna aykırı gözükmektedir.

²²¹ Acar, *İslam Aile Hukuku*, s. 144-145.

²²² Yaman Ahmet, *Fetva Usulü ve Adabı*, 2. Baskı, İfav Yayınları, İstanbul, 2018. s. 165.

Misyârın özel durumlara göre caiz görülebileceği hallerde, bunları öncelemekten ziyade, daha önemli gerçeklerin bulunmasına ihtiyaç vardır.²²³

Bu evlilikte kadının bazı haklarından vazgeçmesi üzerine terettüp eden sonuçlar ile misyâr nikâhından gizlilik şüphesi çerçevesinde konuyla ilgili ulemanın görüşlerine ve delillerine yer verdikten sonra misyâr nikâhının cevazı ve sıhhati şeklindeki görüşü tercihe şayan buluyorum. Araştırmacıların çoğu aşağıdaki sebeplerden dolayı bu görüştedir.

1- Evliliğin şerî maksatları arasında nesebin ve neslin korunması vardır. Bunu gerçekleştirecek gerçek araç şerî evliliktir. Misyâr nikâhı da rükünlerini ve şartlarını tam olarak bulundurduğu için şerî evlilikler cümlesinden sayılır. Kadının bazı haklarından feragat etmesi bu akdin sıhhatini etkilemez. Çünkü hak sahibi olan kendisidir ve onu düşürmek de kendisinin rızasına ve tercihine bağlıdır. Dolayısıyla neslini ve ırzını koruma amacıyla bu evliliği yapmasının önünde bir engel yoktur. Binaenaleyh bu bekâr veya evde kalmak suretiyle çirkin işlere bulaşma korkusuyla ortaya çıkacak mefsetetlerden daha hayırlıdır. Çünkü bu evlilikte maslahatların temini ve mefsetetlerin önlenmesi vardır.

2- Nafaka, mesken ve kasm gibi hakların ıskatını gerektiren şartlar, ilim adamlarının ittifakı ile evliliğin şerî maksatlarına aykırı fâsit şartlardandır. Ancak genelde kadının kendisi bu haklarından vazgeçmektedir. Kocanın evliliği bu şartlarda yapması söz konusu değildir. Bu iyilik ve takva üzerine yardımlaşma, güzel geçinme kabilindedir. Nitekim kadının mesken, nafaka ve kasm hakkı baki olup, dilediği zaman bu haklarını isteyebilir.

3- Bu evlilik gizli yapılan evliliklerden farklıdır. Çünkü bundaki gizliliğin çerçevesi oldukça sınırlıdır. Ayrıca hakların korunması ve geleceğin teminatı için misyâr nikâhının resmi kayıt altına alınarak tescillenmesi daha isabetli olur. Böylece fesâda veya Şârî'in evliliğin meşruiyetine dair maksatlarına aykırı bir amacı gerçekleştirmek için vesile yapılmamış olur. Ayrıca kadının terbiye edilmeleri gibi çocuklarının haklarından vazgeçmesi de caiz değildir.

²²³ Köse, “Aile Hayatıyla İlgili Problemler” *İslam Hukuku El kitabı*, s. 696.

E. EZ-ZEVÂCÜ'L-MÜYESSER / ARKADAŞ (FRIEND) EVLİLİĞİ

1. Friend Evliliğın Tanımı

Bu evlilik çeşidi için “arkadaş (friend) evliliğı” gerçek bir isimlendirme olmayıp, Batılı ülkelerde meşhur olduğı şekle uygun olarak bu isimle anılmaktadır. Bu konuyu ele alan ilk kişi Abdülmecid ez-Zindânî'dir. O, bu konuyu Batıda yaşayan genç erkeklerin ve genç kızların bir problemine çözüm üretmek üzere ele almıştır. Yoksa fetva verme kabilinden değil. Friend kelimesi, arkadaş anlamında İngilizce bir kelimedir. Yani arkadaş evliliğı batılı ülkelerde yaygın olan “boy friend” ve “girl friend” tabirlerini karşılamak üzere kullanılmıştır. Bu isimlendirme etrafında problemler, sorunlar ve itirazlar ortaya çıkınca “arkadaş evliliğı” tabirinin kolay evlilik anlamında “ez-zevâcü'l-müeyesser” olarak değiştirilmesine yol açtı. Çünkü Batı'daki mefhumuyla “friend evliliğı”, kadın ile erkek arasında hiçbir hak ve sorumluluk oluşmadan cinsel birliktelik yaşadıkları gayri meşru arkadaşlığı ifade eder.²²⁴

Friend evliliğı şu şekilde yapılır: Bir kadın ile bir erkek şerî nikâhın şartlarına uygun şekilde evlenirler. Ancak bu evlilikte maddi darlıktan dolayı koca karısına nafaka ve mesken yükümlülüğünü yerine getiremediğinden, taraflar kendi ailelerinin yanında yaşamaya devam etme ve belirli aralıklarla bir araya gelip cinsellik yaşama konusunda anlaşırılar. Bu durum taşınacakları bir ev elde etme imkânı buluncaya kadar devam eder.

Friend evliliğinin tanımı şu şekildedir: İslam fıkıh akademisi bu evliliğı, “Mesken ve nafaka temin edemediklerinden kadının ailesinin yanında kalmaya devam etmesi ve istedikleri zaman kadının evinde veya başka bir yerde bir araya gelme şartıyla yapılan evliliğdir” şeklinde tanımlamıştır.²²⁵

Başka bir tanıma göre, bütün şartlarını ve rükünlerini bulundurduğu halde tarafların aynı evde yaşamadığı, belirli kısa aralıklarla bir araya gelme konusunda anlaşmışları ve kadının mesken ve nafaka haklarından vazgeçtiğı evliliğdir. Bu tanımlardan çıkan sonuçlar şöyledir:

- 1- Friend evliliğı, şartlarını ve rükünleri tam olarak bulundurur.

²²⁴ el-Mutlak, Abdul-Malik b. Yusuf, *Zevâcü'l-friend beyne hukmuhu's-şerî ve vâki'u'l-muâsır*, 1. Baskı, Daru'l-Asima, Riyad, 1427/2006. s. 17-18.

²²⁵ www.themwl.org/fatawault [Erişim Tarih: yok].

2- Kadının nafaka ve mesken haklarını ıskat ettiği bir evliliğdir.

3- Tarafların bir arada yaşadıkları bir evleri yoktur. Bunun yerine kısa süreli görüşmeler için başka yerlerde buluşurlar.²²⁶

2. Friend Nikâhı ile Misyâr Nikâhı Arasında Mukayese

Şerî evliliğin rükünlerini ve şartlarını taşıyor olmaları bakımından aralarında birçok açıdan benzerlik söz konusudur. Aynı şekilde kadının mesken, nafaka ve geceleme (mebît) gibi bazı haklarından vazgeçmesi itibariyle de birbirlerine benzemektedirler. Ayrıca bu şartların zikredilmemesi de her iki evlilikte söz konusudur. Nitekim bu şartlar her iki evlilikte de akit esnasında ileri sürülmezler, zımnen anlaşılırlar. Benzeştikleri bir diğer husus tarafların birbirinden ayrı şekilde yaşamalarıdır. Bu iki evliliğin birbirlerinden ayrıldıkları hususlar ise şunlardır:

1- Friend evliliği, genelde Müslüman gençlerin gayri meşru ilişkilerden korunmanın vesilesi olarak yaptıkları bir evliliğdir. Misyâr nikâhı ise daha çok evde kalmış veya dul kadınların ırzlarını ve namuslarını korumak suretiyle hayâsızlığa düşmekten korunmak için yaptıkları bir evliliğdir.

2- Arkadaş evliliğinde eşlerin maddi durumları düzelip aynı evde yaşamaya başlayıncaya kadar nafaka ve mesken erkeğin ve kadının aileleri tarafından karşılanır. Misyâr evliliklerinde zengin olduğu için kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek durumda olan kadının bizzat kendisi nafaka ve mesken haklarından vazgeçmektedir.

3- Bir araya geldikleri zaman dilimi kısa da olsa misyâr nikâhında eşler kadının evinde bir araya gelirler. Friend evliliğinde ise eşlerin taraflardan birinin evinde buluşmaları söz konusu değildir.

4- Gayri meşru ilişki yaşadıkları şüphesinin ortadan kalkması ve icra edilen akdin taraflar arası münasebeti her yerde helal kıldığını beyan etmek için friend evliliğinin ilan edilmesi şart koşulur. Buna karşılık misyâr nikâhı çoğu zaman karı koca arasında gizli tutulur. İkinci bir eş olarak misyâr evliliği yapan bir erkeğin sorunla karşılaşmamak için bunu ilk karısından saklaması gibi.²²⁷

²²⁶ Atiyye Bahr, *Ukûdü 'z-zevâci 'l-muâsıra*, s. 90.

²²⁷ Mümbevî Hasan, *Fıkhü 'l-maslhât fi 'ş-şerîati 'l-İslamiyye*, s. 344-345.

3. Friend evliliğın hükmü:

Daha önce geçtiği üzere bu evlilik misyâr nikâhına benzemektedir. Fukahânın misyâr nikâhının hükmü konusunda cevaz verenler, yasak görenler ve tevakkuf edenler olmak üzere ihtilafa düştüklerini göz önünde bulunduracak olursak, friend evliliğının hükmü konusunda da durumun pek farklı olmadığı görülmektedir. Ancak ilim ehlinden bazıları friend evliliğini misyâr nikâhına göre daha yakından inceleyerek üzerinde titizlikle durmuşlardır. Dolayısıyla misyâr nikâhına cevaz verdiği halde friend evliliğine caiz demeyenler olmuştur. Fukahânın friend evliliğinin hükmü konusundaki ihtilaflarını şu şekilde özetlemek mümkündür:

Birinci görüş: Çağdaş bazı ilim adamlarına göre friend evliliği caizdir. Çünkü bu evlilik hukuki açıdan bütün şartlarını ve rükünlerini taşımaktadır. Ayrıca bu evlilik muvakkat olmadığı gibi, boşanma niyetiyle de yapılmamaktadır. Bu yaklaşıma sahip olanların başında şu kimseleri sayabiliriz:

Abdülmeccid ez-Zindânî, Abdülmuhsin el-Ubeykânî, Süleyman Abdülmeccid, Ali Ebû'l-Hasan, Abdülaziz b. Bâz, Muhammed Abdülmünim el-Berrî, Muhammed Seyyid Tantâvî, Ali Leyle, Hatice Müfid, Hafız el-Keremî, Ahmed ed-Dîbân, Azîze, Abdülmelik el-Mutlak, Abdülhamid Hamdî bu görüştedirler. İslam Fıkıh Akademisi de bu evliliği hilafı evlâ görmekle beraber cevazına karar vermiştir. Bu gruptakiler görüşlerini şu şekilde temellendirmişlerdir:²²⁸

1. Bu evliliğın şart ve rükünlerinde eksiklik yoktur. İcap ve kabul, iki şahit, taraflar arasında evlilik engeli olmayıp, her biri diğeriyle evlenmeye razı olmuş ve onu tanımıştır. Mesken vb. konulara gelince bunlar nikâh akdinin sıhhatini etkileyecek şartlardan değildir. Bu nedenle akdin varlık kazanıp kazanmamasında bir etkisi yoktur.

2. Kadın anne-babasının evinde kalma imkânı bulduğu müddetçe mesken, nafaka ve geceleme gibi haklarından vazgeçme hakkına sahiptir. Tabi ki bu, akitle hükme bağlanmadıkça böyledir. Kaldı ki kadın dilediği zaman bu haklarını

²²⁸ Atiyye Bahr, *Ukûdü'z-zevâci'l-muâsıra*, s. 91; el-Mutlak, *ez-Zevâcu'l-friend bayna hükmühü aş-şari'a ve vaki'ul-muasir*, s. 22-26; en-Necîmî, *Ukûdü'z-zevâci'l-müstehdese ve hükmühâ fi's-şerî'a*, s. 79; Abdullah Muhammed, *Suvaru müstecidde li akdi'z-zevâc*, s. 87; Zuhaylî, *Ukûdü'z-zevâci'l-müstehdese ve hükmüha fi's-şerîa*, s. 18; es-Sühelî, *Ukûdü'z-zevâci'l-müstehdese ve hükmüha fi's-şerîa*, s. 74-76; Müembevî, *Fıkhü'l-maslaha fi's-şerîati'l-İslâmiyye*, s. 345-347; ed-Dervîş, *ez-Zevâcü'l-'urfî*, s. 125; as-Sabi'i, Badr Naşır, *al-Masailu'-fikhiyati'l-mustacidati fi'n-nikahu*, 1. Baskı, al-Va'yul-İslami, Kuveyt, 1435/2014. s. 174-181.

istemeye hak sahibidir. Ayrıca kadının bu haklarından vazgeçmesi genellikle sürekli olmayıp, maddi durum düzelinceye ve uygun ortam oluşuncaya kadar geçici olmaktadır.

3. Bu evlilik fikri şeriatın ruhuna, evlilikte kolaylığı ve az külfeti gerekli kılan genel maksatlarına -özellikle de Batı'da yaşayan Müslüman gençlerin durumuna- uygundur. Hatta kocanın maddi gücünü aşan yüksek meblağlı mehirlerden de sakındırılmıştır ki bu evla olanın hilafıdır.

4. Bu evlilik her ne kadar caiz olsa da toplum düzenine zarar verebilir. Ancak yine de sahih olmaya devam eder. Çünkü nikâhın maksatlarından biri olan iffetin korunmasını gerçekleştirmektedir.

5. Bu evlilik batıda yaşayan Müslüman evlatlarını ahlaki yozlaşmalardan koruma sonucunu doğurmaktadır. Çünkü beraber yaşayacakları bir ev edinmeden nikâh akdiyle birbirlerine bağlanma ve buluştuktan sonra anne-babalarının evine dönme imkânı bulmaktadırlar. Tabi ki bu durum düzenli bir hayat imkânı temin edinceye kadar başlangıç itibariyledir.²²⁹

İkinci Görüş: Yol açtığı zarar ve mefsedetler ile nikâhın aslı maksatlarından hâli olduğu gerekçesiyle çağdaş İslam hukukçularından bir kısmı friend evliliğinin caiz olmadığı görüşündedirler. Onlara göre bu evlilik mefsedetlere yol açtığı gibi, tam anlamıyla iffeti de gerçekleştirmemektedir. Ayrıca geneli itibariyle zararları faydalarından çoktur. Binaenaleyh bu kapıyı ve benzer sonuçları doğuran her evliliğin kapısını kapatmak gerekir. Çünkü bunlar gerçek anlamdaki dini, insani ve toplumsal bünyeyi bozmaktadırlar. Bu yaklaşıma sahip olanların başında şunları sayabiliriz:

Nasr Ferîd Vâsıl, Muhammed et-Tabtabâî, Muhammed b. Ahmed es-Salih, Muhammed Rifât Osman, Meleke Yusuf, Abdullah el-Ma'tûk, Vehbe Mustafa ez-Zuhaylî, Alâuddîn Za'terî, Su'âd Salih, Ahmed b. Musa es-Sühelî, Muhammed el-Mehdî. Yaklaşımlarının dayanaklarını birkaç madde halinde şu şekilde sıralayabiliriz.²³⁰

²²⁹ ed-Dervîş, *ez-Zevâcü'l-'urfi*, s. 123-124.

²³⁰ Atiyye Bahr, *Ukûdü'z-zevâci'l-muâsıra*, s. 91-92; el-Mutlak, *ez-Zevâcu'l-friend bayna hükmühü aş-şari'a ve vakı'ul- muasir*, s. 27-28; en-Necîmî, *Ukûdü'z-zevâci'l-müstehdese ve hükmühâ fi'ş-şerî'a*, s. 79-80; Abdullah Muhammed, *Suvaru müstecidde li akdi'z-zevâc*, s. 88; Zuhaylî, *Ukûdü'z-zevâci'l-müstehdese ve hükmüha fi'ş-şerî'a*, s. 18; es-Sühelî, *Ukûdü'z-zevâci'l-müstehdese ve hükmüha fi'ş-şerî'a*, s. 77-79; Müembevî, *Fıkhu'l-maslaha fi'ş-şerîati'l-İslâmiyye*, s.

1. Bu evlilik hukuki açıdan sahih olsa da karı koca arasında tam anlamıyla istikrarı gerçekleştirilmemektedir. Hatta taraflardan birinin veya her ikisinin niyeti bu evliliği sadece belirli bir süre sürdürmek olursa, bu evliliğin şeran haram olan muta nikâhına yakın olmasından endişe edilir.

2. Hz. Peygamber'in (s.a.s) evliliğe güç yetiremeyen gençleri teşvik ettiği duruma muhalefet söz konusudur. Ayrıca nikâhlanma imkânı olmayanların iffetini korumaları gerektiği şeklindeki emre de aykırıdır. Nitekim ayet-i kerimede {وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ} “Evlenmeye güçleri yetmeyenlerden, Allah kendilerini lütfuyla zengin edinceye kadar iffetlerini korusunlar”²³¹ buyurulmaktadır. Ayrıca bu durumda olanlar «وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَهُ وَجَاءٌ» “Kim evlenmeye güç yetiremiyorsa oruç tutsun, çünkü oruç onun için bir kalkandır”²³² hadisi gereğince oruç tutmaları gerekmektedir. Bu iki yoldan başka bir yol yoktur. Ayrıca Batı’da yaşayan gençlerin bu yola başvurmaları da tam anlamıyla iffeti korumak için yeterli olmadığı gibi, Nebevî sünnete de uygun düşmemektedir. Batılı ülkelerdeki sorunları ise şerî evlilik ve oruç tutmak suretiyle sabretme yollarından birisiyle çözüme kavuşturulabilir.

3. Bu evlilik şerî evliliğin maksatlarına da aykırıdır. Çünkü evliliğin maksadı sadece cinsel ihtiyacı karşılamak değildir. Evliliğin daha ulvî maksatları vardır. Zira evlilik, dini, nefsi ve toplumsal birtakım maksatları gerçekleştirmek üzere meşru kılınmıştır. Akitlerde lafız ve kalıplara değil, mana ve maksatlara bakılır.

4. Bu evlilik, bozulma ve ifsad için bir başlangıç mahiyetindedir. Şöyle ki kolay şekilde evlenebilenler, kolayca da boşanırlar. Aynı şekilde erkeğin kadını istismar etmesine de yol açmaktadır. Zira bu evlilikte erkeğin cinsel isteklerini gerçekleştirmekten başka bir hedefi yoktur.²³³

Şimdi önemine binaen bazı çağdaş araştırmacıların konuyla ilgili değerlendirmelerine genişçe yer vermek istiyoruz:

1. Abdülmecid ez-Zindânî, friend evliliğinin yeni bir nikâh türü olduğu iddiasına şiddetle karşı çıkmıştır. O’na göre bu imamlarla ulemanın ittifak

347-350; ed-Dervîş, *ez-Zevâcü’l-‘urfî*, s. 125; as-Sabi’i, *al-Masailu’-fikhiyati’l-mustacidati fi’n-nikâhi*, s. 181-184.

²³¹ Nur 24/33.

²³² Buhârî, Savm, b. 10.

²³³ Necimî, *Ukûdü’z-zevâci’l-müstehdese ve hukmuhâ fi’ş-şerîa*, s. 80.

halinde oldukları şerî evliliğin bizzat kendisidir. Şerî nikâhın rükünleri şu dört şartı bulundurmakla varlık kazanır: Veli, iki şahit, her iki tarafın kabul ettiğini gösteren irade beyanı ve üzerinde anlaşma sağlanan bir mehir. Şayet bu şartlar gerçekleşirse zorlama olmadan rızayla kadın erkeğin karısı, erkek de kadının kocası olur. Âlimlerden erkeğin müstakil bir eve, kaliteli eşyalara ve iyi bir mesleğe sahip olmasını şart koşan yoktur. Bu sayılanların tamamı insanlar tarafından ileri sürülen ve evliliği zorlaştıran şartlardır. Bu şartlar neticesinde insanlar evlenemez duruma gelerek evde kalanların sayısı arttı. Böylece gerek İslam ülkelerinde gerek Amerika ve Avrupa’da yaşayan Müslüman gençlere fesât kapıları açılmış oldu. Hâlbuki yukarıda dikkat çektiğim şerî şartlarla yetinecek olurlarsa, yaptıkları İslam âlimlerinin ittifakla kabul ettikleri nikâh akdidir. “Bu nedenle ben bu tür nikâhlanmaya sadece evlilik adını verdim.” der.²³⁴

2. Ezher şeyhi Muhammed Seyyid Tantâvî, nikâh akdi şayet yukarıda geçen şartları bulunduruyorsa evliliğin helal olduğunu kaydetti. Çünkü kadının mesken ve nafaka gibi haklarından kendi rızasıyla vazgeçmesi en doğal hakkıdır. Ancak kocanın bunu şart koşmaya hakkı yoktur. Şayet bunu şart koşar da ikisi bu konuda rıza gösterirlerse hukuki açıdan buna bir mani yoktur. Zira Hz. Peygamber (s.a.s), “*Helali haram, haramı da helal kılanlar hariç Müslümanlar şartlarına bağlıdırlar*” ve “*Yerine getirilmesi hususunda en layık şartlar kendinize kadınları helal kıldığınız şartlardır*” buyurmaktadır.²³⁵

3. Ali Leyle’ye göre, toplumda insanlar arasındaki evlilik bağı ve ilişkisi, birbirinden uzak ve ayrı yaşayanlardan değil, birbirine bağlı ve birlikte yaşayan ailelerden oluşur. Ancak iki zarardan hafif olanı, bu fetvanın Batılı toplumlarda geçerli kılınmasıdır. Çünkü bu Müslüman gençlerin ahlaki bozulmayı cezbedici unsurların gölgesinde bırakmaktan daha doğrudur. Bununla birlikte bu durumun geçici olmasını öneriyor, tarafların bir an önce ayrı bir eve çıkması için çabalamaları gerektiğini düşünüyorum. Doğu toplumlarımız için ise bu fetva uygun değildir. Çünkü bizim toplumlarda bu durumda karı koca alay konusu olurlar.²³⁶

²³⁴ Mümbevî, *Fıkhu'l-maslhât fi 'ş-şerîati'l-İslamiyye*, s. 345.

²³⁵ Mümbevî, a.g.e., s. 346.

²³⁶ Mümbevî, a.g.e., s. 347.

4. Muhamed et-Tabtabâî şöyle demektedir: Evlilikte şerî şartlar bulunduğu sahîh olur. Dolayısıyla buna friend evliliği adı verilemez. Çünkü bu isimlendirme onun yeni bir evlilik türü olduğunu anımsatır. Burada eşlerin ayrı bir eve çıkmamaları ise kadının haklarındandır. Burada kadın gecelem (mebit), nafaka gibi bazı haklarından kendi rızasıyla vazgeçmiştir. Bu ise kadının kendi rızasıyla bu haklarını istemediği müddetçe böyledir. Daha sonraki süreçte ise kocanın bu yükümlülüklerini yerine getirmesi gerekir. Çünkü bu, kadının hakkıdır. Bu yolla yapılan evliliklerin alternatifi ise mehir miktarından mübalağadan kaçınarak evliliğin kolay hale getirilmesidir. Evliliğe imkân bulamayanları ise Hz. Peygamber (s.a.s) oruç tutmaya yönlendirmiş; «يا معشر» *“Ey! Gençler topluluğu sizden kimin maddi gücü varsa evlensin, güç bulamayanlar ise oruç tutsun. Çünkü oruç onun için bir kalkandır”*²³⁷ buyurmuştur. Aynı şekilde evlilik masraflarını karşılama gücü olmayan gençlere yol göstermek isteyenler de onlara oruç tutmaya yönlendirsin. Çünkü oruç onları koruyan bir kalkandır. Gençlerin de bu konuda sabretmeleri gerekir.²³⁸

5. Nasr Ferîd Vâsıl, Bu evlilik ailevi ilişkileri gerçekleştirmeyip, şehveti gidermekten ibarettir. Kadın evlendiğinde her şeyde kocasının ortağı olur. Kocasının haklarını gözetir ve sorumluluklarını yerine getirir. Bu açıdan bakıldığında friend evliliği evlilikten beklenen şerî maksatları gerçekleştirmemektedir.²³⁹

6. Vehbe Mustafa ez-Zuhaylî: Maddî çağdaş fikirlerin ortaya attığı düşünceler, insan fitratına son derece yabancıdır. Güvenli ve istikrarlı bir hayatın sembolleri ve normal bir yaşamın gereksinimleri; medeni olan insanın doğal hayatıdır. Bu nedenle arkadaş evliliği şeklen akit gerçekleşmiş olsa bile insanlık seviyesini uygun ve değerli olmayan bir seviyeye düşürmektir. Çünkü akitlerde önemli olan manalar ve maksatlardır. Binaenaleyh bu kapının ve bu tür evliliklere götüren her yolun kapatılması gerekir. Çünkü bu evlilik, dinî yapıyı, gerçek insanlığı ve toplumsal hayatı yok etmektedir.²⁴⁰

²³⁷ Buhârî, Nikâh, b. 2.

²³⁸ Mümbevî, *Fıkhu'l-maslhât fi'ş-şerîati'l-İslamiyye*, s. 347.

²³⁹ ed-Dervîş, *ez-Zevâcü'l-'urfî*, s. 125.

²⁴⁰ Zuhaylî, *Ukuûdü'z-zevâci'l-müstehdese ve hukmühâ fi'ş-şerîa*, s. 18.

7. Ahmed b. Musa es-Sühli: Bu evlilikte gençlerin problemini İslam'ın batılılaşmasına yol açan şüpheli yöntemlerle çözüme kavuşturma söz konusudur. Her ne kadar çözümü savunanlar bunu ifade etmeseler de bu böyledir. Ayrıca bazı durumlarda, gayri meşru ilişkileri zahiren meşrulaştırma yoludur. Kaldı ki bu, şerî nikâhın bazı maksatlarından yoksun bir akittir. Birçok mefsedeye yol açmaktadır. Bunun cevazı yönünde verilen cesurca fetvada ise vahyin ve büyük ahlak sahibinin (s.a.s) getirdiği “Allah kendilerini lütfuyla onları zengin edinceye kadar iffeti koruma ve oruç tutmak suretiyle nefsi muhafaza etme” gibi şerî ahlaka tam anlamıyla aykırılık vardır.²⁴¹

8. Aljezeera Televizyon’da kunuyla ilgili –bir programda- şu şekilde tartışma oldu:²⁴²

- Hafız el-Kiremî ise şöyle der: Abdülmecid ez-Zindânî'nin ortaya koyduğu görüş genel hatlarıyla mehir gibi meselelerde evlilik konusunda kolaylığı isteyen İslam hukukunun ruhuna uygun bir yaklaşımdır. Bu, aynı zamanda Rasûlüllah (s.a.s) ve sahabe-i kiramın sünnetidir. Şu halde sadece Avrupa’da değil, dünya genelinde Müslümanlardan istenen bu ruha uygun hareket etmektir.

- Hatice Müfid’e göre, bu fetva mevcut vakıya uygun bir içtihattir. Ancak bu konuda çözümün ve fetvanın İslam hukukunun kadına tanıdığı hakları korumaya yönelik olması üzerinde titizlikle duruyorum. Âlimlerin de bu hususa dikkat etmeleri gerekmektedir. Şöyle ki onlar herhangi bir sosyal mesele üzerinde düşünürken ve içtihat ederken daima kadınların lehine çözümlensinler ve bunu düşünsünler. Bu arada önemli bir noktaya işaret etmek isterim ki bu evlilik süreli olmayıp, programlı bir evliliktir. Şayet bu muvakkat bir evlilik olsaydı ben bunun bâtil olduğunu söylerdim. Ancak bu evlilik nesli koruma esasına dayalı ve cinsel arzuları karşılama imkânı vermek suretiyle Müslüman gençlerin kişiliklerini ölçülü bir şekilde geliştirmesini sağlayacak şekilde programlı bir evlilikse helal ve vâki olur. Firend evliliği alternatif bir çözüm yolu olmalıdır. Velilerin de kültür açısından sorumluluk üstlenmeleri gerekmektedir. Devletlerin de Müslüman bireylerin vatandaşlık alması konusunda kolaylık sağlaması ve bunu gerçekleştirmek üzere gerekli adımları atmaları gerekmektedir.

²⁴¹ es-Suhelî, *Ukûdü 'z-zevâci 'l-müstehdese ve hukmühâ fi 'ş-şerîa*, s. 82.

²⁴² <http://www.aljazeera.net/programs/forwomenalone/2004/6/4> [Erişim Tarihi: 04.06.2004].

- Azize el-Hibrî şöyle der: Bu konu şerî açıdan sıhhatli bir şekilde incelendiğinde bir mefsedeti giderdiği ortaya çıkacaktır. Mağribli kardeşinizin ulaştığı sonuç budur. Ancak bu evliliğin hukuki açıdan şartları ihlal edilmek suretiyle yanlış uygulanmasından endişe ediyorum. Bugün Batı'da bilinen ve müebbet/süresiz olan geleneksel şerî evlilikte bile birtakım problemler söz konusudur. Şöyle ki erkeğin karısıyla ve çocuklarıyla olan ilişkilerinde ve hatta evlilik müessesesi ile ilgili anlayışında bazı hatalar görmekteyiz. Evli birçok çift görüyoruz ki mahkemeye başvurarak bir hukuk mahkemesinde gerçekleşmiş olmasına rağmen aralarındaki evliliği yok saymaktadırlar. Friend evliliğini varın siz düşünün!

- Melike Yusuf: Bu evlilik mutlak olarak batıldır. İslam hukuku ve kanun, -İslami evlilik kanunu- şartlar ne kadar değişse de hâkimdir mahkûm değildir. Her zaman ve her yerde İslam hukukunun hükümleri değişmez ve geçerlidir. Evlilik ki Allah'ın Müslümanlara has kıldığı bir özelliktir. Zira evlilik İslam'da Allah'ın irade ettiği ve yarattığı bir şeydir. Sevgi ve şefkat üzere meşru kılınmıştır. Allah (c.c), hiçbir düşünceye mahal vermeksizin evlilik ilişkilerine dair bütün hükümleri onunla büyük sözleşme ve ahd tamamlanıncaya kadar ortaya koymuştur. Öyle ki bu akit ancak ölüm veya boşanma ile son bulur. İşte bu durumların hepsinde Allah (c.c) ve Rasûlü (s.a.s) küçük olsun büyük olsun her şeyin hükmünü beyan etmişlerdir. Şerî hükümlerin en önemlilerinden birisi şudur: Evliliğin Allah'ın (c.c) emrettiği şekilde yapılmasını, dikkate alınmasını ve yerine getirilmesini istediği ahkâma göre ve Allah'ın vacip kıldığı şekilde yapılmasıdır. Bize sorulan misyâr nikâhı ile örfî evliliğe gelince bunları geçerli sayanların görüşleri kabul edilemez ve bunların şahitlikleri yazılacak olup sorgulanacaklardır. En büyük musibet ise bu görüşün saygın ve değerli ilim adamlarına ait olmasıdır. İslam ümmetinin başına ne geldiğini bilemiyorum ki! Allah'tan başka güç ve kudret sahibi yoktur.

Bu konudaki ihtilaf, misyâr nikâhında bulunan sebeplerin aynısına dayanmaktadır. Ancak bu meseledeki görüş ayrılıkları bir öncekine göre daha kuvvetlidir. Şöyle ki karı ile kocanın bir evde yaşamıyor olmaları bu evliliğin maksatlarını gerçekleştirip gerçekleştirmediği konusunda görüş farklılıklarını esaslı hale getirmiştir. Dolayısıyla bu evlilik türünü caiz olarak görenler, iffeti

evliliğin en büyük maksadı olarak değerlendirirler ve onlara göre bu da friend evliliğinde gerçekleşmektedir. Buna karşılık farklı görüşte olanlara göre ise evliliğin birçok hükmü ve büyük hikmetleri vardır ki friend evliliği ile bunların tamamı gerçekleşmemektedir. Sürekli olan muâşeret, sevgi, çocuk sahibi olmak vb. bunlardan bir kısmıdır. Bunlar gerçekleşmediğine göre bu akdin cevazı yönünde bir görüş kalmaz.

İlim adamlarından bazısının bu tür evliliklerin -friend/arkadaş evliliği veya kolay evlilik- hükmüyle ilgili muhalif görüşlerini ve yaklaşım tarzlarını ortaya koyduktan sonra kanaatimizce bu evliliğin hükmü tenzihen mekruh ile tahrimen mekruh arasında gider gelir. Bu da şu sebeplerden dolayıdır:

a) Tenzihen Mekruh Olması

1- Bu evliliğe açıkça cevaz veremediğimiz gibi -her ne kadar tasvip etmesek de- mutlak şekilde yasak da diyemiyoruz. Çünkü şerî evliliğin şartlarını ve rükünlerini bulundurduğu gibi hukuki açıdan sıhhatine engel olacak bir şey de yoktur.

2- Bu evliliğin cevazı yönündeki fetvanın her durumda geçerli olacak bir fetva değil de bazı hallerle sınırlı tutulmasının daha isabetli olacağını düşünüyoruz. Bu da nikâh akdinin taşıdığı şartları sağladıktan sonra akdin resmi makamlarca tescil edilerek güvence altına alınması ve ailelerin de bu akitten doğan yükümlülükleri üzerine alması şartıyla olmalıdır ki şeriatın maksatları hasıl olsun.

3- Kolaylık ve tahfif konusunda kelime ve üslup oyunlarına yer vermemek gerekir. *Zira helaller apaçık bellidir, haramlar da apaçık bellidir. Bu ikisi arasında da şüpheli olanlar vardır. Kim bu şüpheli durumlardan uzak durursa dinini de ırzını da korumuş olur.* Akitlerde niyete itibar edilir. Kişi şayet bu evlilikle gerçekten evlenmeye niyet etmez; karşı tarafı aldatmaktan ve cinsellik ihtiyacını karşılamaktan başka bir niyeti olmazsa, bu haramdır.

b) Tahrimen Mekruh Olması

1- Şartlarını ve rükünleri tam olarak bulundurduğu iddiasıyla bu evlilik sahih gibi görünse de ancak bütünüyle ele alındığında tarih boyunca yapılagelen evlilik akitlerinin yapıldığı şekle uygun değildir. Şârî'nin evlilik hususundaki maksatlarından birçoğunu da gerçekleştirmemektedir. Ayrıca Şârî rükün ve

şartlarında eksiklik olmamasına rağmen muhallilin nikâhını şerî maksatları gerçekleştirmediği için haram kılmıştır. Aynı mantıkla ve doğurduğu mefsedatler sebebiyle bu evliliğin de yasaklanması isabetli olur.

2- Asıl olan Müslüman gençlerin her yerde, her durumda duru olan şerî hükümlere kulak vermesidir. Fitne ve hayâsızlığın mevcut olması İslam'ın batılılaşması için sebep olamaz. Ayrıca bu evlilik Rasulallah'ın (s.a.s) evlenmek isteyen gençleri teşvik ettiği şekle uygun değildir. Evliliğe gücü yetmeyenlerin ise {وَلَيْسَتَنَّعِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ} “Evlenmeye güçleri yetmeyenler de, Allah kendilerini lütfuyla zengin edinceye kadar iffetlerini korusunlar”²⁴³ ayeti mucibince iffetlerini korumaları gerekir. Ayrıca oruç tutmaları da gerekir (Kim evlenmeye güç yetiremiyorsa oruç tutsun, çünkü oruç onun için bir kalkandır). Kaldı ki Batı'da gençleri friend evliliğini yapmaya davet etmek gerçek anlamda iffeti korumak için yeterli olmadığı gibi nebevî sünnete de uygun düşmez. Gençlerin Batı'daki bu problemleri ise iki yoldan biriyle halledilebilir. Şerî evlilik veya oruçla sabır.

3- Gurbetçilerin çoğunlukla kaldıkları yerde işleri sona erdikten sonra boşama niyetiyle bu evliliği yapıyor olmaları bir vakiyadır. Bu niyet bile tek başına friend evliliğini muta nikâhı yapmaktadır. Bu evliliğin haram kılınmasıyla sadece harama götüren vesilelerin önüne geçilmesi ve hiyel kapısının kapanması amacına yönelik olduğunu kabul etmek bile bu mantıktan hareketle bu evliliğin zem edilmesi ve yasaklanması gerekir ki kötülüklerin kapısı aralanmış olmasın. Şayet bunun caiz olduğunu söyleyecek olursak, çoğu kimse sırf şehvî arzularını gidermek için bu yola başvururdu. Böylece şerî evlilik ruhu da kaybedilmiş olurdu.

4- Evlilikten doğan görevlerin nikâhın rükünlerinden sayılmaması nikâhın helal olduğu sonucunu doğurmaz. Bazen nikâh şeklen şart ve rükünlerini bulundursa da farklı açılardan haram olabilir. Tıpkı gasp edilen elbiseyle veya arazide namaz kılmak gibi.

²⁴³ Nur 24/33.

F. BOŞAMA NİYETİYLE EVLİLİK

1. Tanımı

Hukuki açıdan nikâh akdinin şart ve rükünlerini bulundurduğu, fakat kocanın belirli veya belirsiz bir müddet sonra kadını boşama niyetiyle yapılan evliliktir. Bu genelde erkeğin o yere (memleket) geliş amacının gerçekleşmesi veya tamamlanması gibi bir sürede olur. Ancak bu evlilikte ne kadının ne de velilerinin bundan haberi yoktur. Erkek de akit meclisinde bu niyetini ne açıkça ne de ima yoluyla açıklamamaktadır.

2. Mutâ Nikâhından Farkı

İkisi arasında birçok açıdan benzerlik vardır. Öyle ki bazı araştırmacılar boşama niyetiyle yapılan evliliğe mutâ ismini vermiştir. Bunun sebebi, muta nikâhında belirli bir süre içerisinde kadından faydalanma ve bu sürenin sona ermesiyle boşamaya gerek duyulmadan ayrılığın derhal meydana geleceği bir evlilik olmasıdır. Dolayısıyla muvakkat olması açısından ikisi benzerlik gösterse de ayrılığın boşamaya bağlı olup olmaması bakımından birbirinden ayrılırlar. Çünkü sahih kabul edenlere göre, boşama niyetiyle yapılan evlilikte ayrılık ancak erkeğin boşamasıyla meydana gelir. Çağdaş araştırmacılarından bazılarına göre bu evlilik mutadan da kötüdür. Zira muta nikâhında tarafların her ikisi süreli bir evlilik yaptıklarını biliyorlar. Her ikisi de bu karşılıklı cinsel faydalanmayı birlikte ve bilerek kabul etmişlerdir. Taraflardan birinin mağdur olması ve kandırılması söz konusu değildir. Boşama niyetiyle yapılan evlilik ise böyle değildir. Çünkü bu evlilikte başından itibaren nikâh akdinin varlık kazanması aldatma esasına dayanır. Bunun hükmü fikhî açıdan tefekkürde bulunanlar açısından açıktır.²⁴⁴

3. Meselenin Hükmü

Koca niyetini açıklar da belirli veya belirsiz bir süreliğine bu evliliği yaptığını ifade ederse, bu süre ister kısa ister uzun olsun evlilik geçerli değildir. Bunun illeti, evlilik akdinin (nikâh) birtakım maksatları gerçekleştirmek üzere meşru kılınmış olmasıdır. Bunların en başında sürekli muâşere (birlikte yaşama), mesken, çocuk sahibi olma ve onları iyi terbiye etme gelir. Sırf cinsel faydalanma için meşru kılınmış değildir. Evliliğin muvakkat olması bu maslahatların

²⁴⁴ es-Sühelî, Ahmad b. Musa, *ez-Zevâc bi niyyeti't-talâk*, by, Daru'l-Beyan, yy, ty. s. 228.

gerçekleştirilmesi açısından uyumlu olmayıp, onu mutâ evliliği yapar. Sahabenin büyük bir çoğunluğuna ve dört mezhebe göre mutâ nikâhı ittifakla haram ve bâtıldır. Çünkü evlilik hayatında asıl olan sürekliliktir.²⁴⁵ Boşama niyetiyle yapıldığı halde bu niyetin gizli tutulması durumunda ise fukâhânın yaklaşımları farklıdır:

Hanefiler, Mâlikîler, Şafîiler ve Hanbelîler'e göre niyetin gizli tutulması halinde belirli bir süreliğine –bulunduğu yerdeki işi, yolcuğu bitene kadar vs.- yapılan nikâh akdi sahihtir. Hanefî mezhebine göre erkeğin niyet ettiği belirli bir sürede evli kalma niyetiyle bir kadınla evlenmesi sahihtir. Çünkü süre tayin etmek ancak söz ile olur.²⁴⁶ Mâlikî mezhebine göre kim bir kadınla sürekli değil de belirli bir müddet ondan faydalanma ve sonrasında ayrılma niyetiyle evlenirse bu İmâm Muhammed'in Mâlik'ten rivayet ettiğine göre caizdir. Ancak bu iyi bir davranış ve insanların güzel ahlakından değildir.²⁴⁷ Şafîî mezhebine göre bu durumda nikâh fâsit şartlardan birini barındırmadığı için geçerlidir. Ancak açıklayacak olduğunda nikâhı fâsit kılacak bir şeye niyet ettiği için mekruhtur. Sırf niyetle nikâh fâsit olmaz. Çünkü kişi bazen yapmayacağı şeye niyet ettiği gibi, bazen de niyet etmediği bir şeyi yapabilir.²⁴⁸

Hanbelî mezhebinde meşhur olan görüşe göre bu evlilik caiz değildir. Sadece İbn Kudâme ve İbn Teymiyye bu evliliğin mübah olduğunu savunmuşlardır. İbn Kudâme, erkeğin şart koşmaksızın fakat bir ay veya bulunduğu yerdeki işi bitinceye kadar bir niyetle bir kadınla evlenmesi ilim ehlinin çoğuna göre sahihtir. Bunun mutâ nikâhı olduğunu söyleyen Evzâî'nin dışında hâkim görüş böyledir. Sahih olan görüş ise bunun caiz olmasıdır. Erkeğin burada niyeti nikâhın sıhhatine zarar vermez. Ayrıca erkeğin anlaşmaları durumunda evliliğe devam etmeye, aksi halde ise boşamaya niyetlenmesinde de bir beis yoktur.²⁴⁹

Birinci görüşü: Çağdaş İslam hukukçularından bazılarına göre bu evlilik sahihtir. Bunlardan bir kısmının görüşlerine kısaca şu şekilde yer verebiliriz:

²⁴⁵ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, IV, 160; Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, II, 230; İbn Teymiyye, Takiyuddin Ahmed b. Abdilhalim (ö.728/1327), *el-Muharrer fi'l-fikh ala mazhabî İmam Ahmad*, 2. Baskı, Maktabu'l-Ma'arif, Riyad, 1404. II, 52; Ezherî, Salih b. Abdi's-Semi' (ö. 1335), *es-Semerü'd-dâni şerhu Risâleti'l-Kayrevânî*, by, el-Maktabatu's-Sekafiyye, Beyrut, ty. I, 443.

²⁴⁶ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik şerhu Kenzi'd-dekâik*, III, 108.

²⁴⁷ Bâcî, Süleyman b. Helef (ö.480/1086), *el-Müntekâ şerhu'l-muvattah*, by, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut, 1312. III, 335.

²⁴⁸ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, XI, 457.

²⁴⁹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, VII, 137.

1- Kuveyt Fetva Birliği ve Kurulları'nın kararına göre Allah'ın (c.c) meşru kıldığı evlilikte eşler arası huzur, sevgi ve şefkat vardır. Evlilikte asıl olan istikrar ve sürekliliktir. Bununla birlikte boşama da meşru kılınmıştır. Bu nedenle Müslüman bir erkeğin boşama niyetiyle bir kadınla evlenmesi durumunda fukâhânın çoğuna göre nikâh sahihtir.²⁵⁰

2- Muhammed Akle'ye göre Erkek bir kadınla muvakkat olmayan bir nikâh kıysa, fakat akit meclisinde ızhar etmeden bir müddet sonra onu boşama niyetinde olursa nikâh ittifakla geçerlidir. Çünkü süre tayin etmede lafızlara itibar edilir, niyetin bir etkisi yoktur.²⁵¹

3- Muhammed Tâki el-Osmânî'ye göre irade bayanında herhangi bir süre kaydı bulunmadıkça ve akit kurulum şartlarını bulundurduğu müddetçe nikâh geçerli olup, eşler birbirine helal olur. Taraflardan birinin veya her ikisinin belirli bir süre sonra ayrılma şeklinde gizlediği bir niyetin bulunmasının nikâhın sıhhatine bir etkisi yoktur. Ancak evlilik süreklilik üzere meşru kılındığına göre, taraflardan beklenen zorunlu ve gerekli bir hal olmadıkça bu evliliğe devam etmeleridir. Başından beri bu maksatlarla uyuşmayan ayrılık niyetinin mevcut olması ise dini açıdan kerahetten hali değildir.²⁵²

4- Saîf Abdülazîm'e göre kim belirli bir müddet veya bulunduğu memleketteki işi bittikten sonra boşama niyetiyle ama bunu şart koşmadan bir kadınla evlenirse, bu geçerli olur. İcap ve kabulde bunu şart olarak koşmadıkça niyetin akdin sıhhatine bir etkisi yoktur. Çünkü niyetini açığa çıkarmadıkça, gizlice bu niyete sahip olması durumunda bile akit sahihtir. Bu, hükümlerin zahire göre belirlenmesi cümlesindedir. Gizli olanı ise Allah bilir.²⁵³

5- Ali et-Tantâvî'ye göre Daha önce ifade ettiğim gibi bu konudaki görüş ehveni şerreyn kabilindedir. Yazılı veya sözlü bir beyanda bulunulmadıkça boşama niyetinin bulunmasının tek başına akdin sıhhatine bir etkisi olmayıp, akdi ifsad etmez. Ancak bir müddet sonra boşama niyeti taşıdığı halde sürekli bir

²⁵⁰ Vizâretü'l-evkâf, *Fetâvâ el-muğteribîne ve'l-müsâfirîn*, 1. Baskı, yey, Kuveyt, 1424/2004. s. 236.

²⁵¹ Aklame, Muhammad, *Nizâmü'l-üsra fi'l-İslâm*, 2. Baskı, Maktabatü'r-Riseleti'l-Hadise, Umman, 1409/1989. I, 346.

²⁵² el-Osmânî, Muhammad Tâkî'd-Din, *Buhûs fi kadâyâ fikhiyye muâsıra*, by, Daru'l-Kalem, Dimaşk, 1419/1998. s. 342.

²⁵³ Abdülazim, Sa'id, *ez-Zevâcü'l-Urfî*, by, Daru'l-İman, İskenderiyye, ty. s. 63.

evlilik yapacağını açıklayıp, karşı tarafı aldattığı için günahkâr olur. Akit ise sahihtir.²⁵⁴

6- Yusuf el-Karadâvî'ye göre Allah ancak sebepsiz olması halinde boşamayı haram kılmıştır. Boşama niyetiyle evlilikte durum aynıdır. Şayet sebepsizce boşama niyetiyle evleniliyorsa bu caiz değildir. Ancak bu muayyen bir sebebe bağlı olursa caizdir. Mesela bir erkek Avrupa ülkelerinden birinde, Avustralya ya da Amerika'da doktora yapma vb. bir sebeple 4-5 sene yaşayacaksa ve kendi memleketinden evlenip karısını getirmeye gücü yoksa bu sürenin sonunda boşamak üzere veya anlaşılırsa onunla evliliğe devam edecek şekilde bir kadınla evlenmesinde bir beis yoktur. Burada orada kalacağı süre içinde onunla helal bir hayat yaşamak ve sonunda da şartlara göre hareket edileceği bir durum söz konusudur.²⁵⁵

Bu görüşte olanların delilleri:

1- Boşama niyetiyle evlilik, şerî evliliğin rükünlerini ve şartlarını eksiksiz taşıdığı için ve sahih akdin bütün gereklerine sahip olduğu için geçerlidir. Ayrıca fâsit şartlardan ve engelleyici unsurlardan da herhangi bir şey taşımamaktadır. Bir usûlî kaide der ki; Yakîn ile sabit olan, şüphe ile yok olmaz. Buna göre, boşama niyetiyle evlilik mutâ nikâhından farklıdır.

2- Bu evlilik kadınla belirli süre nikâhlanma manasındaki mutâ nikâhının tanımıyla uyumlu değildir. Çünkü mutâ nikâhının gereği süre sonunda evliliğin kendiliğinden feshedilmesidir. Üstelik erkeğin ve kadının bu konuda hiçbir tercih veya geriye dönüş (ricât) hakları da yoktur. Zira bu boşama olmayıp, akdin feshi ve kadın için tam bir ayrılıktır.

3- Açıktan söylenmeyen ve/veya şart olarak koşulmayan kişinin içinde gizli kalan niyetin akdin sıhhatine bir etkisi yoktur. Ayrıca bu evliliğe cevaz vermemek, özellikle gurbetçiler açısından gerçekleştirdiği birçok maslahatın kaybolmasına neden olur. Bunlar arasında iffeti koruma, muhsan kalma ve cinsel arzuları gayri meşru münasebetlerle giderme tehlikesine düşme sayılabilir.

4- Boşama niyetinin bulunmamasını talep edersek, Hristiyanların nikâhına benzeyen ebedi bir evlilik ortaya çıkarmış oluruz. Bu ise bazı fakihlere göre,

²⁵⁴ Tantâvî, Ali, *Fetâvâ et-Tantâvî*, 3. Baskı, Daru'l-Menara, yy, 1411/1991. s. 143.

²⁵⁵ www.aljazeera.net/programs/religionandlife/2010/12/29/ [Erişim Tarihi: 29.12.2010].

İslam hukukunda kocanın dilediği zaman karısını boşayabileceğinin cevazına aykırı bir durumdur.

5- Bu evlilikte birçok fayda vardır. Neslin çoğalması, şehvetin giderilmesi, ümmetin çoğalması ve Nebî'nin (s.a.s) mübah fiillerini gerçekleştirme bunlardan bazılarıdır.

İkinci görüş: Bir grup âlim bu evliliğin caiz olmadığı görüşündedirler. Bunun bir çeşit mutâ nikâhı olduğunu söylerler. Bu görüşte olanların başında İmam Evzâî gelir ki bu Hanbelî mezhebinin de meşhur görüşüdür.

İbn Abdilber *et-Temhîd* isimli eserinde İmam Evzâî'nin, “Bir kadınla şart koşmadan ancak bir ay gibi bir müddet evli kaldıktan sonra boşama niyetiyle evlenilmesi mutâ olup caiz değildir” dediğini aktarmaktadır.²⁵⁶ İbn Hazm, Sadece bir ay evli kalma ve sonrasında boşama niyetiyle bir kadınla evlenen kişi hakkındaki muhaliflerimizin görüşleri ilginçtir. Onlara göre, niyetin akit esnasında zikredilmemesi durumunda nikâhta hiçbir problem olmayıp, geçerlidir. Erkek bu durumda bir ay sonra boşama ve evliliğe devam etme konusunda muhayyerdir. Şayet bu niyetini akit yapılırken açıklayacak olursa, nikâh fâsî olur. Şimdi onların yasakladıkları ile cevaz verdikleri arasındaki fark nedir?²⁵⁷

Boşama niyetiyle yapılan evliliğin haram olduğunu savunan muasır İslam hukukçularından bir kısmı şunlardır:

1- Reşid Rıza'ya göre selef ve halef İslam âlimlerinin muta nikâhının yasak olduğu hususundaki şiddetli tavırları boşama niyetiyle yapılan evliliğin de yasak olmasını gerekli kılar. Her ne kadar âlimlerden bazıları nikâh esnasında zikredilmedikçe ve şart koşulmadıkça muvakkat olması niyetiyle yapılan nikâhın sıhhatine hükmetmeler de bu böyledir. Ne var ki erkeğin niyetini gizli tutarak yaptığı bu evlilik aldatma ve kandırmadır. Bu nedenle bâtil olması hususunda tarafların ve velilerin karşılıklı rızasıyla yapılan muvakkat evliliğe göre daha önce gelmelidir. Ayrıca bu evlilik, şerî nazarda en büyük sözleşme olan evlilik rabitasında mefsedet olarak abesten başka bir şey değildir. Ayrıca şehvetlerine düşkün erkek ve kadınların şehvetlerini harekete geçirmekten ve buna bağlı kötü eylemlerin çoğalmasına sebep olmaktadır.²⁵⁸

²⁵⁶ İbn Abdilber, *et-Temhîd*, X, 123.

²⁵⁷ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, X, 182.

²⁵⁸ Rızâ, Muhammad Reşîd (ö. 1354/1935), *Tefsîrü'l-menâr*, by, yey, yy, ty, II, 428-429.

2- Suudi Arabistan Dâimî Fetva Kurulu'na göre bu evlilik batıldır. Çünkü bu muta nikadıdır. Muta ise icma ile haramdır. Sahih olan evlilik ise kişinin sürekli evliliğe devam etme niyetiyle yaptığı evliliktir. Kadınlara anlaşılabilir ve uyusurlarsa evliliğe devam edilir, değilse boşanırlar.²⁵⁹

3- Salih el-Fevzân şöyle demektedir: Ben bu problemin ortaya çıktığı andan bugüne kadar bundan sakındırıyor ve boşama niyetiyle yapılan evliliğin haram olduğunu düşünüyorum.²⁶⁰

4- Üsâme el-Aşkar, konuyla ilgili görüşlere yer verdikten sonra şunları kaydeder: “Tüm bunlardan sonra ikinci görüşün sahiplerinin yaklaşımlarını benimsediğimi ifade etmek isterim. Yani bu gibi evliliklerin haram ve caiz olmadığı görüşünü benimsiyorum.”²⁶¹

5- İslam Fıkıh Akademisinin Kararı'na göre ise her ne kadar ulemadan bir grup bu nikâhın caiz olduğu görüşüne sahipse de aldatma ve tedlis barındırdığından kurul bu evliliğin yasak olduğu yaklaşımına sahiptir. Çünkü şayet kadın ve velisi bunu biliyor olsaydı buna razı olmazlardı. Ayrıca bu evlilik Müslümanların itibarını zedeleyen somut zararlara ve büyük mefsedetlere yol açmaktadır. Aynı şekilde Ahmed Musa es-Sühlî, Muhammed b. Yahya en-Nüceymî, Vehbe Mustafa ez-Zuhaylî, İbn Üseymin, Elbânî, Salih el-Lühaydân ve Salih b. Abdilaziz Âl Mansûr da bu görüştedir.²⁶²

Bu grupta olanlar yaklaşımlarını şu şekilde temellendirmişlerdir:

1- Bir grup âlimin cevaz vermesine rağmen bu evlilik türü bazılarının göre yasaklanmalıdır. Zira bunda kadının ve velisinin aldatılması söz konusudur. Allah'ın (c.c) “*onlar (eşleriniz) sizden sağlam bir teminat (nikâh) almışlardır*” ayetiyle misak-ı ğaliz olarak nitelendirdiği nikâh akdini hafife alma vardır. Kaldı ki kadın veya velisi bundan haberdar olsalardı bunu asla kabul etmezlerdi. Ayrıca bu evlilik gayrimüslim memleketlerde Müslümanların itibarını zedeleyen somut zararlara ve büyük mefsedetlere yol açmaktadır. Bu yüzdendir ki Mâlik, bunun

²⁵⁹ ed-Dervîş, *Fetâve'l-lecneti'd-dâime li'l-buhûs ve'l-iftâ*, XVIII, 448.

²⁶⁰ es-Sühlî, *ez-Zevâz bi niyyeti't-talâk*, s. 3.

²⁶¹ el-Aşkar, *Müsteciddât fikiyye fi kazâye'z-zevâc ve't-talâk*, s. 228.

²⁶² es-Süheîlî, *Ukûdü'z-zevâci'l-müstehdese ve hükmüha fi'ş-şerîa*, s. 53; en-Nüceymî, *Ukûdü'z-zevâci'l-müstehdese ve hükmüha fi'ş-şerîa*, s. 50, 56; ez-Zuhaylî, *Ukûdü'z-zevâci'l-müstehdese ve hükmüha fi'ş-şerîa*, s. 13; Âl Mansûr, Salih b. Abdul-Aziz, *ez-Zevâc bi niyyeti't-talâk min hilali'l-Kitâb ve Sünnne*, 1. Baskı, Daru İbn el-Cevzi, Suudi Arabistan, 1428. s. 70.

insanların ahlakından olmadığını söylemiştir. Örfî açıdan da bu hiçbir toplumun örfünde kabul görmez.

2- Kural olarak helal ile haram bir arada bulunduğu haram öncelenir. Şöyle ki bu evliliği âlimlerden bazıları helal saymış, bazıları ise bir çeşit mutâ nikâhı olduğu için haram saymıştır. Şu halde haram yönü dikkate alınır. Ayrıca fercler konusunda asıl olan haramlıktır. Bu sebeple bu alanda mal konusundakinden daha fazla ihtiyatlı davranılır.

3- Bir konuda yasaklayan ile gerekli kılan tearuz ederse, yasaklayana itibar edilir. Burada da nikâhın icap-kabul ve iki şahitle yapıldığına itibarla ve bu unsurların zahiren mevcut olması akdin sahih olmasını gerektirmektedir. Öte taraftan, akdin muvakkat olmasına niyet edilmesi akdin sıhhatine engeldir. İşte bu durumda engelleyici gerekli kılanı takdim edilir. Ameller ise niyete göredir.

4- Zararların giderilmesi maslahatların temin edilmesinden evladır. İffetin korunması gibi bir maslahatın gerçekleştirildiği kabul edilse bile, başka bir açıdan kötü sonuçlara yol açacak birçok mefsedeti barındırmaktadır. Dolayısıyla bu nikâhın bâtil sayılması sedd-i zerâi prensibinin gereği ve kendisinden zarar gelen bir kapının kapatılmasıdır. Boşama niyetiyle evlilik de yasaklanmış olana kesin olarak yol açar. Şöyle ki mutâ nikâhının yapılması sonucunu doğurmaktadır.

5- Boşama niyetiyle evlilik Allah'a (c.c) ve temiz olan şerîatine karşı bir hiledir. Bu hileyle yapılması caiz olmayan bir şey elde edilmektedir. Aynı şekilde hile ile kadının ve velilerinin razı olmadıkları ve erkeğin niyetini bilmeleri halinde kabul etmeyecekleri bir şeye ulaşılmaktadır. Hiyele, aldatma ve kandırmanın haram olduğu husus bilinmektedir. Zira hiyele haramlara ulaşmak için birer vesileyken, sedd-i zerâi bunun aksinedir. Şayet bu nikâh akdine cevaz verirsek, çokça evlenip boşanmaya bağlı birçok mefsedet ortaya çıkar. Boşanmış ve evde kalmış kadınların sayısı artar. Akıl sahibi varlıklar için bu evlilikte tehlikeler ile zararlar açıkça ortadadır.

Konuyla ilgili ihtilafın sebebi: Gizli olan niyetin akdin sıhhatine etki edip etmeyeceğidir. Bazıları niyetin akdin sahih veya bâtil sayılmasında niyetin etkisini kabul ederken, bir kısmı ise gizli olan boşama niyetinin bu anlamda bir etkisini kabul etmezler. Onlara göre akdin sıhhatinde akde bitişik olan sarîh ifadelerin etkisi vardır. Gizli olduğu için niyete itibar edilmez.

Kanaatimizce Kitap ve Sünnetten bu şekilde yapılan evliliklerin helallğine veya haramlığına delalet eden bir delil yoktur. Şu halde mesele içtihadı olup herkes şeriatın maksatlarını gerçekleştirdiğine kanaat getirdiği ve münasip bulunduğu görüşle amel etmektedir. İşte ben de boşama niyetiyle yapılan evliliğin bâtil olduğu şeklindeki görüşü tercihe şayan buluyorum. Bu, delillerinin daha kuvvetli olması ve fâsit olduğunu gösteren şu hususlardan dolayıdır:

1- Mevcut toplumsal olgular dikkate alındığında günümüzde boşama niyetiyle yapılan evlilikler şerâtin neslin korunması ve süreklilik esasına dayalı olan evliliğin makasıyla uyuşmamaktadır. Ayrıca Allah'a ve temiz şerâatine karşı bir hiledir. Bu evliliğin yapılmasıyla caiz olmayan ve bilmeleri durumunda kadın ile velilerinin rıza gösteremeyeceği bir şeye ulaşılmış olmaktadır. Bu ise hukuken istenmeyen bir durumdur.

2- Zımnen mutâ nikâhıyla arasında bir şüphenin bulunması. Muta nikâhı ehlisünnetin ittifakıyla haram olduğuna göre, boşama niyetiyle evliliğin haram olması evlâdır. Çünkü aldatma, tedlis ve Şârîin maksatlarına karşı hile esasına dayandığı için mutâ nikâhından daha kötüdür. Allah'ın (c.c) "büyük misak" olarak nitelendirdiği bir akitte aldatma ve kandırmanın geçerli olması mümkün değildir. Bu evliliğin mübah olduğunu söylemekle hastalıklı kalp sahipleri ile zayıf iradeli insanlara bu işi hafife alma ve uygun olmayan filler yapma konusunda bir alan açılmış olur. Ayrıca buna cevaz vermek İslam'ın kötülenmesine neden olur. Şöyle ki erkeklerin kadınları kullanması ve üçüncü şahısların haklarının hafife alınması yönünde söylemlere yol açar.

3- Bu evliliğin cevazını kabul edersek çokça evlenip boşanma, boşanmış kadınların ve evde kalmışların sayısında artma gibi birçok kötü sonuçlara sebebiyet vermiş oluruz. Akıl sahipleri için bundaki tehlikeler ile yol açtığı mefsedetler gizli değildir. Günümüzde boşama kadının evlilik hayatını yok etmeden ibarettir. Boşanmış kadınlara evlilik teklifinde bulunmak artık çok nadirdir. Boşandıktan sonra kadının artık zor olan hayat şartlarını üstlenmesi gerekir. Asırlar boyunca şeriatın koruduğu iffetini, ırzını korumaya çalışacaktır. Ayrıca evlilikten umulan maksatlardan biri de çocuk doğurmaktır. Bu evlilikte genellikle çocuk sahibi olunmaz, olursa da çocukların durumu belli değildir. Zira baba bu durumda evlatlarını yabancı bir memlekette bazen Müslüman olan bazen

de Müslüman olmayan bir anneye bırakabilir. Anne Müslüman bile olsa çocuklar zayi olmaktan kurutulamaz. İnsanların tasarrufları ile ilgili genel bir kaide şudur: “Zarar da zarara zararlar karşılık vermek de yoktur.” Şüphesiz ki bu kaide, hangi durumda olursa olsun şeriatın başkalarına zarar vermeyi kabul etmediğine delalet eder. Şu halde zararın aile ve fertleri üzerine doğuracağı kötü sonuçların açık ve net olması durumunda ne denebilir ki? Kaldı ki aile toplumun yapı taşı ve örgüsüdür.

4- Kanaatimizce selef âlimlerinden bazılarının bu tür evliliklere cevaz vermesi farklı bilinmedik anormal durumlar içindir. Genellikle de bu evliliğin neticesinde erkeğin evliliğe devam etmesi şeklinde bir beklenti içerisindeydiler. Zira erkeğin niyeti değişebilir. Özellikle de karısı ona karşı itaatkâr olup ona önem veriyor ve onunla iyi geçiniyorsa bu beklenir. Çünkü iyi geçinme kocanın niyetinin değişmesinde etkilidir. Diğer taraftan şartlar günümüzdekinden farklıydı. Çünkü günümüzde Batılı ülkelerde bu evliliği yapmak isteyenlerin gayesi yuva kurma değildir. Onların tek bir amacı var o da şehvetlerini gidermektir. Dolayısıyla kadın ne kadar itaatkâr olursa olsun ve ne kadar gayret sarf ederse etsin kadının cinselliğinden faydalanmanın dışında başka bir maksadı olmayan kocanın niyetini değiştiremez. İşte bu yüzden bu kapının kapatılması ve bu evliliğin yapılmaması gerektiğini düşünüyoruz.

SONUÇ

Evlilik akdinde bir kutsallık bulunduğu için o diğer akitlerden farklıdır. O insanlık bağının en büyük şekillerindendir. Hakkettiği saygınlığın ona verilmesi gerekir. Evlilik akdinde kadın ve onun akrabalarının onuru ve tüm tarafların hakları korunması gerekir. Değeri olan her akitten önce bazı öncelikler bulunmaktadır. İnsan hayatında en önemli ve etkili olan ise evlilik akdidir. Ondan önce bazı önceliklerin bulunması en iyi olanıdır. Onun öncelikleri nişandır. Nişan ve evlilikle ilgili bu araştırmamız neticesinde şu sonuçlara ulaştık:

1- Yüzükte bazı şartlara riayet edildiği takdirde onu takmada bir beis yoktur. Çünkü yüzük bir genç kızın nişanlı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla başka bir kimse onu istemez. Ayrıca yüzük takmak sünnettir. Onun doğruluk payı bulunmaktadır. Zira bir kimsenin nişanlısıyla nişanlanmak caiz değildir.

2- Evlilikten önce sağlık muayenesinin yapılması hastalıklardan korumakta ve onları azaltmaktadır. Muayene olmakla biz Allah'ın bir takdirinden başka bir takdirine kaçıyoruz, sebeplere sarılmakta çaba gösteriyoruz ve “Deveyi bağla sonra tevekkül et” hadisinin genel anlamını tatbik ediyoruz. Günümüzde yeni bazı hastalıklar çok yayıldığı ve bu hastalıklar ancak muayene olmakla anlaşıldığı için evlilikten önce muayene olmanın gerekli olduğu görüşünü tercih ediyorum.

3- Nişandan dönmek için bir gerekçe bulunmadığı sürece ondan vazgeçmemek en iyi olanıdır. Çünkü nişan bir sözdür. Ondan vazgeçmek sözünde durmamak anlamına gelmektedir. Nişandan vazgeçildiği zaman mehrin iade edilmesi gerekir. Nişandan vazgeçen taraf kız ise o, mehirle eşya almış olsa dahi onun mehrin değerini iade etmesi gerekir. Erkek tarafı nişandan vazgeçerse ve kız da mehirle eşya almışsa kız aldığı eşyaları ya da mehrin değerini vermede muhayyerdir. Hediyeler ise eğer erkek nişandan vazgeçmişse o, kıza verdiği hediyeleri geri isteyemez. Eğer kız nişandan vazgeçmişse erkek hediyeleri geri isteyebilir. Zarar sırf nişandan kaynaklanmamışsa nişandan vazgeçen tarafın zararda müdahalesi varsa onun tazminat vermesi gerekir.

4- Yeni iletişim araçlarıyla yazılı ya da sözlü olarak evlilik akdini yapmak güvenli değildir. Bunun sonucunda ırlara zarar veren olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilmekte ya da evliliğin amaçlarına zarar verecek şekilde bazı

yanlırlara dūřılmektedir. Dolayısıyla bu Őekilde bir evliliğin herkes için ve her durumda caiz olmaması gerekir. Kandırma endişesi bulunmadığı ve görüntü ile seste oynama olmadığı zaman canlı ve görüntülü olarak konuşma yoluyla nikâh akdi yapmak caizdir. Zira bu Őekilde akit yapıldığı zaman her ne kadar taraflar ve şahitler gerçekten birbirlerinden uzak olsalar da onlar hükmen bir mecliste bulunmuş olurlar. Zira aynı anda birbirlerinin konuşmalarını duymaktadırlar.

5- Bir zaruret olmadığı sürece-ki zaruretler yasakları mubah kılar ve miktarlarınca değerlendirilirler- formalite evliliğinin haram olduğu grşndeiyim. Çünkü bu, evlilik kastı olmadan haksız bir Şekilde malı elde etmek için yapılan bir evliliktir. Onda dolandırıcılık ve yalan bulunmaktadır. Ayrıca evlilik niyeti ve kastı görünürde bulunmaktadır. Bu da şâri'in evliliği meşru kılma hikmetinden kast ettiğine aykırıdır. Maksat açık olduğu zaman maksat ve anlamlara tutunmak gerekir.

6- Müslüman bir erkeğin ehli kitap bir bayanla evlenmesi caizdir. Onun zimmi olması daha evladır. Zira ayet açık bir Şekilde buna delalet etmektedir. Darü'l-harpte olan bir ehli kitap bayanla evlenmenin yasaklanması toplumun genel maslahatını gerçekleştiriyorsa sedd-i zerfa ilkesine tutunarak ve bu evliliğin yol açabileceği mefsedetleri gidermek için şer'i siyaset gereği böyle bir bayanla evlenmenin yasaklanabileceği kanaatindeyim.

7- Misyar nikâhı, nikâhın Şart ve rükünlerini taşıdığı için meşrudur. Kadının bazı haklarından vazgeçmesi akdin sıhhatini etkilemez. Çünkü kadın hak sahibidir. Kendi rıza ve seçimiyle haklarından vazgeçebilir. Kendi neslini, Őerefini ve ırzını korumak için böyle bir evlilik yapmasına bir engel yoktur.

8- Arkadaş (Friend) evliliği tenzihen ve tahrimen mekruh arasında gidip gelmektedir. Çünkü onun kayıtsız bir Şekilde caiz olduğunu söylemek doğru değildir. şer'i evlilik Şartlarını taşıdığı için yasak olduğu da söylenemez. Ancak onun mubah olmasının özel ve bireysel durumlarla sınırlandırılması gerekir. Muhallilin evliliği, Şart ve rükünleri taşıdığı halde şeriatın maksatlarına aykırı olduğu için şâri' onu haram kılmıştır. Bu mantıktan hareketle bu evlilikte bazı mefsedetler ortaya çıktığı için onun da yasaklanması daha uygun olur.

9- Günümüz sosyal Şartlar altında boşanma niyetiyle yapılan evliliğin geçersiz olduğu görüşünü tercih ediyorum. Çünkü böyle bir evlilik şâri'in

maksatlarıyla uyuşmamaktadır. Zira onun muta nikâhı olma şüphesi bulunmaktadır. Muta nikâhı ehlisünnetin ittifakıyla haram ise boşanma niyetiyle yapılan evliliğin daha öncelikli olarak haram olması gerekir. Çünkü böyle bir evlilik, şâri'n maksatlarına karşı yapılan bir hile ve dolandırıcılık üzerine yapılmaktadır. Onda İslam'ı bozma ve başkalarının haklarını hafife alma söz konusudur.

BİBLİYOGRAFYA

Abdullah Muhammed, Halil İbrahim, *Suvaru müstecidde li akdi'z-zevâc*, Yüksek Lisans Tezi, Nabulus en-Nacaul-Vataniyye Üniversitesi, İslam Hukuk, Falestin, 2010.

Abdurrezzâk, İbn Humam (ö. 211/826), *Musannafü Abdurrezzâk*, 2. Baskı, el-Maktabu'l-İslami, Beyrut, 1403.

Abdülazim, Sa'id, *ez-Zevâcü'l-Urfî*, by, Daru'l-İman, İskenderiyye, ty.

Acar, Halil İbrahim, *İslam Aile Hukuku*, 1. Baskı, Ensar Yayınevi, İstanbul, 2017,

Adevî, Ali es-Sa'idi (ö. 1189/1775), *Hâşiyetü'l-Adevî*, by, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1412,

Aklame, Muhammad, *Nizâmü'l-üsra fi'l-İslâm*, 2. Baskı, Maktabatu'r-Riseleti'l-Hadise, Umman, 1409/1989.

Âl Mansûr, Salih b. Abdul-Aziz, *ez-Zevâc bi niyyeti't-talâk min hilali'l-Kitâb ve Sünne*, 1. Baskı, Daru İbn el-Cevzi, Suudi Arabistan, 1428.

Alkah, Muhammad İbrahim, *Nizâmü'l-üsreti fi'l-İslam*, 1. Baskı, Mektebetu'r-Risaleti'l-Hadise, yy, 1410.

Alkâh, Muhammad, *Hükümü İcrâi'l-ukûd bi-vesâili'l-ittisâlâti'l-hadîse*, 1. Baskı, Daru'd-Diyai, Umman, 1404/1986.

Âmir, Usman b. Salih, *Mesûliyyetü'l-müsakkafü'l-İslâmî ticâhe kadâye'l-irhâb*, by, yey, yy, ty.

as-Sabi'i, Badr Naşır, *al-Masailu'-fikhiyyati'l-mustacidati fi'n-nikahu*, 1. Baskı, al-Va'yul-İslami, Kuveyt, 1435/2014.

Ater, Abdurrrman, *Hutbetü'n-Nikâh*, 1. Baskı, Maktabatu'l-Menar, Ürdün, 1405/1985.

Atiyye Bahr, Samiyye Abdurrahman, *Ukûdü'z-zevâci'l-mu'âsira fi'l-fikhi'l-İslâmî*, Yüksek Lisans Tezi, Gaze İslami Üniversitesi, İslam Hukuku, 2005/2006.

Aynî, Muhammad b. Mahmud (ö. 855/1451), *Umdetü'l-kârî şerhu sahihi'l-Buhari*, by, Matbaatu'l-Muniriyye, Kahire, 1348.

Bâcî, Süleyman b. Helef (ö.480/1086), *el-Müntekâ şerhu'l-muvattah*, by, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut, 1312.

Bedrân, Abu'l-Aynayn, *Ahkâmü'z-zevâc ve't-Talâk fi'l-İslâm*, 2. Baskı, Daru't-Taalif, Mısır, 1961.

Belhâc el-Arabî, *el-Vecîz fi şerhi kânûni'l-üsreti'l-cezâyirî*, 6. Baskı, Divanu'l-Matbuati'l-Cami'yye, Cezayir, 2010.

Beyhakî, Ahmad b. Hüseyin (ö.458/1066), *es-Sünenü'l-kübrâ*, by, Mektebetu Daru'l-Baz, Mekke, 1414/1994.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail (ö256/869), *el-Câmiu's-sahîh*, 3. Baskı, Daru İbn Kesir, Beyrut, 1407/1987.

Büceyremî, Süleyman b. Ömer (ö.1221/1806), *Hâşiyetü'l-büceyremî ale'l-hatîb*, by, Maktabatu'l-İslamiyye, Diyarbakır, ty.

Bühevî, Mensur b. Yusuf (ö. 1051), *Keşşâfü'l-Kınâ'*, by, Daru'l-Fıkr, Beyrut, 1402/1982.

Cassâs, Ebübekr Ahmad b. Ali er-Razi (ö.370/980), *Ahkâmü'l-Kur'an*, by, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, 1405.

Cebrî, Abdul-Müteal, *Cerîmetü'z-zevâc min-gayri'l-müslimât fıkhan ve siyaseten*, 3. Baskı, Daru't-Tavfiki'n-Nemuziciyye, yy, 1403/1983.

Cin, Halil, *İslam ve Osmanlı hukukunda evlenme ve boşanma*, Ankara, 1974, AÜ Yayınevi.

Dasûkî, Muhamad Arafa (ö. 1203), *Hâşiyetü'd-Düsûkî ale's-Şerhi'l-kebîr*, 1. Baskı, Daru'l-kutubul-İlmiyye, Beyrut, 1417.

Dervîş, Ahmad b. Yusuf, *ez-Zevâcü'l-örfi hakikatuhu ve ahkâmuhu*, 1. Baskı, Daru'l-Asima, Suudi Arabistan, 1426/2005.

Dırdîr, Abu'l-Bereket Ahmad b. Muhammad(ö.1201/1786), *eş-Şerhu'l-kebîr*, by, Matbaatu'l-Azhariyye, Kahire, 1927.

Dırdîr, Ahmad b. Muhammed (ö. 1201/1786), *eş-Şerhu's-sağîr 'alâ akrebi'l-mesâlik*, by, Daru'l-Ma'arif, Mısır, ty.

Dimyâtî, Ebübekr b. Seyid (ö. 1310), *İ'ânetü't-tâlibîn*, by, Daru'l-Fıkr, Beyrut, ty.

Diyanet işleri başkanlığı, *'Aile ile ilgili sıkça sorulan sorular'*, 1. Baskı, DİB Yayınları, ankara 2015.

Ebû Ammâr, Mahmud el-Mısırî, *ez-Zevâcü'l-İslâmî es-Sa'îd*, 1. Baskı, Maktabatu's-Safa, Kahire, 1427/2006.

Ebû Zehra, Muhammed, *Muhâdarâtün fi akdi'z-zevâc ve âsâruh*, 2. Baskı, Daru'l-Fikri'l-Arabi, yy, 1391/1971.

Ebü'l-heyçâ', Muhammad İbrahim, *ez-Zevâcü'l-elektrûnî*, by, Matbaatu'd-Diyai, Umman, 2005.

ed-Düveys, Ahmed b. Abdu'r-Razzak, *el-Fetâve'l-lecneti'd-dâime li'l-buhûsi'l-ilmîyye ve'l-iftâ*, 5. baskı, Daru'l-Müeyyid, Riyad, 1424/2003.

el-Albânî, Muhammad Nasiru'd-Din, *Âdâbü'z-zifâf fi's-Sünneti'l-mutahhara*, by, el-Maktabatu İslamiyye, Umman, 1409.

el-Attâr, Abdu'n-Nasır Taufik, *Hutbetü'n-nisâ' fi's-Şerî'ati'l-İslâmiyye ve't-teşrî'âti'l-Arabiyye*, by, Matbaatu's-Saada, Kahire, ty.

el-Hâkim en-Nîsâbûrî, Muhammad b. Abdullah (ö. 405/1014), *el-Müstedrek ala's-Sahîhayn*, 1. Baskı, Daru'l-Kutubu'l-İlmîyye, Beyrut, 1411/1990.

el-Hasûn, Ali b. Abdurrahman, *Ahkâmü'n-nazari ile'l-mahtûbeh*, 2. Baskı, Daru'l-Asüme, Riyad, 1425.

el-Hattab, Muhammad Ra'înî (ö. 954/1547), *Mevâhbü'l-Halîl fi Şerhi Muhtasari Halîl*, 3. Baskı, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1412/1992.

el-Meksud, Ebû Muhammed Eşref, *Fetâve'l-mer'eti'l-müslime li-ashâbi'l-fedileti'l-ulemâ'*, 1. Baskı, Maktabatu Teberîyye, Riyad, 1415/1995.

el-Mutlak, Abdul-Malik b. Yusuf, *Zevâcü'l-misyâr; dirâse fikhîyye ve'c-timâiyye nakdiyye*, by, Daru İbn La'bun, Riyad, 1423.

el-Mutlak, Abdul-Malik b. Yusuf, *Zevâcü'l-friend beyne hukmuhu's-şerî ve vâki'u'l-muâsır*, 1. Baskı, Daru'l-Asima, Riyad, 1427/2006.

el-Osmânî, Muhammad Tâkî'd-Din, *Buhûs fi kadâyâ fikhîyye muâsıra*, by, Daru'l-Kalem, Dimaşk, 1419/1998.

Ensârî, Zekeriya b. Muhammed (ö. 926/1520), *Fethu'l-vehhâb*, 1. Baskı, Daru'l-kutubul-İlmîyye, Beyrut, ty.

Ensârî, Zekeriya b. Muhammed (ö.926/1520), *Esne'l-metâlib şerhu Revdatu't-tâlib*, by, el-Matbaatu'l-Maymaniyye, Kehire, 1313.

es-Sühelî, Ahmad b. Musa, *ez-Zevâc bi niyyeti't-talâk*, by, Daru'l-Beyan, yy, ty.

es-Sühelî, Ahmad b. Musa, *Ukûdü'z-zevâci'l-müstehdese ve hükümüha fi's-şerîa*, Mekke, Mecme' el-fikhî'l-İslami 18. Sempozyum.

Eşkar, Üsame Ömer Süleyman, *Müsteceddâtün fikhîyyetün fi kadâyâ'z-zevâci ve't-Talâk*, 1. Baskı, Daru'n-Nafais, Umman, 1420/2000.

Ezherî, Salih b. Abdi's-Semi' (ö. 1335), *es-Semerü'd-dânî şerhu Risâleti'l-Kayrevânî*, by, el-Maktabatu's-Sekafiyye, Beyrut, ty.

Faruk Bedrân ve Adil Bedrân, *Nedvetü'l-fahsı't-tıbbî kable'z-zevâc min manzûrin tıbbiyyin ve şer'î*, 1. Baskı, Cem'iyetu'l-İfafi'l-Hayriyye, Ürdün, 1415/1996.

Gazzalî, Ebû Hamid Muhammed b. Muhammed (ö.505/1111), *el-Vecîz fî fikh-mezhebi'l İmam eş-Şâfi*, 1. Baskı, Daru's-Selam, Beyrut, 1417.

Hallâf, Abdul-Vahab, *Ahkâmü'l-ahvâli's-şahsiyye fi's-Şerî'ati'l-İslâmiyye*, 2. Bası, Daru'l-Kalem, Kuveyt, 1410/1990.

Hamza, Abdul'n-Nasir, *Akdü'z-zevâc abre vesâili'l-ittisâli'l-hadîse*, Yüksek Lisans Tezi, Cezayir Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Cezayir, ty.

Hatmal, Ayman Muhammad, “el-Fahsu't-tıbbî kable'z-zevâc tıbbiyyen ve şer'iiyyen ve kanûniyyen”, *Küdü's Üniversitesi Dergisi*, 2016, 40. Sayı, s. 303.

İbn Abdilberr, Yusuf b. Abdillâh (ö.463/1071), *et-Temhîd lima fi'l-muvatta mina'l-me'ani ve'l-mesaniid*, by, Vezartu'l-Avkaf ve's-Şuuni'l-İslamiyye, Mekrib, 1387.

İbn Âbidin, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülaziz ed-Dımaşkî (ö.1252/1836), *Reddü'l-muhtar ale'd-Dürri'l-muhtar şerhu Tenviri'l-ebşâr* by, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, yy, ty.

İbn Âbidîn, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülaziz ed-Dımaşkî (ö.1252/1836), *el-Ukûdü'd-dürriyye fî tankîhi'l-Fetâve'l-hâmidiiyye*, by, Matbaatu'l-Maymaniyye, Kahire, 1310.

İbn Cüzey, Muhammad b. Ahmad (ö. 741), *el-Kâvânînü'l-fikhiyye*, by, Daru'l-Arabiye lil-Kitap, yy, 1982.

İbn Davbân, İbrahim b. Muhammad (ö.1353), *Menârü's-sebîl fi şerhi'd-delil*, 6. Baskı, el-Maktabu'l-İslami, Beyrut, 1404/1984.

İbn Ebî Şeybe, Ebübekr Abdullah b. Muhammad (ö.235/849), *el-Musannef fi'l-Hadis ve'l-Asar*, 1. Baskı, Maktabatu'r-Ruşd, Riyad, 1409.

İbn Hacer, Ahmad b. Ali (ö.852/1449), *Fethu'l-bârî*, by, Daru'l-Ma'rife, Bayrut, 1379.

İbn Hacer, Ahmad Şihâbuddîn el-Heytemî (ö. 973), *el-Fetâve'l-kübrâ*, by, Matbaatu'l-Maymaniyye, Kahire, 1308.

İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed, (ö.456/1064), *el-Muhallâ*, by, Daru'l-Afaku'l-Cedide. Beyrut, ty.

İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekir, (ö.751/1350) *Ahkâmü Ehli'z-Zimme*, 2. Baskı, Daru'l-İlm lil-Melayin, Beyrut, 1401/1981.

İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekir, (ö.751/1350) *İğâsetü'l-lehfân fi masaidi's-şeytan*, by, Daru Alami'l-Favaid, Mekke, 1435.

İbn Kudâme, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed (ö.620/1223), *el-Muğnî*, 1. Baskı, Daru'l-Fikri, Beyrut, 1409.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvîni (ö.273/886), *es-Sünen*, by, Daru'l-Fikr, Beyrut, ty.

İbn Müflih, İbrahim b. Muhammad (ö.884/1479), *el-Mübdî' şerhu'l-mukni'*, by, Maktabu'l-İslami, Beyrut, 1400/1977.

İbn Müflih, Muhammad el-Makdisî (ö.762), *el-Fürû' ve tashîhu'l-fürû'*, 1. Baskı, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut, 1418.

İbn Nuceym, Zeynulâbidîn b. İbrahim, b. Muhammed (ö.970/1562), *el-Bahru'r-râik şerhu Kenzi'd-dekâik*, 3. Baskı, Daru'l-Marife, Beyrut, 1412/1993.

İbn Rüşd el-Hafîd, Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed (ö.595/1198), *Bidayetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*, 7. Baskı, Daru'l-Marife, Beyrut, 1985.

İbn Teymiyye, Takiyuddin Ahmed b. Abdilhalim (ö.728/1327), *Beyânü'd-delîl ala butlanu't-tahlil*, 2. Baskı, Maktabatu Advai'l-Menar, Riyad, 1418/1996.

İbn Teymiyye, Takiyuddin Ahmed b. Abdilhalim (ö.728/1327), *el-Muharrer fi'l-fikh ala mazhabi İmam Ahmad*, 2. Baskı, Maktabu'l-Ma'arif, Riyad, 1404.

İbnü'l-Humâm, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdülvâhid (ö. 681/1457) *Fethu'l-Kadîr*, 1. Baskı, Matbûat'ü'l-Kubre'l-Emiriyye, yy, 1315.

İbnü'l-Cevzî, Abdurrahman b. Abi'l-Hasan (ö.597/1201), *Zemmü'l-Hevâ*, by, yey, yy, ty.

İbtisâm b. Halife, *el-Fahsu't-tibbî kable'z-zevâc*, Yüksek Lisans Tezi, Şehid Amhu Hıdır Üniversitesi, Cezayir, 2014/2015.

Kabâyilî, Ömer, “Mekânetü vesâilil-ittisâli'l-hadîse fi'l-Cezayir”, *Macelletu'l-Akademiyye li'd-Dirasetu İctimaiyye ve İnsaniyye*, 2010, 3. Sayı, s. 29-34.

Kahveci Nur, *İslam Hukuku Açısından Nişanlılık*, by, yey, İstanbul, 2007.

Karadâvî, Yusuf, *Fetâvâ Mu'âsıra*, 2. Baskı, Daru'l-Vefa, yy, 1414/1993.

Karadâvî, Yusuf, *Havle zevâci'l-misyâr*, Mekke, Mecme' el-fikhî'l-İslami 18. Sempozyum.

Kâsânî, Ebû Bekr Alâuddîn b. Mes'ûd (ö.587/1191), *Beda'iu's-sanâi fi tertîbi's- şerâi'*, 2. Baskı, Daru'l-Kutubu'l-Arabi, Beyrut, 1982.

Köse, Saffet, “*Aile Hayatıyla İlgili Problemler*” İslam Hukuku El kitabı, Ed. Talip Türcan, Ankara: Grafiker yayınevi, 2013, s. 671-710.

Kudât, Abdul-Amid, *Risâletün ile's-şebâb, el-Fahsu'tubbî kable'z-zevâc: Darûretün em teref*, 1. Baskı, Cemiyetu'l-İfaf el-Hayriyye, Umman, 1424/2003.

Kurtubî, Muhammad b. Ahmad (ö.671/1273), *el-Cemiu li ahkemi'l-kur'an*, 2. Baskı, Daru's-Şa'b, Kahire, 1372.

Mâlik b. Enes (ö.179/795), *el-Muvattâ*, 1. Baskı, Müeseset Zayid b. Süleyman, yy, 1425/2004.

Mâverdi, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb (ö.450/1058), *el-Hâvi'l-kebîr*, 1. Baskı, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut, 1414/1994.

Medkûr, Muhammad Salam, *Ahkâmü'l-üsre fi'l-İslam, ez-Zivac ve eseruhu fi'l-fikhî'l-İslami*, 2. Baskı, Daru'n-Nahdati'l-Arabiyye, yy, 1969.

Merdâvî, Alâuddîn Ebû'l-Hasan Ali b. Süleyman (ö.885/1480), *el-İnsâf fi marifeti'r-râcih ani'l-hilâf alâ mezhebi'l-İmam Ahmed*, 1. Baskı, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, 1376/1957.

Mergînânî, Burhanuddîn Ebû'l-Hasan Ali b. Ebû Bekir (ö.593/1197), *el-Hidaye fi şerhi Bidayeti'l-mübtedî*, by, el-Maktabatu'l-İslamiyye, Beyrut, ty.

Merkezü't-temyîzi'l-bahsî fi fikhî'l-kadâye'l-mu'âsarah, *el-Mevsû'atü'l-müyesserah fi fikhî'l-kadâye'l-mu'âsarah, Fikhü'l-üsra*, 1. Baskı, Maktabatu'l-Malik Fahd al-Vataniyye, Riyad, 1435.

Merkezü't-Temyîzü'l-Bahsî, *el-Mevsû'atü'l-müyessere fi fikhî'l-kadâye'l-mu'âsara, Kısmü Fikhî'l-Ekelliyyâti'l-Müselleme*, 1. Baskı, yey, Riyad, 1435/2014.

Mesned, Muhammad b. Abdul-Aziz, *Fetâvâ İslâmiyye li-ashâbi'l-fadîleti'l-ulemâ'*, 1. Baskı, Daru'l-Veten, Riyad, 1414/1994.

Mevsîlî, Ebû'l-Fazl Mecdüddin Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd (ö.683/1284), *el-İhtiyar li-ta'lîli'l-Muhtar*, by, Daru'd-Da'va, yy, ty.

Mevvâk, Ebû Abdillâh Muhammad b. Yusuf(ö.897/1492) *et-Tâc ve'l-iklîl*, 2. Baskı, Daru'l-Fikr, Beytur, 1398/1978.

Muhammed Re'fet Usman, *Fıkhü'n-nisâ' fi'l-hutbeti ve'z-zevâc*, by, Daru İ'tisam, Kahire, ty.

Muhyiddin, Abdu'l-Hamid Muhammed, *el-Ahvalu's-Şahsiyye fi's-Şerîati'l-İslamiyye*, by, yey, Beyrut, 1984.

Mümbevî, Ali Hasan, *Fıkhü'l-maslahati fi's-Şerî'ati'l-İslâmiyye ve tatbîkâtühü'l-asriyyeh fi'l-ahvâli's-şahsiyye*, Yüksek Lisans Tezi, Küliyyetu'd-Daavati'l-İslamiyye Üniversitesi, Libya, 2009/2010.

Müslim b. Haccac, Ebû'l-Hüseyn el-Kuşeyrî (ö.261/874), *el-Câmiu's-Sahîh*, by, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, ty.

Necimî, Muhammad b. Yahya, *Ukûdü'z-zevâci'l-müstehdese ve hükmühâ fi's-şerîa*, Mekke, Mecme' el-fikhi'l-İslami 18. Sempozyum.

Nefrâvî, Ahmad b. Ganim (ö1125), *el-Fevâkihü'd-devânî*, by, yey, yy, ty.

Nevevî, Ebû Zekerîyya Yahya b. Şerif (ö.676/1277), *Ravdatut-tâlibîn ve umdetü'l-müftîn*, by, el-Maktabu'l-İslami, Beyrut, 1968.

Nevevî, Ebû Zekerîyya Yahya b. Şerif (ö.676/1277), *el-Mecmu' şerhu'l-Mühezzeb*, by, Dâru'l Fikri, Beyrut, ty.

Râzî, Muhammad Fahri'd-Din (ö. 606/1210), *Tefsîrû'l-Fahri'r-Râzî*, by, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1415/1995.

Rebî' el-Medhalî, Muhammed Mansur, *el-Kesfu't-tubbî kable'n-nikâh ve âsâruhu't-tbbiyye ve'l-fikhiyye ve'nizâmiyye*, by, yey, yy, ty.

Remlî, Şemsüddîn Muhammed b. Ebû'l-Abbas Ahmed b. Hamza b. Şihâbuddîn (ö.606/1209) *Nihâyetü'l-muhtac ilâ şerh'il-Minhâc*, by, yey, yy, 1939.

Remlî, Şemsüddîn Muhammed b. Ebû'l-Abbas Ahmed b. Hamza b. Şihâbuddîn (ö.606/1209), *Fetâvâ er-Remlî*, by, Daru'l-kutubul-İlmiyye, Beyrut, 1403.

Rızâ, Muhammad Reşîd (ö. 1354/1935), *Tefsîrû'l-menâr*, by, yey, yy, ty.

Sâbık, *Seyyid, Fıkhü's-sünne*, by, Daru'l-Kitabı'l-Arabi, yy, ty.

Sâbûnî, Abdurrahman, *Şerhu kânûni'l-ahvâli's-şahsiyye es-Sûrî*, by, el-Matbaatu'c-Cedide, Dimaşk, 1985.

Saffâr, Hasan Musa, *Fıkhü'l-üsre bühûsün fi'l-fikhi'l-mukâren ve'l-ictimâ'*, 1. Baskı, Daru'l-Hadi, Beyrut, 1425/2004.

Sâfî, Fathi Ahmad, *et-Ta'likâtü'l-mardıyye ala'l-Ahkemi's-Şeriyye*, by, Daru'l-Ulumi'l-İnsaniyye, Dimaşk, ty.

Sahnûn b. Abdisselam b. Saîd Tenuhi (ö.240/854), *el-Müdevvenetü'l-kübrâ*, 1. Baskı, Daru's-Sa'ada, Mısır, 1323.

Sakar, Atiyye, *Fetâvâ ve ahkâmi'l-mer'eti'l-müslimeh*, 3. Baskı, Maktabatü Vehebe, Kahire, 1427/2006.

Sakar, Atiyye, *Mevsû'atü'l-üsreti tahte ri'âyeti'l-İslam, Merâhile tekvînü'l-üsreh*, 2. Baskı, Maktabatü Vahebe, Kahire, 1427/2006.

Sâlihî, Abdu'r-Rahim, ‘‘În'ikâdü'z-zevâc bi'l-berîdi'l-elekrûnî’’, Cezayir Kasidi Murbah Üniversitesi, Defatiru's-Siyeseti ve'l-Kanun Dergisi, 7. Sayı, 2012,

Sâvî, Ahmad b. Muhammed (ö 1241/1825), *Hâşiyetü's-Sâvî ale's-Şerhi's-Sağîr*, by, Daru'l-Ma'arif, Mısır, ty.

Selîm, Ayman Saad, *et-Tevkî'u'l-elekrûnî*, by, Daru'n-Nahdatu'l-Arabiyye, Kahire, 2004.

Sened, Abdullah abdurrahman, *Mesâilü'l-fikhiyye muâsara*, by, Daru'l-Varak, Beyrut, 1426/2005.

Serahsî, Şemsu'l-eimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl (ö.483/1090), *el-Mebsût*, by, Daru'l-Marife, Beyrut, 1414/1993.

Sibâ'î, Mustafa, *Şerhu kânûni'l-ahvâli's-şahsiyye es-Sûrî*, by, el-Matbaatu'c-Cedide, Dimaşk, 1962.

Sübki, Tacu'd-Din Abdul-Vahab b. Ali (ö.771/1369), *el-Eşbâh ve'n-Nazâ'ir*, 1. Baskı, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut, 1411/1991.

Şâfî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdris (ö.204/819), *el-Ümm*, 2. Baskı, Dâru'l Fikri, Beyrut, 1403/1983.

Şâtîbî, Ebû İshak İbrahim b. Musa (ö.790/1388), *el-Muvâfakât*, 3. Baskı, Daru İbn'l-Kayim, Riyad, 1430/2009.

Şelebî, Muhammad Mustafa, *Ahkâmü'l-üsre fi'l-İslâm*, 4. Baskı, Daru'l-Cemi'yye, Beyrut, 1403/1983.

Şîrâzî, Ebû İshak İbrahim b. Ali b. Yusuf (ö.476/1083), *el-Mühezzeb fi fikhı İmam Şafi'*, 1. Baskı, Daru'l-Kalem, Dimaşk, 1417/1996.

Şîrbînî, Muhammed ibn Hatîb (ö.977/1570), *Muğni'l-muhtac ila ma'rifeti meani'l Minhâc*, by, Dâru'l Fikri, Beyrut, ty.

Taberânî, Ebû'l-Kasım Süleyman b. Ahmed (ö.360/971), *el-Mu'cemu'l-kebir*, 2. Baskı, Mektebetu'l-Ulum ve'l-Hikem, yy, 1404/1983.

Taberî, Muhammad b. Cerir (ö. 310/923), *Cemiu'l-beyan an ta'vili ayi'l-kur'an*, by, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1405.

Tantâvî, Ali, *Fetâvâ et-Tantâvî*, 3. Baskı, Daru'l-Menara, yy, 1411/1991.

Tayyâr, Abdullah b. Muhammad, *el-Fikhü'l-müeyesser, en-Nevâzilü'l-mu'âsara fi fikhî'l-üsre*, 1. Baskı, Medaru'l-Vatan, Riyad, 1433/2012.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Serve (ö.279/892), *el-Câmiu's-Sahîh*, by, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, ty.

Vizâretü'l-Evkâf ve's-Şüûni'l-İslâmiyye, *el-Mevsû'atü'l-fihîyye*, 1. Baskı, yey, Kuveyt, 1423/2002.

Vizâretü'l-evkâf, *Fetâvâ el-muğteribîne ve'l-müsâfirîn*, 1. Baskı, yey, Kuveyt, 1424/2004.

Yaman Ahmet, *Fetva Usulü ve Adabı*, 2. Baskı, İfav Yayınları, İstanbul, 2018.

Zarâr, Malakatu Yusuf, *Mevsû'atü'z-zevâc ve'l-alâkati'z-zevciyye fi'l-İslâm*, by, Daru Garib li'l-Tiba', yy, ty.

Zerkâ, Ahmad b. Şeyh Muhammad, *Şerhu Kavâ'idü'l-fikhiyye*, 2. Baskı, Dru'l-Kalem, Dımaşk, 1409/1989.

Zeydân, Abdu'l-Kerim, *el-Müfassal fi ahkâmi'l-mer'eti ve'l-beyti'l-Müslim fi's-Şerî'ati'l-İslâmiyye*, 1. Baskı, Müesasetü'r-Risele, Beyrut, 1413/1993.

Zîne, Huseyn, “Meşrû'iyetü İbrâmi akdi'z-zevâc abre'l-internet”, *Hukuk Fakülte Dergisi*, 2012, 14. Sayı, s. 220-235.

Zuhaylî, Vehebe Mustafa, *Ukûdü'z-zevâci'l-müstehdese ve hükmühâ fi's-şerîa*, Mekke, Mecme' el-fikhî'l-İslâmi 18. Sempozyum.

Zuhaylî, Vehebe, *Mevsû'atü'l-fikhi'l-İslâmî ve'l-kadâye'l-mu'âsarah*, 1. Baskı, Daru'l-Fikir, Dımaşk, 2010.

Zürkânî, Abdülbâki b. Yusuf b. Ahmed b. Muhammed (ö.1122/1710), *Şerhu'z-Zürkânî alâ Muhtasari Sîdi Halil*, 1. Baskı, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut, 1411.

İnternet Kaynakları:

www.aljazeera.net

www.allmofid.com

www.alriyadh.com

www.alwaei.gov.kw

www.avb.s-oman.net

www.felesteen.ps

www.fetvalar.com

www.hayrettinkaraman.net

www.lahamag.com

www.maghress.com

www.sorularlailamiyet.com

www.startimes.com

www.themwl.org

www.ubeydullaharslan.com

Öz Geçmiş

Abdourahamane SAVADOGO, 1985 yılında Abidjan’da (Fildişi Sahilleri) doğdu. 1997’de Adzope Sabil Falah Okulunda ilkokul tamamladı. 2008’ yılında Abidjan Maahad İbn Taymiyye okulunda lise tahsilini tamamladı. 2008-2012 yılları arası, Nijer İslam Üniversitesi İslam Hukuk Fakültesinde 4 yıllık eğitimi aldı. 2012 yılında “ Hz. Ömer’in Talak ve Miras ile ilgili İçtihatları” adlı çalışması ile Nijer İslam Üniversitesi İslam Hukuk Fakültesinden mezun oldu. 2015 yılından itibaren Konya Necmettin Erbakan Üniversitesinde yüksek lisans okumaktadır.

Görev olarak 2012-2014 yılları arasında Yakasse Miftahul Ulum Okulunda müdürlük yapan SAVADOGO, 2012 yılından itibaren Yakasse’de hocalık görevi icra etmektedir.

İyi derecede Arapça ve Fransızca, orta Türkçe bilen SAVADOGO, evli ve bir kız babasıdır.